

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยว และเป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีและแนวความคิดในการวางแผนด้านการท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกฎบัตรด้านการอนุรักษ์
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยว
5. ทฤษฎี SWOT Analysis วิเคราะห์ความได้เปรียบเสียเปรียบในการแข่งขัน
6. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

1.1.1 บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) ว่าเป็นเรื่องของ การเดินทาง (Travel) ถ้าหากไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว แต่ต้องเป็นการเดินทางที่เป็นแบบชั่วคราวและ ต้องสมัครใจ มิใช่ถูกบังคับหรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน การศึกษา ศาสนา กีฬา เยี่ยมญาติมิตร ติดต่อธุรกิจ การประชุมสัมมนา เป็นต้น มิฉะนั้นก็จะเป็นการเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวถ้าหากการเดินทางอยู่ในเงื่อนไข 6 ประการดังต่อไปนี้

1.1.1.1 เป็นการเดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือประกอบธุรกิจใดธุรกิจหนึ่งในประเทศ ที่เดินทางไป

1.1.1.2 เป็นการเดินทางโดยตั้งใจจะไปตั้งถิ่นฐานถาวรในประเทศที่เดินทางไป

1.1.1.3 เป็นการเดินทางเข้าประเทศใดประเทศหนึ่ง เพื่อปฏิบัติงานด้านการทูตในองค์การ ระหว่างประเทศ หรือเอกชนอื่นๆ โดยได้รับค่าจ้างตอบแทน

1.1.1.4 เป็นการเดินทางข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศทุกวันเป็นประจำ

1.1.1.5 เป็นการเดินทางในลักษณะทางผ่าน โดยไม่แวะลง แม้ว่าการเดินทางนั้นจะอยู่ใน อาณาเขตของประเทศหนึ่งประเทศใดเป็นเวลานานมากกว่า 24 ชั่วโมงก็ตาม

1.1.1.6 เป็นการเดินทางที่ถูกบังคับให้เดินทาง เช่น การนำกองทหารเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่ง หรือการย้ายนักโทษจากที่คุมขังหนึ่ง ไปยังอีกที่คุมขังหนึ่ง เป็นต้น

1.1.2 จูริชญา มณีนเตร (2552) กล่าวว่า การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางของมนุษย์

จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อยู่อาศัยไปยังสถานที่อื่นที่เป็น การชั่วคราวด้วยความสมัครใจไป และเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวมิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา (ธุรกิจ) การเดินทางเพื่อการเยี่ยม เยือนญาติพี่น้อง หรือเพื่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่น ซึ่งมีใช่เป็นที่พำนัก อาศัยประจำของบุคคลนั้น และเป็นการเยือนชั่วคราว โดยไม่ใช่เพื่อเป็นการประกอบอาชีพและเป็นการหารายได้

1.1.3 องค์การสหประชาชาติในคราวประชุมว่าด้วยเรื่องการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ. 2506 ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ

1.1.3.1 ต้องเดินทางจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

1.1.3.2 ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และด้วยความสมัครใจ

1.1.3.3 ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง โดยเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ต้อง

มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำ

1.1.4 นิคม จารุณนิ (2544) กล่าวว่า การท่องเที่ยว ต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1.1.4.1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

1.1.4.2 เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ

1.1.4.3 การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือ ไป

เพื่อหารายได้

จากการศึกษาความหมายของการท่องเที่ยว จึงสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจาก ที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่งด้วยความสมัครใจ และไม่ก่อให้เกิดรายได้ใดๆ หรือประกอบอาชีพใดๆ อาจเกิดจาก วัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยว เช่น การพักผ่อน เยี่ยมเยือนญาติพี่น้อง เป็นต้น

1.2 ความหมายและประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

1.2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง “สถานที่ท่องเที่ยวกิจกรรมและวัฒนธรรมประเพณี ที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมในท้องถิ่น ที่มีลักษณะเด่น สามารถที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้” ซึ่งสามารถแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกตามลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ 3 ประเภท คือ

1.2.1.1 ประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามซึ่งได้เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น ภูเขา น้ำตก ถ้ำ น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน เขตสงวนพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ ทะเล หาดทราย หาดหิน ทะเลสาบ เกาะ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ และแหล่งน้ำจืด เป็นต้น ตัวอย่าง แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในไทย ได้แก่ ภูกระดึง น้ำตกเอราวัณเกาะช้าง ฯลฯ เป็นต้น

1.2.1.2 ประเภทโบราณวัตถุสถานและศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญเกี่ยวกับ ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีหรือศาสนา ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ชุมชน โบราณ พิพิธภัณฑ์ ศาสนสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ และอนุสรณ์สถาน ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์เขาพนมรุ้ง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ฯลฯ เป็นต้น

1.2.1.3 ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีก ประเภทหนึ่งในลักษณะของพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมืองตัวอย่างเช่น

ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานช้างจังหวัดสุรินทร์ งานประเพณีแห่เทียนจังหวัดอุบลราชธานี ฯลฯ เป็นต้น (วินิจ วิจารณ์, 2532 อ้างถึงใน หทัยรัตน์ วัฒนพฤกษ์, 2545: 10 - 11)

1.2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรม ประเพณีที่สามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมได้ และทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถ แบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกได้ 3 ประเภทคือ

1.2.2.1 แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่างๆ ที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ น้ำตก เกาะ สันดอน แก่ง ถ้ำ พิงผา หนองบึง อ่างเก็บน้ำ น้ำพุ หาดทราย หุ่น้ำ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน ป่าสงวนแห่งชาติ ฯลฯ

1.2.2.2 แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ หมายถึง แหล่งหลักฐานบอกอดีตของมนุษยชาติ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ปรางค์ ปราสาท ถู่ สถูป ชาติ เมืองและ ชุมชนโบราณ ศาสนสถานเก่า คูเมือง กำแพงเมือง อนุสาวรีย์ วัง ศิลาจารึก พิพิธภัณ์ฯ ฯลฯ

1.2.2.3 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งหรือสถานที่ที่แสดงขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒวอาราม ที่เป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมในปัจจุบัน เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนสถานหรือสำนักสงฆ์ ตลอดทั้งงานเทศกาลประเพณีเด่นๆ และสำคัญๆ ในท้องถิ่น (เสกสรรค์ ขวมิษฐ์, 2541 อ้างถึงใน หทัยรัตน์ วัฒนพฤกษ์, 2545: 11)

1.2.3 การบรรจุวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวอันจะบรรจุวัตถุประสงค์ได้ แหล่งท่องเที่ยวต้องมืองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ หรือ 5 As ได้แก่

1.2.3.1 สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ และเหตุการณ์สถานที่ อาจเกิด จากธรรมชาติสร้าง หรือ มนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

1.2.3.2 สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวหรือคน เดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐานในการ ผลิต เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในที่ จะต้องมีในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้สิ่งก่อสร้างอื่นๆ เช่น โรงแรมร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก โรงพยาบาล สถานีดำรง ฯลฯ ตลอดจนระบบกำจัดของเสีย ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับแหล่งท่องเที่ยว

1.2.3.3 การเข้าไปถึง (Accessibility) การเข้าไปถึงยังแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบการขนส่ง ซึ่งประกอบด้วย เส้นทาง พาหนะ สถานี และผู้ประกอบการ การขนส่งมีวัตถุประสงค์ในการลำเลียงคน และ สิ่งของไปยังจุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้ได้ โดยผ่านเส้นทางด้านการขนส่งหรือลำเลียง (ฐิติทธิ ชูชาติ, 2542 อ้างถึงใน หทัยรัตน์ วัฒนพฤกษ์, 2545: 11)

1.2.3.4 ที่พัก (Accommodation) จำเป็นต้องที่พักในแหล่งท่องเที่ยว ที่พักอาจจัดได้หลาย ประเภท เช่น โรงแรม รีสอร์ท การจัดที่พักอาจแตกต่างออกไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ประกอบการ รสนิยม ของผู้บริโภคและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

1.2.3.5 กิจกรรม (Activity) นักท่องเที่ยวส่วนมากต้องการความเพลิดเพลินบันเทิงใจและ ความสนุกสนานในการเดินทางท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการ ดังกล่าวแล้วจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ความประทับใจอาจเกิดขึ้นได้จากมนุษย์สร้างขึ้นในลักษณะพิธีกรรม

การจัดงานรื่นเริง ตลอดจนกิจกรรมอื่นๆ เช่น ประเพณี ลอยกระทง การก่อเจดีย์ทราย การฟ้อนรำ เป็นต้น จากการศึกษาด้านองค์ประกอบของการท่องเที่ยว สรุปได้ว่า ประกอบไปด้วย ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการเข้าไปถึง ด้านที่พัก และด้านกิจกรรม หากมีสิ่งเหล่านี้ในการท่องเที่ยวครบทุกองค์ประกอบ จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในการท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้นๆ และเป็นเหตุให้เกิดการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ ส่งผลดีต่อรายได้สภาพเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

1.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวยุคใหม่ได้เป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างมากในอุตสาหกรรมทางการท่องเที่ยว เพราะหากไม่มีนักท่องเที่ยวก็ไม่สามารถประกอบกิจกรรมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวได้เลย เพื่อเป็นการตอบสนองกลุ่มนักท่องเที่ยวให้ได้รับความสะดวกสบายและความพึงพอใจในการท่องเที่ยวมากที่สุด กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัดนั้น บริษัทนำเที่ยวต่างๆ ภาครัฐและภาคเอกชนต่างพยายามผลักดันส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการเผยแพร่ข่าวสารด้านต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อแข่งขันและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการนำรายได้เข้าสู่ประเทศได้อีกประการหนึ่งด้วย

1.3.1 ความหมายของนักท่องเที่ยว

พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2522) ได้กล่าวถึงความหมายของนักท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึงบุคคลที่เดินทางจากท้องถิ่นอันเป็นที่อยู่โดยปกติของตนไปยังท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์ที่มีใจเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (สงวน สิทธิเสถียรธณ, 2542 อ้างถึงใน ททัยรัตน์ วัฒนพฤษ, 2545: 20)

1.3.2 ประเภทของนักท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้กล่าวไว้ว่า นักท่องเที่ยวนั้นโดยไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศหรือนักท่องเที่ยวภายในประเทศก็ตาม สามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1.3.2.1 นักท่องเที่ยวประเภทหรูหรา เป็นนักท่องเที่ยวประเภทที่มีรายได้สูงมักเรียกหรือบริการทางการท่องเที่ยวชนิดหรูหราและพร้อมที่จะจ่ายค่าบริการในอัตราสูง ทำให้ผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยวมีกำไรสูงจากการขายบริการให้นักท่องเที่ยวประเภทนี้ โดยปกตินักท่องเที่ยวจำนวนนี้มีไม่มากนัก

1.3.2.2 นักท่องเที่ยวระดับกลาง เป็นนักท่องเที่ยวประเภทที่มีรายได้ระดับปานกลาง ไม่จู้หรือเรียกหรือบริการทางการท่องเที่ยวมากเหมือนนักท่องเที่ยวกลุ่มแรก นักท่องเที่ยวระดับกลางนี้มักเป็นนักท่องเที่ยวธรรมดาดี มุ่งความสนุกสนานเป็นสำคัญ โดยมีบริการทางการท่องเที่ยวไม่ต้องหรูหรามากนัก แต่ต้องไม่แยจจนเกินไป โดยปกตินักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีจำนวนมากกว่านักท่องเที่ยวประเภทหรูหรา จึงทำให้ผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยวมีรายได้มากตามจำนวนนักท่องเที่ยวแต่ไม่สามารถทำกำไรได้มากนัก

1.3.2.3 นักท่องเที่ยวประเภทระดับมวลชน เป็นนักท่องเที่ยวประเภทที่มีจำนวนในปริมาณมากที่สุดส่วนมากมีรายได้น้อยหรือไม่มีรายได้ประจำ ต้องการบริการทางการท่องเที่ยวแบบพื้นฐาน ในราคาที่ถูกเอาใจง่าย นักท่องเที่ยวประเภทนี้เพียงจะเกิดเมื่อไม่นานมานี้ โดยได้รับแรงจูงใจจากการโฆษณาและบริการที่ธุรกิจนำเที่ยวจัดขึ้นเพื่อเป็นการชักชวน นักท่องเที่ยวประเภทนี้มีจำนวนมากมาย ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการทางการ

ท่องเที่ยวมีรายได้มากตามไปด้วย แต่ทำกำไรได้น้อยและมีอัตราการแข่งขันสูงสำหรับประเทศไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยได้ทำการแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภท เพื่อประโยชน์ในงานสถิติดังต่อไปนี้

(1) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Visitor) คือบุคคลที่มีได้มีที่พำนักถาวรในราชอาณาจักรไทย เดินทางเข้ามาเพื่อพักผ่อน เยี่ยมญาติมิตร ศึกษาหาความรู้ การกีฬา การศาสนาติดต่อธุรกิจ หรือประกอบภารกิจใดๆ ทั้งนี้ต้องมีได้รับค่าจ้างในการประกอบภารกิจนั้นจากผู้ใดในราชอาณาจักรไทย

(2) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (International Tourist) คือนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 60 วัน

(3) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ค้างคืน (International Excursionist) คือนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งโดยมิได้ค้างคืน

(4) นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Visitor) คือบุคคลทุกสัญชาติที่มีที่พำนักอาศัยถาวรอยู่ในราชอาณาจักรไทยและเดินทางไปยังสถานที่หนึ่งในอีกจังหวัดหนึ่ง ซึ่งมีใหม่เป็นถิ่นที่อยู่ประจำเพื่อพักผ่อน เยี่ยมญาติมิตร ศึกษาหาความรู้ การกีฬา การศาสนา การประชุมสัมมนา ติดต่อธุรกิจ หรือประกอบภารกิจใดๆ ทั้งนี้ต้องมีได้รับค่าจ้างในการประกอบภารกิจนั้นจากผู้ใด ณ สถานที่แห่งนั้น

(5) นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไปค้างคืนนอนที่พำนักอาศัยปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน

(6) นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน (Domestic Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่มีได้มีการพักค้างคืน หรือนอนในที่พำนักอาศัยปัจจุบัน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2543 อ้างถึงใน หทัยรัตน์ วัฒนพฤกษ์, 2545: 21)

1.4 ทฤษฎีแรงจูงใจทางการท่องเที่ยว

ในสังคมปัจจุบันสภาวะทางเศรษฐกิจและการทำงานอาจมีผลทำให้คนท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ น้อยลง ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถานหรือแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ดังนั้น การจะท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงต้องอาศัยแรงจูงใจซึ่งกันและกันเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นแรงกระตุ้นจากนักท่องเที่ยวหรือสิ่งเร้าจากสถานที่ท่องเที่ยวแล้วแต่ต้องมีแรงจูงใจทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องจึงจะทำให้เกิดการเดินท่องเที่ยวขึ้น เมื่อผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของแรงจูงใจทางการท่องเที่ยวจึงจะนำเสนอถึงทฤษฎีดังกล่าวต่อไปนี้

1.4.1 Russ Johnston ได้กล่าวไว้ว่า เหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ทำให้คนเดินทางท่องเที่ยวคือ ความต้องการหนี (escape) การเดินทางท่องเที่ยวทำให้คนเราได้หนีไปจากสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน หนีไปจากความจำเจของหน้าที่การงาน หัวหน้างาน และหนีไปจากงานความเบื่อหน่ายของงานภายในบ้าน (Lundberg, 1972 อ้างถึงใน สงศรี วงษ์เวช, 2545: 19)

1.4.2 Koster's Theory ทฤษฎีแรงจูงใจทางการท่องเที่ยวของ Koster ซึ่งเป็นนักวิจัยทางการท่องเที่ยวชาวคัตซ์ ได้กล่าวถึงแรงจูงใจพื้นฐาน 3 ประการ ที่ทำให้คนเดินทางท่องเที่ยว (Burke and Resnick, 1991 อ้างถึงใน สงศรี วงษ์เวช, 2545: 19) ไว้ดังนี้

1.4.2.1 ความต้องการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อที่จะชดเชยเวลาที่สูญเสียไปจากการทำงาน

1.4.2.2 ความต้องการที่จะเรียนรู้ หรือ ความอยากรู้อยากเห็น ในสิ่งที่ตนไม่เคยเห็นมาก่อน

1.4.2.3 ความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับของคนอื่นๆ จากการที่ได้เดินทางท่องเที่ยว

1.4.3 Iso-Ahola ได้นำเสนอแนวคิดในการอธิบายพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การเดินทางท่องเที่ยว โดยได้กล่าวว่า พฤติกรรมการท่องเที่ยวเกิดจาก แรงจูงใจ 2 ชนิด คือ

1.4.3.1 ความปรารถนาที่จะหลีกเลี่ยงหนีจากสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน

1.4.3.2 ความปรารถนาที่จะได้รับการตอบสนองทางจิตวิทยา เช่น การท่องเที่ยวเพื่อเป็นการให้รางวัลกับตนเอง และทำให้เกิดความภาคภูมิใจส่วนบุคคล

1.4.4 McIntosh and Goeldner กล่าวว่าไว้ว่าแรงจูงใจทางด้านการท่องเที่ยว (Tourism Motivation) หมายถึง สิ่งกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวออกเดินทางเพื่อสนองตอบความต้องการของตนเอง ตามปกตินักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ยอมขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ (Motivation) ที่สำคัญ 4 ประการคือ ท่องเที่ยว (Burke and Resnick, 1991 อ้างถึงใน ส่งศรี วงษ์เวช, 2545: 19)

1.4.4.1 สิ่งจูงใจทางกายภาพ (Physical Motivation) ได้แก่ สิ่งจูงใจที่เกี่ยวกับการพักผ่อนร่างกาย การเล่นกีฬา การสนทนา การบันเทิงและสิ่งจูงใจอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ

1.4.4.2 สิ่งจูงใจทางวัฒนธรรม (Culture Motivation) ได้แก่ ความปรารถนาที่อยากรู้จักกับผู้อื่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม นาฏศิลป์ และศาสนา เป็นต้น

1.4.4.3 สิ่งจูงใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivation) ได้แก่ ความปรารถนาที่จะได้พบคนใหม่ๆ ในการเดินทางท่องเที่ยว

1.4.4.4 สิ่งจูงใจทางด้านสถานภาพและชื่อเสียง (Status and Prestige Motivation) ได้แก่ ความต้องการพัฒนาตนเอง และแสดงความสำคัญของตนเอง เช่น การเดินทางทำธุรกิจ การเดินทางเพื่อไปศึกษาต่อ เป็นต้น

1.4.5 เฉลิมเกียรติ เฟื่องแก้ว (2539) ได้กล่าวว่า เหตุจูงใจให้คนเดินทางท่องเที่ยวแปรเปลี่ยนไปตามจุดมุ่งหมายและความสามารถในการเดินทาง แต่มีเหตุผลที่น่าสนใจอยู่ประการหนึ่งที่นักวิชาการทางด้านการท่องเที่ยว หลายคนได้ให้ความเห็นพ้องกันว่า การที่นักท่องเที่ยวประสงค์จะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว เพราะต้องการหลบหนีชีวิตประจำวันที่จำเจช่วงระยะเวลาหนึ่ง (Break from routine) พร้อมกันนั้นก็มีความต้องการเดินทางไปพบกับสิ่งใหม่ๆ

1.4.6 Crompton ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับแรงผลักดันภายในตัวของบุคคลที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการท่องเที่ยว โดยได้จำแนกประเภทของแรงจูงใจทางสังคม ที่ส่งผลให้คนตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็น 7 ชนิด ได้แก่

1.4.6.1 การเดินทางเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงหนีจากสิ่งแวดล้อมประจำวัน

1.4.6.2 การเดินทางเพื่อที่จะค้นหาตัวเอง หรือ ประเมินตัวเอง

1.4.6.3 การเดินทางเพื่อการพักผ่อน หรือผ่อนคลาย

1.4.6.4 การเดินทางเพื่อความมีเกียรติประวัติในกาท่องเที่ยว

1.4.6.5 การเดินทางเพื่อรำลึกถึงอดีต

1.4.6.6 การเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติ

1.4.6.7 การเดินทางเพื่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดฯวิจัย
วันที่... 11 ส.ค. 2556
เลขทะเบียน..... 208801
เลขเรียกหนังสือ.....

1.4.7 กระบวนการจูงใจ (Motivation Process) แรงจูงใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในด้านการเรียนรู้ และเป็นพื้นฐานของการแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการ โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1.4.7.1 ความต้องการ (Needs) คือ ภาวะการขาดบางสิ่งบางอย่างของอินทรีย์ อาจจะเป็นการขาดทางด้านร่างกาย หรือการขาดทางด้านจิตใจก็ได้

1.4.7.2 แรงขับ (Drive) เมื่อมนุษย์มีความขาดบางสิ่งบางอย่างตามข้อ 1 ที่กล่าวมาแล้วก็จะเกิดภาวะตึงเครียดขึ้นภายในร่างกายภาวะตึงเครียดนี้จะกลายเป็นแรงขับหรือตัวกำหนดทิศทาง (Action Oriented) เพื่อไปสู่เป้าหมายอันจะเป็นการลดภาวะความตึงเครียดนั้น

1.4.7.3 สิ่งล่อใจ (Incentive) หรือ เป้าหมาย (Goal) จะเป็นตัวกระตุ้นหรือเป็นตัวล่อให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามที่คาดหวังหรือที่ต้องการ ซึ่งอาจจะมีได้หลายระดับตั้งแต่สิ่งล่อใจในเรื่องพื้นฐาน คือ ปัจจัย 4 ไปจนถึงความต้องการทางใจในด้านต่างๆ

1.4.8 ประเภทของแรงจูงใจ นักจิตวิทยาได้ทำการจำแนกลักษณะของแรงจูงใจออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1.4.8.1 กลุ่มที่ 1 แรงจูงใจฉับพลัน (Aroused Motive) คือ แรงจูงใจที่กระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรม ออกมาทันทีทันใด แรงจูงใจสะสม (Motivational Disposition หรือ Latent Motive) คือแรงจูงใจที่มีอยู่แต่ไม่ได้แสดงออกทันที จะค่อยๆ เก็บสะสมไว้รอการแสดงออกในเวลาใดเวลาหนึ่งต่อไป

1.4.8.2 กลุ่มที่ 2 แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motive) คือ แรงจูงใจที่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งเร้าภายในตัวของบุคคลผู้นั้นแรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motive) คือแรงจูงใจที่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งเร้าภายนอก

1.4.8.3 กลุ่มที่ 3 แรงจูงใจปฐมภูมิ (Primary Motive) คือ แรงจูงใจอันเนื่องมาจากความต้องการที่เห็นพื้นฐานทางร่างกาย เช่น ความหิว กระหาย แรงจูงใจทุติยภูมิ (Secondary Motive) คือ แรงจูงใจที่เป็นผลต่อเนื่องมาจากแรงจูงใจชั้นปฐมภูมิ

สำหรับสิ่งกระตุ้นที่เป็นแรงจูงใจ และมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจในการเลือกสถานที่พักผ่อนของนักท่องเที่ยวมากที่สุดคือ ราคาของสถานที่พักผ่อน โดยนักท่องเที่ยวจะพิจารณาจากราคาให้เช่าเมื่อเทียบกับคุณภาพ ทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อนสะอาดและการให้การต้อนรับของผู้ประกอบการ นอกจากนี้จากการศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศต่อการบริการ สถานที่พักผ่อนที่ถนนข้าวสาร พบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมีความพึงพอใจในระดับปานกลางและในการทดสอบสมมุติฐานพบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมีความพึงพอใจในระดับที่ไม่แตกต่างกัน สำหรับปัญหาที่นักท่องเที่ยวพบมากที่สุดในการพักผ่อนที่ถนนข้าวสารคือ ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง ส่วนปัญหาที่นักท่องเที่ยวอยากรีบแก้ไขมากที่สุดคือ ปัญหาการจราจร โดยอยากให้มีการจัดระบบและระเบียบการจราจร ทางเดินเท้าที่ถนนข้าวสารเพื่อความสะดวกและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (สุรสิทธิ์ วิจารณ์รัฐ, 2549: 156-158)

1.5 แนวคิดเกี่ยวกับแรงผลักดันและแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยว

ได้มีการนำผลการจัดลำดับขั้นความต้องการของ Maslow มาทำการศึกษาและเชื่อมโยงกับทฤษฎีของตนเอง โดยกล่าวไว้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวของคนนั้นจะมีปัจจัย 2 ชนิด ที่ทำให้คนเดินทางท่องเที่ยว คือ แรงผลักดัน (Push Factors) และแรงดึงดูด (Pull Factors) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า Push Factors คือปัจจัยที่ทำให้คนอยากที่

จะเดินทาง และ Pull Factors คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกสถานที่ๆ ต้องการเดินทางไปซึ่งทั้งสองปัจจัยหลักนี้ ได้มีการศึกษาและค้นพบสาเหตุหลายประการดังนี้

1.5.1 แรงผลัก หรือ Push Factors

1.5.1.1 ความต้องการที่ตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย (Physical needs) ความต้องการขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดเหนือความต้องการด้านอื่นๆ นั่นคือความต้องการทางด้านร่างกาย (Mill 1990:2) ในที่นี้ เช่น หากเราต้องทำงานอย่างหนัก ร่างกาย หรือหากเราต้องการหลีกเลี่ยงความจำเจ (Escape) ความเครียดจากการทำงาน การเดินทางท่องเที่ยวก็เป็นทางเลือกหนึ่งในการทำให้คลายความเครียดลงได้

1.5.1.2 ความต้องการในการเดินทางเพื่อให้เกิดโอกาสในด้านการเข้าสังคม (Social needs) การเดินทางท่องเที่ยวไปยังท้องถิ่นต่างๆ ย่อมทำให้ผู้เดินทางท่องเที่ยวรู้สึกตัวเองว่าเป็นที่ชื่นชอบและได้รับการยอมรับจากสังคม และมีโอกาสที่จะติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อนใหม่ๆ หรือเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนเก่าที่ห่างหายกันไปนาน

1.5.1.3 ความต้องการที่จะทำการศึกษารเรียนรู้วัฒนธรรม ชนชาติ และการดำรงชีวิตที่แตกต่างไปจากที่อยู่อาศัยเดิม (Culture needs) เนื่องจากคนเรามีสัญชาตญาณของความอยากรู้อยากเห็นอยู่ในตัวเอง ความอยากรู้อยากเห็นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนเดินทางท่องเที่ยว เช่น มีความอยากรู้อยากเห็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ ของประเทศอื่นๆ ที่แตกต่างกับที่ตนอาศัยอยู่ปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นการทำให้ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน

1.5.1.4 ความต้องการความภาคภูมิใจที่ตนเองได้ท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ (Esteem/Prestige needs) เนื่องจากคนที่เดินทางไปท่องเที่ยวยังที่ต่างๆ ทำให้ผู้อื่นเห็นว่าตนได้ไปได้เห็นสถานที่แปลกแตกต่างจากผู้อื่น ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เขาค้นพบเอง ย่อมนำความภาคภูมิใจมาสู่ตนเอง อีกทั้งยังญาติมิตรอาจจะมาขอคำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1.5.1.5 ความต้องการค้นพบสิ่งใหม่ๆ สถานที่ใหม่ๆ (Novelty needs) เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการทำลายความจำเจในชีวิตประจำวัน เพื่อค้นหาสิ่งแปลกใหม่ให้กับชีวิต โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวสมัยใหม่มีความอยากรู้อยากเห็น อยากพบเห็นสิ่งแปลกใหม่ จึงเป็นมูลเหตุให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อจะได้พบเห็นสิ่งที่ตนยังไม่เคยพบเห็นมาก่อน อันเป็นการค้นพบโลกใหม่ และค้นพบสิ่งแปลกใหม่ สำหรับตนเองด้วย

แรงผลักดันที่กล่าวข้างต้นนี้ เป็นเพียงจุดชนวน ความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวต่อจากนี้ในการตัดสินใจเลือกเดินทางไปยังสถานที่ใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางไป ณ จุดหมายปลายทางเหล่านั้น เพื่อตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ คือ แรงดึง หรือ Pull Factors

1.5.2 แรงดึง หรือ Pull Factors (การเลือกจุดหมายปลายทาง)

Pull Factors คือ แรงดึงต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดสถานที่ที่นักท่องเที่ยวต้องการไป เช่น หากแรงผลักในการเดินทาง คือ ต้องการไปผ่อนคลายความเครียดจากการทำงาน เขาอาจเลือกสถานที่ๆเงียบๆ ไม่ต้องการพบปะผู้คน แต่หากแรงผลักดันในการเดินทางท่องเที่ยว คือ การสร้างความภาคภูมิใจให้กับตนเอง การเลือกสถานที่ท่องเที่ยว อาจเป็นสถานที่ซึ่งมีชื่อเสียง และยังเป็นสิ่งที่นิยมทั่วไป

จากการศึกษาแรงจูงใจ สามารถสรุปได้ว่า แรงจูงใจมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีผลในด้านต่างๆ คือ ด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านระหว่างบุคคล และด้านสถานภาพและชื่อเสียง และก่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ตนเอง

1.6 แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจในการท่องเที่ยวกับความแตกต่างทางด้านประชากรศาสตร์

นักท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันย่อมมีเหตุผลที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวแตกต่างกัน ในปี 1996 Kanok และคณะ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวของแต่ละกลุ่ม โดยงานวิจัยชิ้นนี้ ได้สรุปว่า สิ่งที่ทำให้แรงจูงใจของแต่ละคนแตกต่างกันคือ อายุ เพศ การศึกษา รายได้ และ สถานภาพการสมรส ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1.6.1 อายุ (Age)

อายุเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลในการเลือกรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว นักการตลาดมีความเชื่อว่า คนในแต่ละกลุ่มอายุมักจะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวหรือการพักผ่อนในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มวัยหนุ่มสาว เป็นวัยที่มีความต้องการอยากรู้อยากเห็น ชอบที่จะเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ หรือชอบค้นหาประสบการณ์แปลกใหม่ให้กับตนเอง ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุ จะมองหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการเดินทางท่องเที่ยว เช่น โรงแรม หรือการได้พักผ่อน จากการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ

1.6.2 เพศ (Sex)

ในด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้นำ ปัจจัยด้านเพศมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวแตกต่างกัน เช่นผู้ชายชอบตีกอล์ฟ ในขณะที่ผู้หญิงชอบที่จะช้อปปิ้งจากผลการวิจัยของ Ryan (อ้างถึงใน Swarbrooke and Horner, 1999: 59) พบว่าผู้หญิงมีแรงจูงใจ ในการเดินทางท่องเที่ยวที่มีมากกว่าเพศชายอยู่ 3 ปัจจัยหลัก คือ

1.6.2.1 ความต้องการหลีกเลี่ยงความวุ่นวายในชีวิตประจำวัน (Escape)

1.6.2.2 ความต้องการพักผ่อนทางร่างกาย (Physical Relaxation)

1.6.2.3 ความต้องการพักผ่อนทางอารมณ์ (Emotional Relaxation)

จากการวิจัยของนิตยสาร Sports Illustrated เรื่อง Role of the Husband and Wife in Air Travel Decisions (อ้างถึงใน เลิศพร ภาระสกุล, 2540: 38) พบว่าสามีเป็นคนที่เริ่มคิดว่าทั้งคู่ (สามีภรรยา) ควรจะเดินทางโดยภรรยาจะเห็นชอบด้วยกันทันทีใน 60 เปอร์เซ็นต์ของการเดินทาง สามีระบุว่าการเดินทางเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน 73 เปอร์เซ็นต์ ของการเดินทาง สามีระบุว่าทางเลือกจุดหมายปลายทางเป็นการตัดสินใจร่วมกัน 17 เปอร์เซ็นต์ เป็นการเลือกของสามีโดยให้ภรรยาเป็นฝ่ายเห็นชอบ อีก 9 เปอร์เซ็นต์ เป็นการเลือกของภรรยาโดยมีสามีเป็นฝ่ายเห็นชอบ ส่วนการเลือกสายการบิน เพศชายเป็นผู้เลือกเสียเป็นส่วนใหญ่ จากผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงนั้นมีความสำคัญมากขึ้นต่อการท่องเที่ยวสตรีที่ทำงานนอกบ้านได้ช่วยเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวโดยทำให้มีรายได้ส่วนเกินเพื่อใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว หญิงที่ทำงานนอกบ้านที่ยังเป็นโสด หรือภรรยาที่ทำงานนอกบ้านที่ยังไม่มีบุตร หรืออาจจะไม่มีบุตรที่โตแล้ว จึงเป็นลูกคำที่ดิของตลาดด้านการท่องเที่ยวมากกว่าเพศชายที่ทำงาน นอกบ้านแต่มีภาระทางครอบครัว

1.6.3 การศึกษา (Education)

การศึกษาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเดินทาง คนที่มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวมากกว่าคนที่มีการศึกษาสูงสุดเพียงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และคนที่มีการศึกษาระดับมัธยมปลายจะเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวมากกว่าคนที่มีการศึกษาสูงสุดเพียงแค่มัธยมตอนต้น (เลิศพร ภาระสกุล, 2540:40)

ระดับการศึกษาส่งผลให้พฤติกรรมในการเดินทางท่องเที่ยวแตกต่างกัน คนที่มีการศึกษาสูงส่วนมาก ต้องการแสวงหาความรู้จากการเดินทาง เช่น การไปท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรม ซึ่งตรงกันข้ามกับคนที่มีความรู้มีส่วนน้อยส่วนมาก มักจะมองว่าการท่องเที่ยวเป็นโอกาสที่จะให้พวกเขาได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ ที่แตกต่างไปจากชีวิตประจำวัน

1.6.4 รายได้ (Income)

อำนาจทางการเงินถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของคนที่มีรายได้น้อยส่วนมากจะมองว่าการท่องเที่ยวจะเป็นโอกาสที่จะได้หลีกเลี่ยงหนีไปจากกิจกรรมที่น่าเบื่อในชีวิตประจำวันของพวกเขา และพวกเขาจะทำกิจกรรมที่จะสามารถสร้างความเชื่อมั่นหรือความมั่นใจให้กับตนเอง ซึ่งตรงกันข้ามกับคนที่มียาได้สูงที่ต้องการความตื่นเต้นและท้าทายรวมทั้งสามารถได้รับความรู้ใหม่ๆ จากการเดินทางไปยังสถานที่นั้นๆ ด้วย

1.6.5 สถานภาพสมรส (Status)

สถานภาพทางครอบครัว เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อ การซื้อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่ผู้ที่ย่าร้าง หรือผู้ที่อยู่เป็น โสด ย่อมมีลักษณะที่เอื้ออำนวยให้การเดินทางท่องเที่ยวทำได้ง่ายกว่าผู้ที่แต่งงาน หรือผู้ที่มีพันธะทางครอบครัว นอกจากนี้ผู้ที่หย่าร้าง หรือ ผู้ที่อยู่เป็น โสดมักจะตัดสินใจได้ง่าย และรวดเร็วกว่าผู้ที่แต่งงาน หรือผู้ที่มีครอบครัว (วัฒนชัย ชูมาก, 2544)

1.7 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

ถ้าจะพิจารณาถึงขอบเขตของด้านการศึกษาในด้านแนวความคิดที่ว่าด้วยบทบาทของสื่อมวลชน เพื่อการพัฒนาที่จัดเป็นทฤษฎีว่าด้วยสื่อมวลชนเพื่อพัฒนานั้น ก็พบว่าทฤษฎีด้านสื่อสารมวลชนที่เกี่ยวกับการพัฒนานั้นจะมีอยู่ 3 แนวทางใหญ่ๆ คือ

1.7.1 ทฤษฎีในเชิงบวก (Positive Theories)

เป็นทฤษฎีส่วนใหญ่ในเรื่องการสื่อสารกับการพัฒนา นักนิเทศศาสตร์ในกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าสื่อมวลชนจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยการศึกษาของ แดเนียล เลิร์นเนอร์ (Daniel Lerner) วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm) และคาร์ล คอยซ์ (Karl W. Deutschs) เป็นตัวอย่างที่สำคัญของทฤษฎีในกลุ่มนี้ โดยที่การศึกษาดังกล่าวมองสื่อมวลชนว่าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมดั้งเดิมและมีผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชนิดอนารากอน โคน ในสภาพความคิดของสื่อมวลชนและมองว่าการเปลี่ยนแปลงในระบบการสื่อสารมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอื่นๆ และเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สถานะเกี่ยวกับด้านความทันสมัย (Modernization) ซึ่งเลิร์นเนอร์เห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับเลิร์นเนอร์ คอยซ์ มองการพัฒนาสื่อมวลชนว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญ

องค์ประกอบหนึ่งของความทันสมัย และ “การระดมพลังสังคม” (Social Mobilization) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

1.7.2 ทฤษฎีเชิงลบ (Negative Theories)

แนวคิดในทฤษฎีด้านนี้เห็นว่า การขยายตัวของสื่อมวลชนในประเทศกำลังพัฒนาให้ผลกระทบในทางร้ายและเป็นอันตราย โดยเฉพาะในการชักนำไปสู่ความต้องการทางวัตถุนิยมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมไปสู่มวลชน อย่างไรก็ตามการมองความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนาไปในทางเชิงลบนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากความล้มเหลวในการไม่สามารถวางแผนใช้สื่อให้เหมาะสม เช่น การขาดการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญในการใช้สื่อและการขาดพื้นฐานทางการศึกษา เป็นต้น นักคิดทางด้านนี้บางท่านถึงกับมองว่าสื่อบางประเภทอาจจะให้ผลกระทบไปในเชิงสร้างความเกลียดชังเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ในประเทศยากจน เช่น พูล (Ithiel de Sola Pool) เห็นว่าการขยายตัวของโทรทัศน์ไปสู่สังคมด้อยพัฒนาเป็นสิ่งที่ไม่คุ้มค่า เนื่องจากการใช้จ่ายในการดำเนินงานค่อนข้างสูงและต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในขณะที่ มาร์แชล แมคลูฮัน (Marshall McLuhan) เห็นว่าผลกระทบของโทรทัศน์ต่อสภาพจิตใจของคนนั้นเป็นสิ่งที่อันตรายแม้กระทั่งในสังคมที่พัฒนาแล้ว เป็นต้น

1.7.3 ทฤษฎีเชิงเป็นกลาง (Neutral Theories)

นักคิดตามแนวนี้เชื่อว่าการพัฒนาสื่อมวลชนไม่มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ หากแต่เป็นเพียงผลผลิตอย่างหนึ่งของกระบวนการที่ระบบเศรษฐกิจดีขึ้น การมองเช่นนี้เป็นมุมมองของนักคิดทางเกี่ยวกับด้านการพัฒนาที่ไม่ให้ความสำคัญกับสื่อมวลชน ในฐานะที่เป็นสาเหตุปัจจัยหนึ่งของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งการมองความสัมพันธ์ของสื่อมวลชนกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจทั้ง 3 แนว ต่างก็มีเหตุผลในเชิงสนับสนุนและหักล้างที่น่าสนใจ แต่ข้อเท็จจริงในเชิงประจักษ์ที่นักนิเทศศาสตร์ส่วนใหญ่ได้พบจากการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาสื่อมวลชนและระดับการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศต่างๆ ทั่วโลกก็คือ สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับระดับเศรษฐกิจ (economic level) การเป็นชุมชนเมือง (urbanization) การเป็นสังคมอุตสาหกรรม (industrialization) และการรู้หนังสือของประชาชน (literacy)

โดยเฉพาะจากการศึกษาของ เลิร์นเนอร์ ที่พบว่า ลักษณะของการเป็นชุมชนเมืองเป็นสถานะพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาของสื่อมวลชน แม้ว่าต่อมาภายหลังจากช่วงสิบปีของการขยายตัวอย่างรวดเร็วของสื่อมวลชน ชรามม์ และ รุกเกิลส์ (Schramm and Ruggels) จะพบว่าสิ่งที่เลิร์นเนอร์พบได้เปลี่ยนแปลงไป สื่อมวลชนจะเกิดการพัฒนาได้โดยไม่ต้องมีสถานะพื้นฐานของการมีชุมชนเมืองเกิดขึ้นเสียก่อน

ดังนั้น สื่อมวลชนจึงถูกมองว่า เป็นพลังสำคัญในการชักนำให้ประเทศด้อยพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่สถานะทันสมัย โดยมีหน้าที่หลักสองประการที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการพัฒนาเศรษฐกิจนั่นก็คือ ประการแรกสื่อมวลชนจะต้องทำหน้าที่ในการสอนทักษะซึ่งมีลักษณะก้าวหน้าที่เป็นอยู่ในสังคมนั้น และประการต่อมาคือการขยายตลาด ด้วยการกระตุ้นให้เกิดความต้องการในสินค้าอุปโภคและบริโภคต่างๆ ให้สูงขึ้นสำหรับในด้านการศึกษานั้นสื่อมวลชนก็ถูกมองว่า จะต้องทำหน้าที่ในการทำให้คนในสังคมด้อยพัฒนาเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหน้าที่ประการนี้ออกจะเป็นหน้าที่ที่เกิดขึ้นได้ยากกว่าหน้าที่ในเชิงเศรษฐกิจ เพราะสื่อมวลชนในประเทศพัฒนาแล้วมิได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อบทบาทนี้ ทำให้ประเทศในโลกรที่สามไม่สามารถที่จะหิบบัณฑิตผู้เชี่ยวชาญมาจากประเทศพัฒนาแล้วได้ในทันที แต่จะต้องคิดหาวิธีการขึ้นด้วยตนเอง

1.7.4 แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.7.4.1 ด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าของทรัพยากรทางท่องเที่ยว ซึ่งวิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ เช่น การเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวพบเห็น เป็นต้น

1.7.4.2 ด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดให้มีสื่อความหมาย ธรรมชาติ หรือวัฒนธรรม เพื่อให้ความรู้ ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป เป็นต้น

1.7.4.3 ด้านการสร้างมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การมาขาย การจ้างงานในธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ และเพื่อการพักผ่อน โดยไม่ใช่เพื่อการหารายได้หรือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ มีการให้ความสำคัญด้านการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตมากขึ้น นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเรียนรู้ศึกษาหาข้อมูลจากแหล่งท่องเที่ยว

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรม

2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในเรื่องแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมีนักวิชาการหลายคนได้แสดงแนวความคิดเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ไว้หลายหลาย ดังที่ผู้เขียนได้ยกบางส่วนของแนวความคิดดังกล่าวมานำเสนอ ดังนี้

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา การสร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพันกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

คีย์ ชุมสาย (2527) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Culture Tourism) ในสถาบันหรือสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง หรือในประเทศที่น่าสนใจก็เพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มุมมานุษยวิทยา และ สังคมวิทยา เพื่อชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เพื่อติดตามความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีปัจจุบัน เพื่อชมงานแสดงศิลปะนานาชาติในหอศิลปะ เพื่อนมัสการศูนย์ศาสตร์ที่สำคัญ เพื่อร่วมปฏิบัติในงานมหรหรรรม งานฉลอง และเพื่อการแสดงศิลปะครั้งสำคัญๆ”

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการให้ความรู้และความภูมิใจที่มุ่งเน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม”

พลอยศรี โปราณานนท์ (2539) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ คือ ต้องการความรู้ หรือประสบการณ์ที่ได้จากในวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นไปในรูปแบบที่ได้รับความรู้ หรือประสบการณ์ในวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งความเพลิดเพลินประกอบกันไป”

ธนากรกสิกรไทย (2552) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดสนใจอยู่ที่วัฒนธรรม วิถีความเป็นอยู่ของผู้คน ตลอดจนแหล่งโบราณสถาน ประเพณีและศิลปะแขนงต่างๆ ในพื้นที่ อันได้แก่ การเที่ยวชมงานประเพณีที่บ้าน หรืออาจจะหมายรวมถึงการท่องเที่ยวตามแหล่งวัฒนธรรมของไทย เช่น เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และตลาดน้ำวัดคอนทวายจังหวัดนครปฐม เป็นต้น

วราชต์ มัชฌมบุรุษ (มปป.) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and traditional tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือการเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว”

Greenwood (1982) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของมนุษย์เป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ทางตรง เพราะนักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัสกับวัฒนธรรมที่แท้จริงของชนชาติต่างๆ อย่างใกล้ชิด” (อ้างถึงใน ส่งศรี วงษ์เวช, 2545: 19)

Pigram (1993) กล่าวว่า “สิ่งที่มุ่งใจที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องของความแตกต่างในด้านวิถีชีวิต การแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดซึ่งกันและกัน” (อ้างถึงใน ส่งศรี วงษ์เวช, 2545: 19)

Reisinger (1999) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความความสนใจพิเศษในการสืบค้น และแสวงหาประสบการณ์มีส่วนร่วมในวัฒนธรรมใหม่ๆ ทั้งเรื่องของความงาม สติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ” (อ้างถึงใน ส่งศรี วงษ์เวช, 2545: 19)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) อธิบายแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการดังต่อไปนี้

(1) กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ เพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้

(2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้น ในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการรับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่า ความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวรูปแบบใหม่

(3) กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม

จากความหมายของ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” สรุปได้ว่าเป็นการท่องเที่ยว ที่ได้ทั้งความรู้ในด้านต่างๆ ของวัฒนธรรมและยังได้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและความผ่อนคลายไปในระหว่างการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวประเภทนี้ ยังจะช่วยสร้างความประทับใจและซึมซับความงดงามด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวที่พบเห็น แล้วก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาวัฒนธรรมประเพณี และสภาพแวดล้อมให้อยู่คู่กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2.2 หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังต่อไปนี้

2.2.1 เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลให้นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะที่เดียวกันก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

2.2.2 เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และคึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น เกิดการจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

2.2.3 เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม และได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2.2.4 เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชน รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วย

2.3 ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 9 ประการ ดังต่อไปนี้

2.3.1 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวเกี่ยวกับลักษณะที่ให้ความสำคัญกับ

ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2.3.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือให้กระทบน้อยที่สุด

2.3.3 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคม และวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

2.3.4 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในด้านลักษณะที่เป็นการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้ และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2.3.5 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในด้านลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว และได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

2.3.6 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2.3.7 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีการท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.3.8 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

2.3.9 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้ นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

2.4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ โดยต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ฉะนั้น องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี 6 ด้าน อิงตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังต่อไปนี้

2.4.1 องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น

อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจอยู่ 10 ประการ

- 2.4.1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
- 2.4.1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ
- 2.4.1.3 งานสถาปัตยกรรมที่มีความเก่าแก่ในท้องถิ่น เช่น ผังเมือง ซากปรักหักพัง
- 2.4.1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก
- 2.4.1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา
- 2.4.1.6 คนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ
- 2.4.1.7 ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา
- 2.4.1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทาน
- 2.4.1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่างๆ

2.4.2 องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

2.4.3 องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว

เป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2.4.4 องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว

เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้ และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2.4.5 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

2.4.6 องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

เป็นการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2.5 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวชม โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ และมีความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวด้วย แบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภทคือ

2.5.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)

หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

2.5.2 การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism)

หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2.5.3 การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism)

หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ครอบงำผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

2.5.4 การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism)

หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางรายการกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

2.5.5 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism)

หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว บนพื้นฐานของความรับผิดชอบอย่างมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

2.6 แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ตามมาตรา 1 แห่งอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ได้ให้คำ นิยามของ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

2.6.1 อนุสรณ์สถาน (Monuments)

หมายถึง ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานประติมากรรมหรือจิตรกรรม ส่วนประกอบ หรือโครงสร้างของหลักฐานทางโบราณคดี จารึก ถ้าที่อยู่อาศัย และร่องรอย หลักฐานที่หลากหลายผสมผสานกัน ที่มีคุณค่าและความสำคัญโดดเด่นเป็นที่ยอมรับในระดับ โลกทั้งทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

2.6.2 กลุ่มอาคาร (Groups of Buildings)

หมายถึง กลุ่มของอาคารที่แยกจากกันหรือเชื่อมต่อกันอัน เนื่องมาจากลักษณะของ สถาปัตยกรรม หรือ ลักษณะที่คล้ายคลึงกันหรือที่ตั้งของกลุ่มอาคารนั้นอยู่ในภูมิทัศน์ ที่มีคุณค่าโดดเด่นเป็นที่ ยอมรับในระดับ โลกทั้งทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

2.6.3 แหล่ง (Sites)

หมายถึง ผลงานหรือประดิษฐ์กรรมของมนุษย์หรือผลงานที่ผสมผสานทั้งของธรรมชาติและของมนุษย์ และบริเวณที่รวมถึงแหล่ง โบราณคดีที่มีคุณค่าโดดเด่นเป็นที่ยอมรับ ในระดับ โลกทั้งทาง ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยาหรือมานุษยวิทยา (ไศรยา หอมชื่น, 2552)

2.7 แนวคิดด้านความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงความเป็นชาติให้ปรากฏชัดเจนขึ้น ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่โดดเด่น ทำให้คนไทย แตกต่างจากชาติอื่นๆ มีเอกลักษณ์ประจำชาติที่เห็น ได้จากภาษาที่ใช้ อุปนิสัยใจคอ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนการ แสดงออกที่นุ่มนวล อันมีผลมาจากสังคมไทยที่เป็นสังคมแบบประเพณีนำ และเป็นสังคม เกษตรกรรม เนื่องจาก ประชากรส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบท สภาพของสิ่งแวดล้อมที่ดี กล่อมเกลาจิตใจมีความ โอบอ้อมอารี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลซึ่งกันและกันตลอด

2.7.1 วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม

หมายถึง สิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ ไม่สามารถมองเห็น หรือจับต้องได้ โดยเป็นการแสดงออกในด้าน ความคิด ประเพณี ขนบธรรมเนียม และในแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา อันเป็นที่ยอมรับกัน ในกลุ่มของ คนว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและเหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทักษะคติ ความรู้ และ ความสามารถ วัฒนธรรม ประเภทนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิด วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมขึ้นได้ และในบางกรณี อาจมีการพัฒนาจนถึงขั้นเป็น อารยธรรม (Civilization) ก็ได้ เช่น การสร้างศาสนสถานในสมัยก่อน เมื่อเวลาผ่านไปจึงกลายเป็น โบราณสถาน ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

หากพิจารณาความหมาย และลักษณะของวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ทรัพยากรการ ท่องเที่ยวประเภทที่ 2 เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมเห็น ได้ชัดเจน ส่วนประเภทที่ 3 มีสภาพ แรกเริ่มมาจากแนวความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิต ซึ่งเป็นนามธรรม แต่ได้มีการพัฒนาจนมีลักษณะทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปแบบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง

จึงเห็น ได้ชัดเจนว่า วัฒนธรรมที่เป็นแนวความคิด ความเชื่อ เป็นนามธรรมล้วนๆ แต่เพียง อย่างเดียว ไม่ถือว่าเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น จึงจะสามารถพัฒนาให้เป็น

จุดสนใจของนักท่องเที่ยวได้ตัวอย่างวัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว ประเภทโบราณสถาน อุทยาน ประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลและงาน ประเพณี งานศิลปหัตถกรรมที่พัฒนามาเป็นสินค้าประจำท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอักษาศิลป์ของไทย ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย เป็นเสมือนตัวเสริมการท่องเที่ยวให้มีความ สมบูรณ์ เป็นจุดเด่นหรือจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เพิ่มความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้มากขึ้น ถึงแม้ว่า ประเทศไทยจะมีทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ก็มีกรมผสมผสานสอดคล้องเป็นวัฒนธรรมไทย ได้อย่างกลมกลืน

2.7.2 วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม

วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ แม้กระทั่งศาสนสถาน หรือ โบราณวัตถุและ สถาปัตยกรรมต่างๆ แสดงอดีตความเป็นมาของชาติไทย ที่มีความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมี อายุ 3-4 พันปีมาแล้ว โดยมีหลักฐานเป็นแหล่งโบราณคดีกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ต่อมาในยุคสมัยประวัติศาสตร์ อาณาจักรของชนชาติไทยก็รวมกลุ่มเป็นปึกแผ่นมั่นคงยิ่งขึ้นตั้งแต่สมัยทวารวดี เชียงแสน สุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ เป็นลำดับ ระยะเวลาอันยาวนานนี้ ทำให้มีการสั่งสมความเจริญทางวัฒนธรรมแต่ละยุคแต่ละสมัย ต่อเนื่องกันมาโดยตลอด

แหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่ายิ่งเหล่านี้ นอกจากจะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ ประเทศอีกด้วย บางแห่งถือเป็นแหล่งอารยธรรมระยะแรก ๆ ที่ปรากฏขึ้นในโลก มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของนัก โบราณคดี ได้แก่ แหล่งชุมชน โบราณที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูง โดยเฉพาะกลุ่ม นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจพิเศษ (Special Interest Group)

ในภูมิภาคเดียวกับแหล่งชุมชน โบราณบ้านเชียง ยังมีแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบของสถาปัตยกรรมอันยิ่งใหญ่ เป็นปราสาทที่ก่อสร้างด้วยอิฐหรือหิน มีอาณาเขตกว้างขวาง การจัดองค์ประกอบรูปทรงเป็นระเบียบมีการกำหนดรูปแบบทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สวยงาม ตลอดจนการจำลองที่ประณีตละเอียดอ่อน ปราสาทที่สำคัญ ได้แก่ ปราสาทหินพิมาย จ.นครราชสีมา ปราสาทหินพนมรุ้ง และปราสาทหินเมืองต่ำ จ.บุรีรัมย์ ส่วนพื้นที่ภาคเหนือ มีปราสาทที่สำคัญ ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย จ.สุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์ ในพื้นที่ของ จ.กำแพงเพชร ภาคใต้มีหลักฐานของชุมชน โบราณที่ จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิด อารยธรรมอันเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งของโลก

2.7.3 สมชาย หิรัญกิจ (2524) และเสถียร โกเศศ นาคะประทีป (2515)

ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรม เป็นไปในแนวเดียวกัน คือ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น มีรูปแบบความงดงาม และมีแนวทางในการถือปฏิบัติ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยวิธีการเรียนรู้ และเลียนแบบวัฒนธรรมของมนุษย์แบ่งออกเป็น 5 สาขา ได้แก่

2.7.3.1 วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ ศาสนา ความเชื่อ และความศรัทธา

2.7.3.2 วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่ เครื่องแต่งกาย เครื่องมือทำมาหากิน และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ

2.7.3.3 วัฒนธรรมทางภาษา ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน และวรรณกรรมต่างๆ

2.7.3.4 วัฒนธรรมทางขนบธรรมเนียมประเพณี

2.7.3.5 วัฒนธรรมทางสุนทรียะ คือ ความงาม ความกลมกลืน และความไพเราะ เช่น ด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และประณีตศิลป์

2.7.4 พระยาอนูมานราชชน

กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง สภาพอันเป็นความเจริญงอกงามซึ่งมนุษย์เองเป็นผู้สร้างและปรับปรุงจากธรรมชาติ และเรียนรู้จากกันและกัน ดังนั้นวัฒนธรรมจะเจริญหรือเสื่อมขึ้นอยู่กับมนุษย์ในสังคมนั้นๆ (พระยาอนูมานราชชน, 2515 อ้างถึงใน ส่งศรี วงษ์เวช, 2545: 9)

2.7.5 นักมานุษยวิทยา

นักมานุษยวิทยาได้ทำการสรุปข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะด้านพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ ดังนี้

2.7.5.1 วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางด้านสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องตรงกันกับผู้อื่น เช่น ค่านิยมอย่างหนึ่งในสังคมไทย คือ การเคารพนับถือผู้ใหญ่ เมื่อเด็กพบผู้ใหญ่ที่ตนรู้จัก เด็กทราบดีว่าตนควรยกมือไหว้เพื่อทักทาย และแสดงความเคารพ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็สามารถคาดคะเนได้ว่า เด็กจะไหว้ตนและตนควรจะรับไหว้

2.7.5.2 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learned) ที่ละเล็กละน้อยจากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่ง วัฒนธรรมเปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมทั้งการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และ ประสบการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับการสั่งสมมาจากการเป็นสมาชิกสังคม จากกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนี้ มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าตนควรมีพฤติกรรมเช่นไร ในสถานการณ์ต่างๆ พฤติกรรมเช่นไรที่ตนยอมรับว่าดีงามและถูกต้อง มนุษย์จะรับเอาทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่สังคมยอมรับมาเป็นของตน

2.7.5.3 วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินตรา สัญลักษณ์ไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป เป็นต้น สัญลักษณ์สำคัญที่มนุษย์ใช้คือ ภาษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกัน นอกจากนั้น ภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่นๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติได้อย่างเป็นระบบและสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังคนรุ่นหลังต่อไป

2.7.5.4 วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา ซึ่งในลักษณะนี้วัฒนธรรมจะมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น สอนให้มนุษย์รู้จักหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้สังคมทำงานได้อย่างมีระบบนอกจากนี้วัฒนธรรมยังช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีเพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

2.7.5.5 วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เช่น มนุษย์ทุกแห่งทั่วโลกพยายามกำหนดความหมายของชีวิตและกระบวนการกำหนด

นิยามความหมายให้กับชีวิต อาจจะออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนาพิธีกรรม เทพปกรณัม จักรวาลวิทยา ฯลฯ เมื่อมนุษย์ในสังคมแห่งหนึ่งพยายามกำหนดนิยามความหมายของอำนาจกระบวนการกำหนดความหมาย คั่งกล่าวก็ย่อมกลายเป็นการสร้าง “แนวความคิด” พื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองของสังคมนั้น

2.7.5.6 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีความเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่เสมอตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลกระทบจากการกระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) เช่น ความคิดและค่านิยมที่มาจากวัฒนธรรมอื่น และมีอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการยอมรับในวัฒนธรรมของเรา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยังอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ในการควบคุมธรรมชาติ และใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อเทคโนโลยีทางการผลิตเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย หากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินไปจนกระทั่งวัฒนธรรม และประเพณีปฏิบัติไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงตามทัน ก็อาจจะส่งผลทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมล่า” (Culture Lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกสลายไป (ยศ สันติสมบัติ, 2540 อ้างถึงใน ส่งศรี วงษ์เวช, 2545: 8-9)

2.7.6 จุฑาพรรษ์ (จามจุรี) ผดุงชีวิต (2550)

กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คน (Ways of life) เป็นเรื่องของทุกสิ่งทุกอย่าง เรื่องราวทั้งหลายทั้งหมดแห่งชีวิตมนุษย์ (Totality of life) ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 ประเภทหลัก คือ

2.7.6.1 มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เช่น โบราณสถาน (Historic sites) อนุสรณ์สถาน (Monuments) นอกจากนี้อาจเป็นพวกของ โบราณวัตถุจำพวกเครื่องมือเครื่องใช้ (Artifacts) หรือจารึก เอกสาร หนังสือโบราณ สมุดข่อย (Epigraphy)

2.7.6.2 วัฒนธรรมร่วมสมัย (Living or Contemporary Culture) เช่น

(1) เรื่องการทำมาหากิน อาทิ รูปแบบด้านการดำรงชีพ การเพาะปลูก การประมง การล่าสัตว์ วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของคนท้องถิ่นในภาคต่างๆ การแต่งกาย การผลิตงานศิลปะ รวมถึงเรื่องที่อยู่อาศัย การอยู่ร่วมกันในหมู่เครือญาติ ความสัมพันธ์ของชุมชนด้วย เป็นต้น

(2) เรื่องของภาษาและวรรณศิลป์ การพูด การอ่าน และการเขียน การแสดงออกถึงกิริยามารยาท บุคลิกภาพนิสัยใจคอ การใช้ภาษาชั้นสูง แสดงลำดับชั้นของโครงสร้างพื้นฐาน ฐานันดรทางภาษา

(3) เรื่องของศาสนา ความเชื่อทางพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี หลักปฏิบัติ ค่านิยม คุณธรรม การสืบทอดทางประเพณีปฏิบัติต่างๆ ทั้งในระบบสังคมเมืองหรือท้องถิ่น

(4) เรื่องศิลปะการละเล่นหรือสุนทรียศาสตร์ อาทิ นาฏศิลป์ ดนตรี กีฬา การละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น

(5) เรื่องเกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ประกอบด้วย สถาบันครอบครัว โรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ อุตสาหกรรม ในชุมชน เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น

2.7.6.3 ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี (Wisdom and Technology) จากการประชุมระดับโลกในเรื่องนโยบายทางวัฒนธรรมที่จัดที่กรุงเม็กซิโกเมื่อปี ค.ศ. 1982 นั้น ได้นิยามคำว่า วัฒนธรรม ว่า เป็น

องค์ประกอบทั้งมวลของสังคมหรือกลุ่มคนซึ่งได้แก่ องค์ประกอบทางด้านจิตวิญญาณ ทางวัตถุ ทางความคิด ทางอารมณ์ และรวมเอาวิถีชีวิตแบบต่างๆ อาทิ ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า ระบบการดำรงชีวิต ระบบในการให้ การศึกษาและการขัดเกลาทางด้านสังคม รวมทั้งภาษาและวรรณกรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ ทางวัฒนธรรมด้วย

ที่สำคัญเมื่อมีการก่อเกิดวัฒนธรรม จะเป็นเรื่องที่มีการเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล กับสิ่งต่างๆ คือ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ระหว่างปัจเจกบุคคลนั้นๆ กับกลุ่มของตนเองและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มชนนั้นๆ และชนอื่นๆ ด้วย

2.7.7 นิยพรรณ วรรณศิริ (2540) กล่าวถึงความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ในมุมมองของ นักสังคมวิทยาไว้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นกระบวนการอบรม สั่งสอน ปลูกฝัง เพื่อให้เรียนรู้ ให้เกิดการดำรงชีวิต ในรูปแบบเดียวกันของคนในสังคม และถ่ายทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง ส่วนในมุมมองของนักมานุษยวิทยา “วัฒนธรรม” หมายถึง พฤติกรรมที่ถ่วงถ่วงมาจากความคิด ที่จะหาวิธีการมาตอบสนองความต้องการพื้นฐาน ของมนุษย์ เช่น การกินอาหาร การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม การสื่อสารความคิดต่อกัน เป็นการมองพฤติกรรมพื้นฐาน ที่เน้นความอยู่รอด และความเป็นจริงของชีวิต ก่อนที่จะคำนึงถึงความดี ความงามใดๆ และให้ความหมายเพิ่มเติม ถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรม 4 ประการ คือ

2.7.7.1 วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบในความคิดมนุษย์ (Cognitive Systems) เป็นระบบทางชีวภาพ เพราะความคิดเกิดจากระบบสมอง ระบบประสาท และระบบจิตใจของมนุษย์

2.7.7.2 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในเมื่อวัฒนธรรม คือ ผลผลิตจากระบบความคิดของมนุษย์ และมนุษย์ก็มีความคิดไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ย่อมจะมีผลให้ เกิดวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปด้วย

2.7.7.3 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ มนุษย์รับการถ่ายทอดวัฒนธรรม สืบต่อกันมาโดยการอบรม สั่งสอน บอกกล่าว การสังเกต การลองผิดลองถูก บุคคลจะมีการเรียนรู้วัฒนธรรม ในสังคมของตนตั้งแต่เกิดจนโต

2.7.7.4 วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม บุคคลจะมีการเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิต ประพฤติ ปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคมเดียวกัน เพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยลำพังได้ วัฒนธรรมที่ ถูกนำมาปฏิบัติในสังคม ก็จะกลายเป็นสมบัติส่วนรวมของสังคม และเป็นมรดกของชนรุ่นต่อไปของสังคมนั้น

มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้มากมาย แต่เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญแล้ว สรุปได้ว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง “แบบอย่างหรือวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนแต่ละกลุ่ม เป็นตัวกำหนด พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม” วัฒนธรรมแต่ละสังคมจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดทาง ภูมิศาสตร์ และทรัพยากร ต่างๆ ลักษณะอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรมคือ เป็นการสั่งสมความคิด ความเชื่อ วิธีการ จากสังคมรุ่นก่อนๆ มีการเรียนรู้ และสามารถถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อไป ได้ วัฒนธรรมใดที่มีรูปแบบ หรือ แนวความคิดที่ไม่เหมาะสม ก็อาจจะเลือนหายไป

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน และมีความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้ทราบว่ามีคนท้องถิ่นในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยส่วนใหญ่จะมีจุดประสงค์เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกฎบัตรด้านการอนุรักษ์

3.1 กฎบัตรอโคโมสว่าด้วยการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรม (The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites)

มีวัตถุประสงค์โดยตระหนักว่าการสื่อความหมายและการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอนุรักษ์และจัดการมรดกวัฒนธรรม กฎบัตรนี้จึงได้กำหนดหลักการสำคัญ 7 หลักการ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของการสื่อความหมายและการนำเสนอที่เหมาะสมในสภาพการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อความหมายและการนำเสนอในรูปแบบใดหรือด้วยสื่อแบบใด

หลักการที่ 1: Access and Understanding (การเข้าถึงและการทำความเข้าใจ)

หลักการที่ 2: Soundness of Information Sources (ความเชื่อถือได้ของแหล่งข้อมูล)

หลักการที่ 3: Attention to Setting and Context (การให้ความสนใจกับสภาพโดยรอบและบริบท)

หลักการที่ 4: Preservation of Authenticity (การสงวนรักษาความเป็นของแท้)

หลักการที่ 5: Planning for Sustainability (การวางแผนเพื่อความยั่งยืน)

หลักการที่ 6: Concern for Inclusiveness (การคำนึงถึงความเป็นองค์รวม)

หลักการที่ 7: Importance of Research, Evaluation, and Training (ความสำคัญของการศึกษาวิจัย การประเมิน และการฝึกอบรม)

ฉะนั้น วัตถุประสงค์ของกฎบัตรตามหลักการทั้ง 7 นี้ จึงเป็นไปเพื่อ

3.1.1 Facilitate understanding and appreciation อำนวยความสะดวกในการทำความเข้าใจและสร้างความประทับใจ ในแหล่งมรดกวัฒนธรรม และสร้างความตระหนักต่อสาธารณชนในความจำเป็นที่จะต้องปกป้องและอนุรักษ์แหล่งมรดกวัฒนธรรม

3.1.2 Communicate the meaning สื่อความหมาย ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมด้วยการรับรองความสำคัญของแหล่งอย่างรัดกุม และเป็นลายลักษณ์อักษร โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์และวิชาการที่เป็นที่ยอมรับ รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงอยู่

3.1.3 Safeguard the tangible and intangible values ปกป้องคุณค่าที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของแหล่ง และในบริบททางสังคม

3.1.4 Respect the authenticity เคารพความเป็นของแท้ ของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยสื่อถึงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของแหล่ง และปกป้องแหล่งจากผลกระทบที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายที่ไม่เหมาะสม

3.1.5 Contribute to the sustainable conservation สนับสนุนการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมความเข้าใจของสาธารณชนต่อความพยายามในด้านการอนุรักษ์ที่ต้องดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง และจัดให้มีการบำรุงรักษาและปรับปรุงข้อมูล โครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายในระยะยาว

3.1.6 Encourage inclusiveness สนับสนุนความเป็นองค์รวม ในการสื่อความหมายของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยอำนวยความสะดวกให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการดำเนินการตามโปรแกรมการสื่อความหมาย

3.1.7 Develop technical and professional standards พัฒนามาตรฐานด้านเทคนิคและวิชาชีพ สำหรับการสื่อความหมายของมรดก และการนำเสนอ รวมทั้งเทคโนโลยี การศึกษาวิจัยและการฝึกอบรม มาตรฐานดังกล่าวนี้ จะต้องมีความเหมาะสมและยั่งยืนในบริบททางสังคม (เสาหลักที่ ๖ พงษ์ธา โปษะนันท์, 2550)

จากการศึกษากฎบัตรปฏิวัติโคโมสว่าด้วยการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่งมรดก วัฒนธรรม สรุปได้ว่าเป็นการสร้างความสำเร็จระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนรวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ทางภาครัฐและเอกชน โดยมีหลักเกณฑ์พื้นฐานเกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจในด้านการเข้าถึงและการทำความเข้าใจ การสร้างความเชื่อถือได้ของแหล่งข้อมูล การให้ความสนใจกับสภาพ โดยรอบและบริบทของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว การสงวนรักษาความเป็นของแท้ดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ การวางแผนเพื่อความยั่งยืน การคำนึงถึงความเป็นองค์รวม ความสำคัญของการศึกษาวิจัย การประเมิน และการฝึกอบรม จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว นำไปสู่แนวทางในการพัฒนาศักยภาพได้เป็นอย่างดีในเรื่องการสื่อความหมายเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน อีกทั้งเป็นการเพิ่มความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว

3.2 กฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางเชิงวัฒนธรรม (International Cultural Tourism Charter) ได้รับการรับรองในที่ประชุมสามัญครั้งที่ 12 ของ ICOMOS ที่ประเทศเม็กซิโก ตุลาคม 1999

3.2.1 หนทางหลักแห่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์จะต้องสร้าง โอกาสให้ทั้งประชาชนในท้องถิ่น และผู้มาเยือน ได้มี ประสบการณ์รับรู้ และเข้าใจ ในมรดกและวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ที่หลากหลาย

3.2.1.1 มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ได้มี บทบาทสำคัญในวิถีชีวิตร่วมสมัยที่สาธารณชนจะต้องเข้าถึง รับรู้ได้ การที่จะปกป้องคุ้มครองและอนุรักษ์หลัง ฐานทางกายภาพของโบราณสถานที่ยังคงอยู่ จิตวิญญาณขนบธรรมเนียมที่สืบทอด รวมทั้งบริบทที่เกี่ยวข้องใน ภาพรวมทั้งหมดได้นั้น จะต้องสร้างความเข้าใจและทำให้เกิดความตระหนักในคุณค่าความสำคัญของมรดกทาง วัฒนธรรมในกลุ่มประชาชนในท้องถิ่นและผู้มาเยือน ด้วยลักษณะที่มีความสมดุลและปรับใช้ตามสถานภาพ ที่เป็นอยู่

3.2.1.2 ลักษณะเฉพาะของทั้งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีระดับของความสำคัญ ที่แตกต่างกัน ในขณะที่บางแห่งมีคุณค่าความสำคัญอย่างยิ่งในระดับโลก ก็ยังมีแหล่งอื่น ๆ ที่มีคุณค่าเพียงใน ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น การสื่อความหมายต่าง ๆ จะต้องนำเสนอถึงความแตกต่างของระดับ ความสำคัญนี้ แก่ประชาชนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนด้วยวิธีการใช้สื่อ รูปแบบการศึกษาและเทคโนโลยีในปัจจุบัน ที่มีความเหมาะสม

3.2.1.3 กิจกรรมการสื่อความหมายนี้จะต้องสนับสนุนให้สาธารณชนได้ตระหนักถึงคุณค่า และให้ความร่วมมือช่วยเหลืออันจะส่งผลให้มรดกทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมดำรงอยู่สืบต่อไป

3.2.1.4 กิจกรรมการสื่อความหมาย ควรจะนำเสนอความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณี และโบราณสถานที่ปฏิบัติกันอยู่ ตั้งแต่อดีตในยุคสมัยต่าง ๆ และในท้องที่ภูมิภาคต่าง ๆ โดยไม่ละเลยถึง วัฒนธรรมและภาษาของชนกลุ่มน้อย ผู้มาเยือนควรได้รับข้อมูลของคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง อันเป็น ตัวกำหนดลักษณะเฉพาะของมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ

3.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

มีความเป็นไปได้ด้วยความรวดเร็วจนอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางคุณค่าขึ้น จึงควรมีการจัดการในรูปแบบที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดการสืบทอดแก่คนในรุ่นต่อไป

3.2.2.1 โบราณสถานมีคุณค่าสำหรับทุกคนในฐานะพื้นฐานที่สำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและพัฒนาการทางสังคม มาตรการในการปกป้องและอนุรักษ์ในระยะยาวของตัวโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณีที่สืบทอดต่อมา และความผสมกลมกลืนทางกายภาพกับสภาพแวดล้อมจะต้องถือเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคม และการท่องเที่ยวของท้องถิ่น

3.2.2.2 โครงการและกิจกรรมการพัฒนาทางการท่องเที่ยว จะต้องนำมาซึ่งผลลัพธ์ในทางบวก และก่อให้เกิดผลกระทบให้น้อยที่สุดต่อมรดกทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่พยายามสนองต่อความต้องการและความปรารถนาของผู้มาเยือน

3.2.2.3 การอนุรักษ์ การสื่อความหมาย และการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในคุณค่าความสำคัญเฉพาะของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม พร้อมด้วยการศึกษาวิจัย ค้นคว้าข้อมูลใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ถือเป็นส่วนสำคัญของความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

3.2.2.4 การอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นของแท้ดั้งเดิมของ โบราณสถาน ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นข้อแม้สำคัญที่ทำให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรม

3.2.2.5 โครงการพัฒนาการท่องเที่ยว และการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ต้องมีการคำนึงถึงมิติทางด้านสุนทรียภาพ ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางสายตาในภาพรวมทั้งกว้างที่สุดของมรดกทางวัฒนธรรม ควรคิดถึงการไว้ชีวิตในท้องถิ่นเป็นอันดับแรก และคำนึงถึงลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น

3.2.2.6 การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ต้องผ่านกระบวนการการวางแผนการจัดการ ซึ่งคำนึงถึงคุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม โดยจำกัดให้มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีคุณค่านั้นให้น้อยที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้คำนึงถึงผลกระทบของจำนวนของผู้มาเยือนที่มายังแหล่ง ความผสมกลมกลืน ความสมดุลของระบบนิเวศ การเข้าถึงและการคมนาคมขนส่ง สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น หากระดับของการเปลี่ยนแปลงนั้นก่อให้เกิดผลกระทบจนไม่อาจจะยอมรับได้ ข้อเสนอในการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นจะต้องได้รับการปรับแก้ไข

3.2.2.7 จะต้องมีการประเมินผล เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดเพิ่มมากขึ้นจากการท่องเที่ยวและการพัฒนา

3.2.3 การอนุรักษ์และการวางแผนการท่องเที่ยว

เป็นหลักประกันแห่งประสบการณ์ที่คุ้มค่าเป็นที่พึงพอใจ และสร้างความสุขแก่ผู้มาเยือน สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

3.2.3.1 การอนุรักษ์และการท่องเที่ยว ควรนำเสนอข้อมูลที่มีคุณภาพ ที่จะสร้างความเข้าใจในลักษณะที่สำคัญของแหล่งและความจำเป็นในการปกป้องคุ้มครองสงวนรักษาไว้ เพื่อให้ผู้มาเยี่ยมชมได้รับอรรถรสจากการท่องเที่ยวในแนวคิดและวิธีการที่เหมาะสม

3.2.3.2 ผู้มาเยือนควรได้รับอิสระในการเข้าชมตามที่ต้องการ แต่การกำหนดเส้นทางการเข้าชม ก็อาจมีความจำเป็น เพื่อลดผลกระทบจากการเข้าชมนี้

3.2.3.3 การเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติในแหล่งจะต้องถูกพิจารณาก่อนเป็นอันดับแรก ควรมีการกระตุ้น เตือนให้ผู้มาเยือน ทำตัวให้เข้าบ้าน ยินดีต้อนรับ โดยให้ความเคารพต่อคุณค่าและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ถอยห่างจากการค้าโบราณวัตถุที่ผิดกฎหมาย ทำตัวให้เข้าบ้านรอคอยที่จะให้การต้อนรับอีกในครั้งต่อไป

3.2.3.4 การวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรเริ่มจากจัดเตรียมด้านความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และสวัสดิการที่เหมาะสมแก่ผู้มาเยือน แต่จะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อลักษณะที่สำคัญ ตลอดจนต่อสภาพแวดล้อมของแหล่ง

3.2.4 ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น

ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการอนุรักษ์และจัดการการท่องเที่ยว โดยปฏิบัติดังนี้

3.2.4.1 ต้องเคารพในสิทธิและความสนใจของชุมชนท้องถิ่น สำหรับแหล่งที่มีคุณค่าในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น โดยเจ้าของสถานที่และประชาชนในท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้วยการเปิดโอกาสให้เข้าร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการนโยบาย และขอบเขตของการดำเนินการ ร่วมวางแผนอนุรักษ์ การจัดการการนำเสนอ และการสื่อความหมาย ของมรดกทางวัฒนธรรมของตนในบริษัทของการท่องเที่ยว

3.2.4.2 ในขณะที่สำหรับมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าความสำคัญในระดับสูงเกินกว่าท้องถิ่น เราควรให้ความเคารพในความต้องการและความปรารถนาของชุมชนท้องถิ่น ในการจำกัดหรือจัดการการนำเข้าไปสู่กิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

3.2.5 กิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ต้องสร้างผลตอบแทนแก่ชุมชนท้องถิ่น
กิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ต้องสร้างผลตอบแทนแก่ชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย 6 ประการดังนี้

3.2.5.1 นโยบายการอนุรักษ์และการพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องส่งเสริมมาตรการในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ทั่วถึง สมดุลทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น ให้ช่วยยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อบรรเทาปัญหาความยากจน

3.2.5.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ควรจะสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม ที่มีการจัดสรรแบ่งปันอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงภายในชุมชนท้องถิ่นในทุกระดับ ผ่านทางการศึกษาอบรมและการสร้างงานให้ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพที่มั่นคง

3.2.5.3 ส่วนสำคัญของรายได้ที่มาจาก การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของการท่องเที่ยว จะต้องถูกนำกลับมาใช้ในการปกป้องคุ้มครอง ในการอนุรักษ์ และการเผยแพร่นำเสนอข้อมูลของแหล่ง ทั้งนี้ให้ผู้มาเยือนได้รับรู้ถึงการนำเอารายได้จากการเข้าชมมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับมรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วย

3.2.5.4 จะต้องสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมและสร้างงานมัคคุเทศก์นำชม โบราณสถานให้กับ ชุมชนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาความรู้ของประชาชนในท้องถิ่นอันที่จะนำเสนอและสื่อความหมายถึงสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมของตน

3.2.5.5 โครงการการศึกษา และการสื่อความหมายคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนท้องถิ่นนั้นจะต้องเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของข้อมูลทางวิชาการของแหล่ง ที่มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นที่รู้จักและเคารพในมรดกทางวัฒนธรรมของตน เพื่อที่จะให้มีความสนใจในการอนุรักษ์มรดกเหล่านั้นไว้ด้วยตนเอง

3.2.5.6 แผนการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว จะต้องให้ความสำคัญกับการให้ความรู้และการฝึกอบรมของนักการเมือง นักวางแผน นักวิจัย นักออกแบบ สถาปนิก ผู้ตีความมรดกทางวัฒนธรรม นักอนุรักษ์ และผู้บริหารที่รับผิดชอบด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ผู้ให้การสนับสนุนในแต่ละฝ่ายควรจะร่วมมือกันทำความเข้าใจกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และช่วยกันคิดหาหนทางแก้ไข

3.2.6 การส่งเสริมการท่องเที่ยว ต้องปกป้อง และรักษาคุณค่าลักษณะเฉพาะของมรดกทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม

3.2.6.1 โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว ควรสร้างเป้าหมายที่เป็นจริง และให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ที่มีศักยภาพด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งและของ ชุมชนท้องถิ่นเจ้าของพื้นที่ เพื่อให้ผู้มาเยือนเหล่านั้น ได้มีการวางตัวที่เหมาะสม

3.2.6.2 องค์กรของมรดกทางวัฒนธรรม จะต้องได้รับการคุ้มครองความเป็นของแท้ดั้งเดิม และได้รับการอำนวยความสะดวกในการเข้าชมที่ดีขึ้น ในขณะที่จำกัดปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่ควบคุมไม่ได้ให้เหลือน้อยที่สุด และหลีกเลี่ยงการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในสถานที่หนึ่งในจำนวนที่มากจนเกินไปในช่วงเวลาเดียวกัน

3.2.6.3 โปรแกรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ควรมุ่งให้เกิดการกระจายผลตอบแทนและบรรเทาปัญหาจากสถานที่ที่มีชื่อเสียง ที่มีนักท่องเที่ยวมากเป็นจำนวนมาก โดยส่งเสริมให้ผู้มาเยือนได้ไปสัมผัสกับลักษณะเฉพาะของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ที่หลากหลาย และกว้างขวางขึ้น ในภูมิภาคหรือท้องถิ่น

3.2.6.4 การส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายผลผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น หรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่อาจช่วยก่อให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่น จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลทางเศรษฐกิจชุมชน และรับประกันว่าบูรณาการทางวัฒนธรรม ความผสมกลมกลืนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม จะไม่ถูกลดระดับลง

จากการศึกษากฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการสร้างโอกาสให้แก่คนในท้องถิ่นและชุมชน ได้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในแหล่งมรดกวัฒนธรรมของตนเอง รวมทั้งการจัดการด้านการอนุรักษ์ และพัฒนา การจัดการด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน ภายใต้การรักษาสมดุลระบบนิเวศในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และยาวนาน

3.3 กฎบัตรมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น ปี ค.ศ.1999 (Charter on the Built Vernacular Heritage)

รับรองโดยที่ประชุมสามัญของสภากาชาด โบราณสถานระหว่างประเทศ ครั้งที่ 12 ณ ประเทศเม็กซิโกเดือนตุลาคม 1999 มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นเป็นจุดศูนย์รวมความชื่นชอบและความภาคภูมิใจของมนุษย์ทุกคน และได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์และผลผลิตที่โดดเด่นของสังคม แม้ว่าจะมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการแต่ก็มีระเบียบแบบแผน มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากประโยชน์ ใช้สอยเป็นสำคัญและในขณะที่เดียวกันก็ยิ่งถึงพร้อมด้วยความน่าสนใจและความงาม เป็นทั้งจุดรวมของวิถีชีวิตร่วมสมัยและยังเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ของสังคมในเวลาเดียวกัน แม้ว่ามรดกสิ่งก่อสร้าง พื้นถิ่นเหล่านี้เกิดขึ้นจากน้ำมือ

มนุษย์แต่ก็เป็นผลงานสร้างสรรค์ของกาลเวลาเช่นเดียวกัน สิ่งก่อสร้างพื้นดินคงไม่คู่ควรต่อการเป็นมรดกของมนุษยชาติหากปราศจากการดูแลเอาใจใส่ของมนุษย์เพื่ออนุรักษ์ความผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบขึ้นเป็นแก่นของการปรากฏอยู่ของมนุษย์มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นดินเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือเป็นการแสดงออกขั้นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนและของความสัมพันธ์กับอาณาบริเวณที่ตั้งอยู่ ในขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงออกถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมใน โลกนี้สิ่งก่อสร้างพื้นดินเป็นวิถีแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นและการปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องในลักษณะที่ตอบสนองต่อสภาพบังคับทางสังคมและสิ่งแวดล้อม จารีตประเพณีที่ยังคงอยู่ถูกคุกคามอยู่ทั่วโลก จากแรงกดดันทางเศรษฐกิจและการกลืนวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมให้เป็นแบบเดียวกันหมด ปัญหาพื้นฐานที่มาจากแรงกดดันเหล่านี้ต้องได้รับการแก้ไขโดยชุมชนต่างๆ พร้อมด้วยรัฐบาล นักวางแผน สถาปนิกนักอนุรักษ์ และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญหลายสาขา สืบเนื่องจากการกลืนวัฒนธรรมให้เป็นแบบเดียวกันและการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของโลกไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมดนั้น ส่งผลให้โครงสร้างพื้นดินทั่วโลกตกอยู่ในสถานะที่เปราะบางเป็นอย่างยิ่ง ต้องเผชิญกับปัญหาภัยร้ายแรงของสิ่งที่กำลังจะหมดไป คุณภาพ และการที่จะทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกันได้ คั้งนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มเติมกฎบัตรเวียนซ์เพื่อวางหลักในการดูแลและคุ้มครองมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นดินของเรา

3.3.1 ประเด็นทั่วไป ตัวอย่างของสิ่งก่อสร้างพื้นดินอาจชี้ชัดได้จาก

3.3.1.1 การที่อาคารนั้นๆ เป็นที่ใช้สอยร่วมกันของชุมชน

3.3.1.2 ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมในบริเวณนั้น

3.3.1.3 ความเชื่อมโยงกันได้ของรูปแบบ รูปทรงและรูปลักษณะ หรือการใช้สอยกับ

ประเภทต่างๆ ของอาคารประเพณีนั้น

3.3.1.4 ความเชี่ยวชาญในด้านการออกแบบและการก่อสร้างซึ่งได้รับถ่ายทอดกันมาอย่าง

ไม่เป็นทางการ

3.3.1.5 การตอบสนองต่อข้อจำกัดทางด้านการใช้สอยทางสังคมและทางด้านสิ่งแวดล้อม

อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3.1.6 การประยุกต์ใช้ระบบการก่อสร้างและงานช่างฝีมือแบบดั้งเดิมอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3.1.7 ความพึงพอใจและความสำเร็จของการปกป้องคุ้มครองมรดกพื้นดินขึ้นอยู่กับ การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนของชุมชน การใช้สอยอย่างต่อเนื่องและการบำรุงรักษา

ส่วนร่วมและการสนับสนุนของชุมชน การใช้สอยอย่างต่อเนื่องและการบำรุงรักษา

3.3.1.8 รัฐบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะต้องสำนึกในสิทธิของชุมชนในอันที่ควร

ดำรงไว้ซึ่งประเพณีที่สืบทอดกันมาของตนและปกป้องประเพณีเหล่านี้โดยผ่านทางกฎหมายที่มีอยู่ โดยวิธีการบริหารจัดการการเงินและส่งเสริมให้กับคนรุ่นต่อไปในอนาคต

3.3.2 หลักการในการอนุรักษ์

3.3.2.1 การอนุรักษ์มรดกพวกสิ่งก่อสร้างพื้นดินจะต้องดำเนินการ โดยผู้เชี่ยวชาญในหลาย

สาขาวิชา ในขณะที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และความจำเป็นที่ต้องเคารพต่อลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชุมชน

3.3.2.2 ชิ้นงานร่วมสมัยที่อยู่บนสิ่งก่อสร้างพื้นดิน กลุ่มของสิ่งก่อสร้างหรือชุมชนพื้นดิน ควรเคารพคุณค่าทางวัฒนธรรมและลักษณะตามแบบดั้งเดิมของสิ่งเหล่านั้นด้วย

3.3.2.3 มีเพียงน้อยครั้งมากที่สิ่งก่อสร้างพื้นดินจะสามารถสื่อได้จากโครงสร้างเพียงอย่างเดียว การอนุรักษ์จึงจะดีที่สุดเมื่อทำการบำรุงรักษาและสงวนรักษาไว้ซึ่งลักษณะที่แสดงความเป็นตัวแทนของกลุ่มของสิ่งก่อสร้างและชุมชนเป็นรายภูมิภาคไป

3.3.2.4 มรดกสิ่งก่อสร้างพื้นดินเป็นส่วนหนึ่งที่ผสมผสานกลมกลืนอยู่กับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์นี้ต้องนำมาใช้ในการพิจารณาในการพัฒนาวิธีการในการอนุรักษ์

3.3.2.5 สิ่งก่อสร้างพื้นดินมิได้รวมความเฉพาะของรูปทรงทางด้านกายภาพ ด้านเนื้อวัสดุของสิ่งก่อสร้าง ด้านโครงสร้างและด้านที่ตั้งของสิ่งก่อสร้างนั้นๆ เท่านั้น แต่รวมถึงแนวทางที่สิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ถูกใช้สอยและเป็นที่น่าสนใจ รวมทั้งจารีตประเพณีและการรวมกลุ่มเชิงนามธรรมซึ่งผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งก่อสร้างนั้นด้วย

3.3.3 แนวทางในการปฏิบัติ

3.3.3.1 การวิจัยและจัดเก็บข้อมูล

การดำเนินงานทางกายภาพต่อโครงสร้างของสิ่งก่อสร้างพื้นดินควรกระทำด้วยความระมัดระวัง และควรมีการวิเคราะห์รูปทรงและโครงสร้างอย่างสมบูรณ์ก่อน เอกสารข้อมูลนี้ควรจัดเก็บไว้ในหอจดหมายเหตุที่ซึ่งสาธารณชนสามารถเข้าถึงได้

3.3.3.2 ที่ตั้ง ภูมิทัศน์ และกลุ่มของสิ่งก่อสร้าง

การดำเนินการใดๆ ทางกายภาพที่มีต่อโครงสร้างของสิ่งก่อสร้างพื้นดินควรกระทำในลักษณะที่เคารพและคงไว้ซึ่งความผสมผสานกลมกลืนของที่ตั้ง ของความสัมพันธ์ที่มีต่อภูมิทัศน์ทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม และของโครงสร้างเมื่อเทียบกับสิ่งก่อสร้างอื่นๆ

3.3.3.3 ระบบของการก่อสร้างแบบดั้งเดิม

ความต่อเนื่องของระบบการก่อสร้างแบบดั้งเดิมและทักษะฝีมือช่างที่มาพร้อมกับมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นดินเป็นพื้นฐานของการแสดงออกถึงลักษณะความเป็นพื้นถิ่น และมีความสำคัญต่อการซ่อมแซมและการบูรณะของสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้ ควรมีการรักษา บันทึกลงและส่งผ่านทักษะเช่นนี้ไปยังช่างฝีมือและช่างก่อสร้างรุ่นต่อไปโดยการให้การศึกษาและจัดการฝึกอบรม

3.3.3.4 การเปลี่ยนวัสดุและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

การเปลี่ยนแปลงซึ่งสนองต่อความต้องการตามการใช้สอยร่วมสมัยที่ขอบด้วยกฎหมายควรกระทำโดยการใช้วัสดุใหม่ที่ช่วยรักษาลักษณะเดิมที่ไม่เปลี่ยนแปลงการแสดงออก ภายลักษณะพื้นผิวสัมผัสและรูปทรงผ่านทางโครงสร้างและวัสดุก่อสร้างของเดิมที่สืบเนื่องมา

3.3.3.5 การประยุกต์การใช้สอย

การประยุกต์การใช้สอยและการนำโครงสร้างของสิ่งก่อสร้างพื้นดินกลับมาใช้ใหม่ควรกระทำในลักษณะที่เคารพต่อความผสมผสานกลมกลืนของโครงสร้างของลักษณะเฉพาะและรูปทรงของสิ่งก่อสร้าง ในขณะที่ไปกันได้กับมาตรฐานการอยู่อาศัยซึ่งเป็นที่ยอมรับ ในกรณีที่ไม่มีกรณีเว้นช่วงการใช้สอยของสิ่งก่อสร้างพื้นดิน ให้นำข้อกำหนดตามจารีตของชุมชนมาใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการได้

3.3.3.6 การเปลี่ยนแปลงและบูรณะในอดีต

การเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาที่ผ่านมามีได้รับการยอมรับและเข้าใจในฐานะที่เป็นลักษณะสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การที่ส่วนประกอบต่างๆ ของสิ่งปลูกสร้างจะต้องมีลักษณะที่เหมือนกันตามแบบของยุคโคโยคหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่เป้าหมายของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น

3.3.3.7 การฝึกอบรม

เพื่อที่จะอนุรักษ์ไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมของการแสดงออกของสิ่งก่อสร้างของพื้นถิ่น รัฐบาล หน่วยงานที่รับผิดชอบ กลุ่มคนและองค์กรที่เกี่ยวข้องจะต้องเน้นย้ำในสิ่งเหล่านี้

- (1) โปรแกรมการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องหลักการสำคัญของสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่นสำหรับนักอนุรักษ์
- (2) โปรแกรมการฝึกอบรมเพื่อช่วยเหลือชุมชนในด้านการบำรุงรักษาระบบการก่อสร้าง วัสดุและทักษะฝีมือช่าง ตามแบบดั้งเดิม
- (3) โปรแกรมเกี่ยวกับการให้ข้อมูลซึ่งจะช่วยสร้างความตื่นตัวของสาธารณชนที่มีต่อสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่
- (4) เครือข่ายระดับภูมิภาคของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญและประสบการณ์

จากการศึกษากฎบัตรว่าด้วยมรดกสิ่งก่อสร้างพื้นถิ่น ปี ค.ศ. 1999 สรุปได้ว่า เป็นการอนุรักษ์แหล่งมรดกที่มีความเก่าแก่ ควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตของชุมชนในสมัยปัจจุบันเพื่อให้คงวิถีชีวิตดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นในเรื่องหลักการอนุรักษ์ แนวทางในการปฏิบัติ ตลอดจนการดูแลและบริหารจัดการความร่วมมือระหว่างกันของคนในชุมชนและหน่วยงานรัฐบาล เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่แหล่งท่องเที่ยวอันเป็นมรดกตกทอดของคนในท้องถิ่นอันเป็นข้อมูลที่ช่วยให้ทราบแนวทางในการพัฒนาการจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเชียงคาน ได้เป็นอย่างดี ระหว่างการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน เพื่อให้คงเอกลักษณ์ความเป็นดั้งเดิมสืบต่อไป

3.4 กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ (Washington Charter 1987)

3.4.1 ความนำและคำจำกัดความ

3.4.1.1 ชุมชนเมือง ไม่ว่าจะเป็ชุมชนที่พัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามกาลเวลาหรือชุมชนที่เจริญขึ้นตามแผนพัฒนา เป็นสิ่งแสดงถึงความหลากหลายของสังคมในประวัติศาสตร์

3.4.1.2 กฎบัตรฉบับนี้เกี่ยวข้องกับครอบคลุมพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ทั้งใหญ่และเล็กทั้งเมืองและใจกลางเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์ รวมถึงสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้นทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น นอกเหนือจากบทบาทในฐานะที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์แล้ว พื้นที่เหล่านี้ยังเป็นแหล่งรวมคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีนิยมของชุมชนด้วย ทุกวันนี้พื้นที่เหล่านี้หลายแห่งกำลังถูกคุกคาม ทำให้เสื่อมลงทางกายภาพ ทำให้เสียหาย หรือแม้แต่ถูกทำลาย จากผลกระทบของการพัฒนาเมืองอันเนื่องมาจากการอุตสาหกรรมในสังคมทุกแห่ง

3.4.1.3 จากการเผชิญ กับสถานการณ์ดังกล่าวซึ่งมักจะนำไปสู่เรื่องของความสูญเสียทั้งด้านวัฒนธรรมสังคม และแม้แต่เศรษฐกิจที่ไม่สามารถแก้ไขได้ สภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) จึงได้สังเกตเห็นความจำเป็นที่จะต้องกำหนดกฎบัตรระหว่างประเทศสำหรับเมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ ที่จะเสริมกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และการบูรณะโบราณสถาน หรือโดยทั่วไปถูกเรียกว่า กฎบัตรเวนิซ (Venice Charter) โดยข้อความใหม่นี้ยังได้อธิบายถึงหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการที่จำเป็นต่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมือง ส่งเสริมให้เกิดความกลมกลืนของทั้งวิถีชีวิตความเป็นส่วนตัวและสังคมชุมชนในพื้นที่นั้นๆ และกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความทรงจำแห่งมนุษยชาติ

3.4.1.4 ตามที่กำหนดในข้อแนะนำของ UNESCO อันว่าด้วยเรื่องของการคุ้มครองและบทบาทในปัจจุบันของพื้นที่ประวัติศาสตร์ (Warsaw Nairobi, 1976 อ้างถึงใน Washington Charter, 1987) และในเอกสารระหว่างประเทศอื่น ๆ นั้น การอนุรักษ์เมือง และชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ เป็นที่เข้าใจว่า หมายถึง ขั้นตอนที่จำเป็นสำหรับการปกป้อง การอนุรักษ์ และการบูรณะของเมือง และพื้นที่ดังกล่าว เทียบเท่ากับการพัฒนาและการปรับปรุงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัย

3.4.2 หลักการและวัตถุประสงค์

3.4.2.1 การอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ และชุมชนเมืองอื่นๆ จะต้องผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของการวางผังเมือง ผังภูมิภาคในทุกระดับ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในทุกๆ ด้าน

3.4.2.2 คุณลักษณะที่จะต้องสงวนรักษาไว้ประกอบไปด้วย ลักษณะทางประวัติศาสตร์ของเมือง และชุมชนเมืองและองค์ประกอบทางวัตถุและทางจิตใจ ซึ่งแสดงถึงลักษณะทางประวัติศาสตร์นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

- (1) รูปแบบแผนผังของเมืองที่เห็น ได้จากการแบ่งพื้นที่ดินและ โครงข่ายถนน
- (2) ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารและพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง
- (3) รูปลักษณะภายในและภายนอกของอาคารที่จะเห็น ได้จากสัดส่วนของ ขนาด

รูปแบบ การก่อสร้าง วัสดุ และการตกแต่ง

(4) ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหรือชุมชนเมืองและแหล่งที่ตั้งที่แวดล้อมอยู่ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น

(5) การใช้สอยที่หลากหลายที่มีอยู่ในเมือง หรือชุมชนเมือง ตามกาลเวลาการกระทำใดๆก็ตามต่อคุณลักษณะดังกล่าวมาแล้วนั้นจะต้องคำนึงถึงความเป็นของดั้งเดิมของเมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์

3.4.2.3 การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้อาศัยในพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญต่อความสำเร็จของแผนงานด้านการอนุรักษ์ และควรได้รับการสนับสนุนการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นอันดับแรก

3.4.2.4 การอนุรักษ์ในเมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ จะต้องการความรอบคอบในการเข้าดำเนินงานที่เป็นระบบและควรมีวินัยควรหลีกเลี่ยงความยึดมั่นในแนวใดแนวหนึ่งเพราะในแต่ละ

กรณีซึ่งเป็นเอกเทศอาจมีปัญหาก็แตกต่างกันได้

3.4.2.5 การวางแผนการอนุรักษ์เมือง และชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ ควรมีการศึกษาในหลายสาขาวิชา

- (1) แผนการอนุรักษ์ต้องให้ความสนใจปัจจัยทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย โบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม เทคนิคต่าง ๆ สังคมศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์
- (2) ควรระบุเกี่ยวกับวัตถุประสงค์หลักของแผนการอนุรักษ์ให้ชัดเจน เพื่อให้มาตรการทางกฎหมาย ทางการบริหาร และทางการเงินบรรลุตามวัตถุประสงค์นั้น ๆ
- (3) แผนการอนุรักษ์ควรมีเป้าหมายในการสร้างความต่อเนื่องที่กลมกลืนระหว่างชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ และเมืองในส่วนอื่นทั้งหมด
- (4) แผนการอนุรักษ์ควรกำหนดว่าอาคารใดต้องรักษาไว้ อาคารใดควรรักษาไว้ภายใต้ข้อแม้บางประการ อาคารใดที่น่าจะสามารถรื้อถอนได้ ซึ่งจะต้องเป็นกรณีพิเศษจริง ๆ
- (5) ก่อนการดำเนินการใด ๆ จะต้องเก็บข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่โดยละเอียด
- (6) แผนการอนุรักษ์ ควรได้รับการสนับสนุนจากผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ประวัติศาสตร์

3.4.2.6 เมื่อแผนการอนุรักษ์เป็นที่รับรองแล้ว ไม่ว่าจะเป็กิจกรรมการอนุรักษ์ที่มีความจำเป็นใด ๆ ก็ตาม ควรจะต้องสอดคล้องกับหลักการและเป้าหมายของกฎบัตรนี้ และกฎบัตรเวนิซ

3.4.2.7 การบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องจะต้องมีความสำคัญมากต่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ

3.4.2.8 การใช้สอยและกิจกรรมใหม่ควรจะเข้ากันได้กับลักษณะของเมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์การประยุกต์การใช้สอยพื้นที่เหล่านี้ให้เข้ากับวิถีชีวิตในปัจจุบันต้องมีการดำเนินการหรือการปรับปรุงสาธารณูปโภค สาธารณูปการด้วยความระมัดระวัง

3.4.2.9 การปรับปรุง การพักอาศัยควรเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานข้อหนึ่งของการอนุรักษ์

3.4.2.10 เมื่อมีความจำเป็นต้องก่อสร้างอาคารใหม่หรือต้องปรับปรุงอาคารที่มีอยู่แล้วควรเคารพต่อลักษณะขอบเขตที่วางเดิมของพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของสัดส่วนและขนาดที่ดิน ไม่ควรปฏิเสธการเพิ่มเติมองค์ประกอบต่าง ๆ ในปัจจุบันที่สอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมเนื่องจากสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างคุณค่าความสมบูรณ์ของพื้นที่ได้

3.4.2.11 ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ควรครอบคลุมถึงเนื้อหาเรื่องการตรวจสอบด้าน โบราณคดี และการนำเสนอหลักฐานทาง โบราณคดีที่พบ

3.4.2.12 ต้องมีการควบคุมการจราจรภายในเมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์และวางแผนกำหนดพื้นที่จอดรถเพื่อไม่ให้สิ่งเหล่านี้สร้างความเสียหายแก่สิ่งปลูกสร้างที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือแก่สภาพแวดล้อมโดยรอบ

3.4.2.13 เมื่อมีการวางผังเมืองหรือผังภูมิภาคซึ่งมีการกำหนดแนวการก่อสร้างทางหลวงสายหลักจะต้องไม่ให้ทางเหล่านั้นผ่านเข้าไปในพื้นที่เมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ แต่ควรปรับปรุงเส้นทางเข้าถึงจากพื้นที่เมืองออกไปสู่ทางหลักเหล่านั้น

3.4.2.14 เมืองประวัติศาสตร์ควรได้รับการปกป้องหรือคุ้มครองจากภัยธรรมชาติและสิ่งรบกวนต่างๆ เช่น มลภาวะและแรงสั่นสะเทือนเพื่อรักษาสภาพของมรดกวัฒนธรรม และเพื่อความปลอดภัยและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อยู่อาศัยเมื่อเกิดภัยธรรมชาติที่มีผลกระทบต่อเมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ขึ้น จะต้องนำมาตรการในการป้องกันและซ่อมแซมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามลักษณะเฉพาะของแต่ละที่ที่เกี่ยวข้อง

3.4.2.15 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรจัดให้มีแผนงานเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่โดยเริ่มจากเด็กในวัยเรียนควรสนับสนุนการปฏิบัติการขององค์กรต่างๆ เพื่อปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมและควรมีมาตรการช่วยเหลือทางการเงินเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะ

3.4.2.16 ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเฉพาะทางแก่ผู้ปฏิบัติการอนุรักษ์ในทุกสาขาวิชาชีพ จากการศึกษากฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ สรุปได้ว่าเป็นกฎบัตรเพื่อการอนุรักษ์ทำนุบำรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเสี่ยงต่อการถูกทำลายได้ง่าย เพราะมีความใกล้ชิดกับความเปราะบางของผู้คนที่ต้องดิ้นในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม โดยมีแนวทางในการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และส่งผลให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ก่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหนสมบัติทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

3.5 กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง (The Venice Charter 1964 กฎบัตรเวนิซ เมืองเวนิซ พฤษภาคม พ.ศ. 2507)

โบราณสถานที่ตกทอดกันมาหลายชั่วอายุคนนั้นเปี่ยมด้วยเรื่องราวจากอดีตและคงอยู่มาจนถึงวันนี้เป็นพยานหลักฐานของประเพณีอันเก่าแก่ที่เคยมีมา ประชาชนในปัจจุบันได้มีความสำนึกในเอกภาพของคุณค่าแห่งมนุษยชาติ และมองโบราณสถานในฐานะที่เป็นมรดกของส่วนรวม จึงเป็นที่ยอมรับถึงความรับผิดชอบร่วมกันในอันที่จะปกป้องมรดกเหล่านี้ไว้ให้อนุชนรุ่นต่อไป นับเป็นหน้าที่ของเราที่จะมอบมรดกเหล่านี้โดยคงไว้ซึ่งความเป็นของแท้ดั้งเดิม ดังนั้น หลักการที่ใช้แนะแนวทางในการสงวนรักษาและบูรณะอาคารโบราณจึงจำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบและจัดทำขึ้นเป็นพื้นฐานในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งแต่ละประเทศจะรับผิดชอบในการนำแผนนี้ไปประยุกต์ใช้ภายใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมและประเพณีของตน การที่ได้กำหนดหลักการเบื้องต้นในด้านนี้เป็นครั้งแรกในกฎบัตรเฮนส์ ใน พ.ศ. 2472 (ค.ศ.1931) ได้นำมาสู่การพัฒนาในระดับนานาชาติอย่างกว้างขวาง ในส่วนที่เป็นรูปธรรม อาทิ งานเอกสารระดับชาติงานของสภาพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ (ICOM) และยูเนสโก และการจัดตั้งศูนย์ระหว่างประเทศว่าด้วยการศึกษาด้านอนุรักษ์และปฏิสังขรณ์มรดกทางวัฒนธรรม (ICCROM) ด้วยสำนึกที่เพิ่มพูน และมีการศึกษาวิเคราะห์มากขึ้นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งนับวันจะทวีความซับซ้อนและหลากหลาย บัดนี้ถึงเวลาที่จะทบทวนกฎบัตรนี้อีกครั้ง เพื่อทำการศึกษาลักษณะที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดและขยายขอบเขตงานในกฎบัตรฉบับใหม่ ด้วยเหตุดังกล่าวที่ประชุมระหว่างประเทศ ครั้งที่ 2 ของสถาปนิกและช่างผู้ปฏิบัติงานกับโบราณสถานระหว่างวันที่ 25-31 พฤษภาคม พ.ศ. 2507 (ค.ศ.1964) ณ เมืองเวนิซ จึงได้ลงมติเห็นชอบดังนี้

3.5.1 คำจำกัดความ

3.5.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถานไม่ครอบคลุมแต่เพียงสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมเท่านั้น หากรวมถึงบริเวณเมืองหรือชนบทซึ่งเป็นแหล่งที่เราพบหลักฐานของอารยธรรมใดอารยธรรมหนึ่ง หรือ

พัฒนาการที่สำคัญหรือเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ คำจำกัดความนี้มีได้เจาะจงเฉพาะงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่ หากหมายรวมถึงงานธรรมชาติสามัญจากอดีตที่ได้เพิ่มพูนความสำคัญในเชิงวัฒนธรรมตามกาลเวลาอีกด้วย

3.5.1.2 การอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานจะต้องนำเอาวิทยาการและเทคนิคในทุกสาขาที่อาจนำมาใช้ในการศึกษาและคุ้มครองมรดกทางสถาปัตยกรรมมาใช้ในการดำเนินการ

3.5.1.3 จุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานอยู่ที่การคุ้มครองโบราณสถานเหล่านั้นในความเป็นงานศิลปะไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

3.5.2 การอนุรักษ์

3.5.2.1 โบราณสถานจำเป็นจะต้องได้รับการดูแลรักษาอย่างถาวรเป็นพื้นฐาน

3.5.2.2 การอนุรักษ์โบราณสถานจะดำเนินการระดมทุน โบราณสถานนั้นสามารถสนองวัตถุประสงค์บางประการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วย จึงควรสนับสนุนการใช้สอยในลักษณะนี้ แต่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงผังบริเวณหรือการตกแต่งของอาคาร ความต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อการใช้สอยที่เปลี่ยนไปอาจได้รับอนุญาตให้กระทำได้ภายในขอบเขตข้างต้นนี้เท่านั้น

3.5.2.3 การอนุรักษ์โบราณสถานหมายถึงการสงวนรักษาบริเวณแหล่งที่ตั้งในขอบเขตที่เหมาะสมกับขนาดของโบราณสถานด้วย ที่ใดก็ตามที่แหล่งที่ตั้งเดิมยังคงสภาพปรากฏอยู่จะต้องเก็บรักษาไว้ จะยินยอมให้มีสิ่งปลูกสร้างใหม่ มีการรื้อทำลาย หรือมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขที่อาจเปลี่ยนความสัมพันธ์ของมวลและสีในแหล่งที่ตั้งโบราณสถานนั้นไม่ได้

3.5.2.4 โบราณสถานไม่สามารถถูกแยกออกจากประวัติศาสตร์ในส่วนของโบราณสถานเอง เป็นประจักษ์พยานและไม่สามารถแยกออกจากแหล่งที่ตั้งที่โบราณสถานนั้นถูกสร้างขึ้น จึงไม่อนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายโบราณสถาน ไม่ว่าจะเป็นการย้ายทั้งแหล่งหรือเพียงบางส่วน เว้นแต่เมื่อได้พิสูจน์แล้วด้วยเหตุผลที่สำคัญยิ่งในระดับชาติหรือนานาชาติ

3.5.2.5 งานประติมากรรม งานจิตรกรรมหรือสิ่งตกแต่งซึ่งเป็นองค์ประกอบที่รวมเข้าเป็นโบราณสถานจะถูกแยกออกจากโบราณสถานได้ในกรณีที่เป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่จะสงวนรักษาองค์ประกอบนั้นไว้ได้

3.5.3 การบูรณะ

3.5.3.1 ขั้นตอนของการบูรณะเป็นการดำเนินการที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะสาขาวิชา โดยมุ่งที่จะสงวนรักษาและแสดงคุณค่าแห่งสุนทรียภาพและประวัติศาสตร์ของ โบราณสถาน รวมทั้งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพต่อวัสดุดั้งเดิมและเอกสารที่เป็นของแท้ การบูรณะจะต้องหยุดทันที ณ จุดที่เราต้องคาดคะเนสันนิษฐาน ในกรณีที่มีความจำเป็นส่วนที่เพิ่มเติมเข้าไปนั้นจะต้องระบุให้ชัดเจนสามารถแยกออกจากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเดิมของ โบราณสถานและมีการประทับตราระบุเวลาที่ดำเนินการ การบูรณะในกรณีใด ๆ ก็ตามจะต้องมีการศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เกี่ยวกับโบราณสถานก่อนเสมอ

3.5.3.2 ในกรณีที่เทคนิคที่ใช้มาดั้งเดิมไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การเสริมความมั่นคงแข็งแรงของ โบราณสถานอาจสัมฤทธิ์ผลได้โดยการใช้เทคนิคสมัยใหม่ในการอนุรักษ์และการก่อสร้าง ทั้งนี้ประสิทธิภาพของเทคนิคจะต้องมีข้อมูลทางวิชาการยืนยันและมีประสบการณ์การนำมาใช้เป็นเครื่องพิสูจน์

3.5.3.3 จะต้องเคารพสิ่งก่อสร้างในทุกยุคสมัยของโบราณสถาน เพราะเอกภาพของรูปแบบเพียงยุคใดยุคหนึ่งไม่ใช่เป้าหมายของการบูรณะโบราณสถาน เมื่ออาคารประกอบด้วยการก่อสร้างของยุคต่าง ๆ ซ้อนทับกันไว้ การเปิดเผยให้เห็นชั้นส่วนล่างที่ซ่อนอยู่กระทำได้ในกรณีพิเศษเท่านั้น โดยมีข้อแม้ว่าชั้นที่รื้อออกไปนั้นมีสิ่งที่น่าสนใจอยู่เพียงเล็กน้อยและวัสดุส่วนล่างที่น่าเสนอจะต้องมีคุณค่าอย่างสูงทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสุนทรียภาพ และอยู่ในสภาพที่ดีพอที่จะดำเนินการได้ การประเมินความสำคัญขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและการตัดสินใจที่อาจเป็นการทำลายจะขึ้นอยู่กับผู้ที่รับผิดชอบการทำงานเพียงผู้เดียวมิได้

3.5.3.4 การซ่อมแซมแทนที่ส่วนที่ขาดหายไปต้องมีความกลมกลืนกับสภาพโดยรวม แต่ในขณะเดียวกันจะต้องเห็นได้ถึงความแตกต่างไปจากส่วนดั้งเดิม เพื่อที่ว่าการบูรณะจะไม่สร้างหลักฐานทางด้านศิลปะหรือประวัติศาสตร์ที่เป็นเท็จ

3.5.3.5 ไม่สามารถทำการต่อเติมใดก็ได้ ยกเว้นแต่ส่วนที่ต่อเติมนั้นไม่มีผลกระทบต่อส่วนที่เป็นจุดสนใจของอาคารโบราณสถาน แหล่งที่ตั้งดั้งเดิมของโบราณสถาน สมดุลขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ของโบราณสถานนั้นคือสิ่งแวดล้อม

3.5.4 แหล่งประวัติศาสตร์

จะต้องดูแลแหล่งที่ตั้งของโบราณสถานเป็นพิเศษ เพื่อรักษาลักษณะที่กลมกลืนของโบราณสถานนั้นไว้ และเพื่อให้แน่ใจว่าแหล่งโบราณสถานนั้นมีความชัดเจนและได้รับการนำเสนอในสภาพที่เหมาะสม การอนุรักษ์และบูรณะที่ดำเนินการในแหล่งดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงหลักการต่าง ๆ ข้างต้นด้วย

3.5.5 การขุดค้น

การขุดค้นโบราณสถาน ควรจะดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรฐานตามหลักวิชาการและข้อเสนอแนะที่กำหนดหลักการระหว่างประเทศสำหรับการขุดค้นทางโบราณคดีซึ่งยูเนสโกมีมติรับรองใน พ.ศ. 2499 (ค.ศ. 1956) จะต้องบำรุงรักษาซากโบราณสถานและจะต้องมีมาตรการที่จำเป็นสำหรับการอนุรักษ์อย่างถาวร มีการปกป้องคุ้มครองรูปปลั๊กชันทางสถาปัตยกรรมและวัตถุที่ค้นพบ ยิ่งกว่านั้นจะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะเอื้ออำนวยต่อการทำความเข้าใจโบราณสถาน และนำเสนอโบราณสถาน โดยไม่บิดเบือนความหมายใด ๆ อย่างไรก็ตามก่อนอื่นควรพิจารณาการปฏิสังขรณ์ นอกจากนี้จะใช้วิธีการประกอบคืนสภาพ (อนัสติโลซิส) ซึ่งเป็นการนำชิ้นส่วนที่มีอยู่แต่กระจัดกระจายมาประกอบใหม่เท่านั้น วัสดุที่นำมาใช้ประสานชิ้นส่วนเข้าด้วยกันจะต้องแตกต่างจากวัสดุเดิมเสมอ และจะต้องใช้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและการทำให้รูปทรงของโบราณสถานกลับสู่สภาพเดิม

3.5.6 เอกสารสิ่งพิมพ์

ในการดำเนินงานทุกด้านของการสงวนรักษา การบูรณะหรือการขุดค้นจะต้องมีการบันทึกข้อมูลอย่างชัดเจนในรูปแบบของรายงานการวิเคราะห์วิจารณ์ พร้อมกับผังรูปแบบลายเส้นและรูปถ่ายประกอบเสมอทุกขั้นตอนของการทำงานตั้งแต่ งานแล้วถาง การเสริมความมั่นคงแข็งแรง การจัดองค์ประกอบใหม่และการทำให้ผสมกลมกลืน ตลอดจนภาพลักษณ์ทั้งทางด้านเทคนิคและรูปทรงที่เห็นได้ในระหว่างการดำเนินงานจะต้องบันทึกรวบรวมไว้ ต้องเก็บบันทึกรายงานนี้ไว้ในหอจดหมายเหตุของสถาบันสาธารณะ ให้นักศึกษาวิจัยสามารถค้นคว้าได้ และควรจัดพิมพ์เผยแพร่รายงานนี้ด้วยคณะบุคคลตั้งรายนามต่อไปนี้เป็นผู้ร่วมดำเนินการใน

คณะกรรมการเพื่อร่างกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะ โบราณสถานข้างต้น

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่ากฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะ โบราณสถาน และแหล่งที่ตั้งกำหนดขึ้นเพื่ออนุรักษ์และบูรณะ โบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง เพื่อเป็นมรดกแก่ชนรุ่นหลัง อันนำมาสู่การพัฒนางานในระดับนานาชาติ ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ว่าควรเป็นไปในทิศทางใด ซึ่งต้องมีหลักการในการดำเนินการอย่างถูกต้องอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งเรื่องการอนุรักษ์ การบูรณะ การขุดค้น และการจัดการมรดกเกี่ยวกับเอกสารสิ่งพิมพ์ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน

3.6 กฎบัตรว่าด้วยเรื่องการสงวนรักษาสถิงปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้ (Principles for the Preservation of Historic Timber Structures (1999))

เป้าหมายของเอกสารนี้ก็คือเพื่อที่จะกำหนดกฎและข้อปฏิบัติพื้นฐานและสามารถนำไปใช้ได้อย่างสากลสำหรับการปกป้องและการสงวนสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้เนื่องจากความสำคัญทางวัฒนธรรมของพวกมัน สิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้หมายถึงอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่ทำจากไม้ทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งมีความสำคัญทางวัฒนธรรมหรือที่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งปลูกสร้างที่ทำจากไม้จากทุกยุคทุกสมัยเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของโลก

สำหรับจุดประสงค์ของการสงวนสิ่งปลูกสร้างนั้น กฎต่างๆ ประกอบด้วย

- (1) คำนึงถึงความหลากหลายของสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้
- (2) คำนึงถึงชนิดและคุณภาพที่หลากหลายของไม้ที่ใช้ในการสร้าง
- (3) ตระหนักถึงความอ่อนแอของโครงสร้างที่ทำจากไม้ทั้งหมดหรือบางส่วนเนื่องจากการผุพังและเสื่อมสลายของวัสดุในการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางสิ่งแวดล้อมและสภาพอากาศ ซึ่งเกิดขึ้นโดยการผันแปรความชื้น แสง เชื้อรา และการบุกรุกของแมลง ความเสื่อมตามกาลเวลา ไฟและความพิชิตอื่นๆ

(4) ตระหนักถึงความขาดแคลนที่เพิ่มขึ้นของสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้

เนื่องจากความอ่อนแอ การใช้ที่ผิดและการขาดทักษะและความรู้ในแบบดั้งเดิมและเทคนิค โน โลยีการปลูกสร้าง

(5) คำนึงถึงความหลากหลายของการกระทำและการรักษาที่จำเป็นสำหรับการป้องกันและสงวนไว้ของแหล่งมรดกเหล่านี้

(6) คำนึงถึง Venice Charter, Burra Charter และทฤษฎี UNESCO และ ICOMOS ที่เกี่ยวข้อง และค้นหาเพื่อที่จะนำกฎทั่วไปเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในการป้องกันและสงวนรักษาสถิงปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้และจัดทำข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

3.6.1 การตรวจสอบ การบันทึกและการเตรียมเอกสาร (Inspection, Recording and Document)

3.6.1.1 สภาพของสิ่งปลูกสร้างและส่วนประกอบของมันนั้นควรที่จะบันทึกไว้อย่างระมัดระวังก่อนที่จะมีการแทรกแซง เช่นเดียวกับวัสดุต่างๆ อย่างที่ใช้ในการบำรุงรักษา ซึ่งสอดคล้องกันกับบทความที่ 16 ของกฎเกณฑ์ Venice Charter และ ICOMOS สำหรับการบันทึกในอนุสาวรีย์ กลุ่มของอาคารและสถานที่ (Article 16 of the Venice Charter and the ICOMOS Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites) การเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดซึ่งประกอบด้วยตัวอย่างที่มีลักษณะพิเศษของวัสดุที่มากเกินไปหรือองค์ประกอบที่เอาออกไปจากสิ่งปลูกสร้าง และข้อมูลเกี่ยวกับทักษะและเทคนิค โน โลยีดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องนั้นควรที่จะรวบรวม ทำบัญชีรายชื่อ จัดเก็บอย่างปลอดภัยและทำให้สามารถเข้าถึงได้อย่างเหมาะสม

การเตรียมเอกสารควรจะประกอบด้วยเหตุผลที่เฉพาะเจาะจงซึ่งทำให้มีทางเลือกในการใช้วัสดุและวิธีในการทำงานเกี่ยวกับการดูแล

3.6.1.2 การวินิจฉัยโดยละเอียดและแม่นยำในสภาพและสาเหตุที่ทำให้ผู้ฟังและความล้มเหลวทางโครงสร้างของสิ่งปลูกสร้างที่ทำจากไม้นั้นควรจะดำเนินการก่อนการแทรกแซงใดๆ การวินิจฉัยควรที่จะตั้งอยู่บนหลักฐานทางเอกสาร การตรวจสอบทางกายภาพและการวิเคราะห์ และถ้าจำเป็นต้องมีการตรวจวัดสภาพทางกายภาพและวิธีการทดสอบที่ไม่ทำให้เกิดความเสียหาย สิ่งนี้จะไม่ป้องกันการแทรกแซงเล็กน้อยที่จำเป็นและการตรวจวัดที่ฉุกเฉิน

3.6.2 การดูแลและรักษา (Monitoring and Maintenance)

กลยุทธ์ที่สอดคล้องในการดูแลรักษาทั่วไปนั้นสำคัญสำหรับการปกป้องสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้และความสำคัญทางวัฒนธรรมของมัน

3.6.3 การบูรณะ (Intervention)

3.6.3.1 เป้าหมายแรกในการสงวนและการอนุรักษ์นั้นเพื่อที่จะคงไว้ซึ่งความดั้งเดิมและความสมบูรณ์ทางประวัติศาสตร์ของมรดกทางวัฒนธรรม การบูรณะแต่ละครั้งนั้นควรที่จะยึดเอาการศึกษาและการประเมินที่เหมาะสม ปัญหาต่างๆ นั้นควรที่จะแก้ไขตามสภาพและความต้องการที่เกี่ยวข้องตามคุณค่าแห่งความงดงามและทางประวัติศาสตร์ และความสมบูรณ์ทางกายภาพของสิ่งปลูกสร้างหรือสถานที่ทางประวัติศาสตร์

3.6.3.2 บูรณะฯ ที่เสนอนั้นควรที่จะทำตามวิธีดั้งเดิม

- (1) สามารถดำเนินการกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ ถ้าทำได้โดยเทคโนโลยี
- (2) อย่างน้อยไม่มีอคติหรือการกีดขวางการทำงานในการสงวนรักษาในอนาคตเมื่อไหร่ก็ตามเป็นสิ่งจำเป็น และ
- (3) ไม่ทำให้เกิดอุปสรรคสำหรับความสามารถในการเข้าถึงหลักฐานที่รวมเข้าด้วยกันกับสิ่งปลูกสร้างในภายหลัง

3.6.3.3 การบูรณะในระดับต่ำสุดใน โครงสร้างของสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำด้วยไม้นั้นเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ในสภาวะบางสภาวะนั้น การบูรณะระดับต่ำสุดนั้นหมายความว่า การสงวนรักษาและการอนุรักษ์นั้นอาจจะจำเป็นจะต้องมีการรื้อถอนทั้งหมดหรือบางส่วนและตามมาด้วยการประกอบเข้าใหม่เพื่อที่จะทำให้สามารถซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่ทำจากไม้

3.6.3.4 ในกรณีของการบูรณะนั้น สิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์นั้นควรจะนำมาพิจารณาทั้งหมด วัสดุทุกๆ อย่างประกอบด้วยส่วนประกอบทางโครงสร้าง แผ่นกระจกในกรอบ การใส่กันสาดหลังคา พื้น ประตู หน้าต่าง และอื่นๆ นั้นควรที่จะให้ความสนใจเท่าเทียมกัน ตามหลักแล้วควรจะทำารรักษาวัสดุที่มีอยู่เท่าที่จะเป็นไปได้ การปกป้องนั้นควรที่จะประกอบด้วยเคลือบพื้นผิว เช่น การฉาบด้วยปูน การทาสี การคลุมผิว การทำผนัง อื่นๆ นอกจากนี้ ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องทำใหม่หรือแทนที่การเคลือบพื้นผิวแล้ว วัสดุดั้งเดิม เทคนิคและลวดลายนั้นควรที่จะทำให้เหมือนกับแบบเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้

3.6.3.5 เป้าหมายของการฟื้นฟูนั้นเพื่อที่จะอนุรักษ์สิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ และเพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมโดยการปรับปรุงลักษณะที่สมบูรณ์ทางประวัติศาสตร์ สภาวะและ

ตัวแบบก่อนหน้านี้ภายในขอบเขตตามหลักฐานทางวัสดุทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ ซึ่งได้แสดงในบทความ 9 – 13 ของ Venice Charter นอกจากนี้ ส่วนประกอบที่เอาออกไปและส่วนประกอบอื่นๆ ของสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์นั้นควรที่จะจัดทำบัญชีรายชื่อ และตัวอย่างลักษณะพิเศษที่ถูกเก็บในที่จัดเก็บถาวรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำเอกสาร

3.6.4 การซ่อมแซมและการทดแทน (Repair and Replacement)

3.6.4.1 ในการซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์นั้น ไม้ที่นำมาทดแทนนั้นสามารถใช้ได้ตามคุณค่าทางความงามและทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง และที่เป็นการตอบสนองความต้องการที่จะทดแทนส่วนประกอบหรือส่วนต่างๆ ของมันที่ผุพังหรือเสียหายอย่างเหมาะสมหรือความจำเป็นในการฟื้นฟู

องค์ประกอบใหม่ หรือส่วนขององค์ประกอบนั้นควรที่จะทำจากไม้ชนิดเดียวกันที่มีคุณภาพเท่ากันหรือดีกว่าองค์ประกอบที่กำลังจะถูกทดแทน นอกจากนี้ ในที่ที่สามารถทำได้นั้นควรจะใช้ประกอบด้วยลักษณะทางธรรมชาติที่คล้ายกัน ปริมาณความชื้นและลักษณะทางกายภาพอื่นๆ ของไม้ที่นำมาทดแทนนั้นควรที่จะใช้ร่วมกับกับสิ่งปลูกสร้างที่มีอยู่ได้

หัตถศิลป์และเทคโนโลยีการก่อสร้างซึ่งประกอบด้วยการใช้เครื่องมือตกแต่งหรือเครื่องจักรนั้น ควรที่จะสอดคล้องกับที่ใช้ในแบบดั้งเดิม ตะปูและอุปกรณ์สำรอนั้นควรที่จะเหมือนกันกับต้นฉบับตามความเหมาะสม

ถ้าส่วนใดส่วนหนึ่งขององค์ประกอบนั้นถูกทดแทนแล้ว ข้อต่องานไม้ดั้งเดิมนั้นควรที่จะนำมาใช้เพื่อที่จะต่อเข้าส่วนใหม่หรือส่วนที่มีอยู่แล้วตามความเหมาะสมและเท่าเทียมกันกับความต้องการทางโครงสร้าง

3.6.4.2 ควรที่จะยอมรับว่าองค์ประกอบใหม่หรือส่วนขององค์ประกอบนั้นจะสามารถแยกแยะออกจากส่วนประกอบที่มีอยู่เดิมได้ ในการที่จะคัดลอกการผุพังหรือการเปลี่ยนรูปทางธรรมชาติของส่วนประกอบที่ถูกแทนที่หรือส่วนของส่วนประกอบนั้น ไม่เป็นที่น่าพอใจ วิธีการทันสมัยที่เหมาะสมที่ถูกทดสอบเป็นอย่างดีและดั้งเดิมนั้นอาจจะนำมาใช้เพื่อที่จะทำให้สีแบบเก่าและใหม่นั้นเข้ากันซึ่งต้องพิจารณาว่าสิ่งนี้จะไม่เป็นอันตรายหรือลดคุณภาพของพื้นผิวของส่วนประกอบที่เป็นไม้

3.6.4.3 องค์ประกอบหรือส่วนขององค์ประกอบนั้นควรที่จะทำสัญลักษณ์โดยแยกออกจากกัน โดยการแกะสลัก โดยการทำสัญลักษณ์เผาไหม้ไปยั้ง ไม้หรือโดยวิธีอื่นๆ ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ในภายหลัง

3.6.5 การรักษาป่าไม้ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ (Historic Forest Reserves)

สามารถสนับสนุนการสร้างและปกป้องการรักษาป่าไม้ที่เป็นสถานที่ซึ่งต้นไม้ที่เหมาะสมนั้นสามารถนำมาใช้สำหรับการสงวนและซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้

สถาบันที่รับผิดชอบสำหรับการสงวนและอนุรักษ์สิ่งปลูกสร้างและสถานที่ทางประวัติศาสตร์นั้นควรที่จะจัดตั้งขึ้นหรือสนับสนุนการจัดตั้งการซ่อมแซม ไม้ที่เหมาะสมสำหรับงานเช่นนั้น

3.6.6 วัสดุและเทคโนโลยีที่ทันสมัย (Contemporary Materials and Technologies)

3.6.6.1 วัสดุร่วมสมัยเช่น epoxy resins และเทคนิคอย่างเช่น การเสริมโครงสร้างเหล็กควรที่จะเลือกใช้และนำมาใช้พร้อมกับความระมัดระวังอย่างยิ่ง และได้มีการพิสูจน์อย่างน่าพึงพอใจในระยะเวลา

ยาวนานเพียงพอใจในความทนทานและพฤติกรรมทางโครงสร้างของวัสดุและเทคนิคการก่อสร้าง นอกจากนี้ สาธารณูปโภค เช่นการให้ความร้อน และการตรวจจับเพลิงและระบบการป้องกันนั้นควรที่จะติดตั้งพร้อมกับการตระหนักในความสำคัญทางความงดงามและทางประวัติศาสตร์ของสิ่งปลูกสร้างหรือสถานที่

3.6.6.2 การใช้สิ่งที่สามารถป้องกันการทำลายตามธรรมชาติทางเคมีนั้นควรที่จะควบคุมและดูแลอย่างระมัดระวัง และควรที่จะนำไปใช้เพียงในกรณีเป็นประโยชน์ ที่ซึ่งความปลอดภัยสาธารณะสิ่งแวดลอมนั้นจะไม่มีผลกระทบและที่ซึ่งมีความเค้นซัดในความเป็นไปได้ของความสำเร็จในระยะยาว

3.6.7 การให้ความรู้และการฝึกอบรม (Education and Training)

3.6.7.1 การปฏิรูปในคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญทางวัฒนธรรมของสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้โดยผ่านทาง โปรแกรมการศึกษานั้นเป็นสิ่งจำเป็นในการอนุรักษ์ที่ยั่งยืนและนโยบายการพัฒนา นอกจากนี้ จำเป็นจะต้องสนับสนุนการจัดตั้งและการพัฒนาต่อไปของ โปรแกรมการฝึกอบรมเกี่ยวกับการป้องกัน การสงวนและการอนุรักษ์สิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้ การฝึกอบรมควรจะยึดเอากลยุทธ์ที่สามารถเข้าใจได้ที่ได้รวมเข้ากับความต้องการ ในการสร้างและการบริโภคที่ยั่งยืน และประกอบด้วย โปรแกรมในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ นอกจากนี้ โปรแกรมจำเป็นจะต้องมุ่งไปยังอาชีพและการค้าที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และ โดยเฉพาะ สถาปนิก ผู้รักษางานศิลปะ วิศวกร จิตรกรและผู้จัดการสถานที่

จากการศึกษาพบว่าด้วยเรื่องของการสงวนรักษาสิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้สรุปได้ว่า ควรมีขั้นตอนวิธีการอย่างไร ในการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ทำจากไม้แก่ โดยมีหลักการการตรวจสอบ การบันทึกและการเตรียมเอกสารพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ การดูแลและรักษา การแทรกแซง การซ่อมแซมและการทดแทนการรักษาป่าไม้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ การกำหนดวัสดุและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบูรณะสิ่งก่อสร้าง ตลอดจนการให้ความรู้และการฝึกอบรมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์สิ่งปลูกสร้างที่มีวัสดุหลักเป็นไม้แก่

จากการศึกษาเกี่ยวกับกฎบัตรด้านการอนุรักษ์ข้างต้นนี้ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมล้วนมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว และเป็นสิ่งสำคัญมีคุณค่าทางด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก โดยกฎบัตรส่วนใหญ่แล้วจะเน้นให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกด้านการเห็นถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หากจะอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบขั้นตอน เพื่อให้แผนการอนุรักษ์ประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ในวัตถุประสงค์ที่กำหนดเป็นแนวทางในการอนุรักษ์พัฒนามรดกทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

4.1 ทฤษฎีศักยภาพ

อมรินทร์ ศรีนยสกุล (2550) ได้ให้ความหมายของศักยภาพ ศักยภาพ หมายถึง อำนาจหรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือทำให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้

ศักยภาพของบุคคลใด หมายถึง ความสามารถสูงสุดที่เป็นไปได้ของบุคคลนั้นถ้าหากบุคคลนั้นได้รับการบำรุงส่งเสริมอย่างเต็มที่ และถูกทางทั้งทางกายและทางจิตความสามารถที่บุคคลมีอยู่ในขณะนี้จึงยังไม่ใช่ศักยภาพของแต่ละบุคคล จึงต้อง “พัฒนาความสามารถ” หรือ “พัฒนาสมรรถนะ” เพื่อที่จะเข้าไปใกล้

ศักยภาพของบุคคล ไม่ใช่ “พัฒนาศักยภาพ” เพราะแม้แต่ในคนที่เก่งมากๆ ก็ยังไม่ทราบว่าบุคคลไปได้ถึงครึ่งศักยภาพของตัวเองแล้วหรือยัง เนื่องจากยังไม่มีใครสร้างเครื่องมือวัดศักยภาพ (ความสามารถสูงสุดที่ยังไม่เกิดขึ้น) ของมนุษย์ได้ แค่วัดความสามารถที่มีอยู่แล้วในขณะนี้ ก็ยังไม่ทราบว่าผลที่วัดได้นั้นตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ ดังนั้น จึงควรใช้คำว่า “พัฒนาความสามารถ” หรือ “พัฒนาสมรรถภาพ” หรือ “พัฒนาสมรรถนะ” ให้เต็มศักยภาพ

4.2 องค์ประกอบของศักยภาพ

องค์ประกอบของศักยภาพทางการท่องเที่ยวมีดังต่อไปนี้

- 4.2.1 การคมนาคมขนส่ง
- 4.2.2 ที่พักแรม
- 4.2.3 ภัตตาคาร และร้านอาหาร
- 4.2.4 ร้านขายของที่ระลึก
- 4.2.5 การบริการด้านการท่องเที่ยว
- 4.2.6 ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- 4.2.7 การอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว
- 4.2.8 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์
- 4.2.9 การจัดการบริการอื่นๆ ให้กับนักท่องเที่ยว

4.3 ศักยภาพทางการท่องเที่ยว

ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวพิจารณาจาก ทรัพยากรที่มีความเหมาะสมมีลักษณะเฉพาะ และคงลักษณะพื้นถิ่น โดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมของพื้นที่ และความดึงดูดใจในว่ามีน้อยมากเพียงใด เพื่อให้ความสำคัญที่ต่างๆ ในแต่ละปัจจัย ดังนี้

4.3.1 ชนิดแหล่งท่องเที่ยว

พิจารณาจากสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งที่มีสภาพของธรรมชาติดั้งเดิม หรือเป็นแหล่งที่สภาพของธรรมชาติถูกดัดแปลงตกแต่งบางส่วนแต่ยังคงสภาพเดิมไว้เป็นหลักหรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่สร้างขึ้นโดยการผสมผสาน จำลอง หรือตกแต่งใหม่ โดยไม่มีลักษณะที่เป็นระบบนิเวศที่ถูกต้องหรือไม่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่หรือเป็นแหล่งที่สร้างเลียนแบบธรรมชาติมีค่าต่อความเป็นแหล่งท่องเที่ยว มาก-น้อยตามลำดับ

4.3.2 องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์

พิจารณาความสำคัญของความสมบูรณ์ความหลากหลายลักษณะที่หายาก และความสัมพันธ์ที่เป็นระบบในพื้นที่ ความโดดเด่นทางกายภาพ คือ มีความโดดเด่นมาก มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ชัดเจนมีความแปลกแตกต่างจากทุกๆ ไป รวมทั้งสภาพที่มีความสวยงามของทัศนียภาพและองค์ประกอบ ว่ามีระดับความงาม มีความดึงดูดใจรวมถึงความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอย่างไร มีองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่ผสมผสานหรือเพิ่มความดึงดูดใจมากน้อยเพียงไร

4.4 ความพร้อมและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

นพดล ภาคพรต (2545) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ความพร้อมด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นสภาพถนนที่เข้าถึง ชื่อเสียง ความเป็นที่รู้จัก ร้านค้า เครื่องดื่ม ห้องน้ำ เป็นต้น

ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว หมายถึง ความสวยงาม ความน่าประทับใจของแหล่งท่องเที่ยว ความยิ่งใหญ่ ความเก่าแก่ และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชิงศาสนา หรือความแปลกเด่นไม่เหมือนใครของแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจะทำให้เห็นถึงความสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชม

Burkart and Medrik (n.d. อ้างถึงใน มนัส สุวรรณและคณะ, 2546) กล่าวว่า ศักยภาพในด้านของแหล่งท่องเที่ยว วิเคราะห์ได้จากความดึงดูดใจของสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึงสถานที่ รวมถึงภาพพจน์ต่างๆ เช่น ความมีชื่อเสียง ความสวยงาม ความมีเอกลักษณ์เฉพาะ ความสะอาด ความปลอดภัย โอกาสในการเรียนรู้และเพิ่มประสบการณ์ เป็นต้น

ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีจุดดึงดูดใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจในตัวแหล่งท่องเที่ยวที่ได้เข้าชม มีความพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การคมนาคม การบริการ ความปลอดภัย เป็นต้น และจะต้องสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวทั้งในด้านความสะอาด ความเป็นมิตรไมตรีของคนในท้องถิ่น เป็นต้น

ฉัตรฉณ พิชัยกมลฉัตร (2550) กล่าวว่า การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว อาจแบ่งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาได้เป็น 2 ประเด็น คือ คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเองด้านการท่องเที่ยว และความพร้อมด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ซึ่งคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวหรือศักยภาพในตัวเอง ด้านการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว จะทำให้เห็นถึงความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวหรือเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวสูงย่อมมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวต่ำ ฉะนั้น โอกาสในการพัฒนา ย่อมมีมากกว่าด้วยเช่นกัน

ดังนั้น การจัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์โดยการพิจารณาคุณลักษณะในด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวมาเป็นตัววัดศักยภาพออกมา แล้วนำมาเปรียบเทียบกันในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด เพื่อจัดลำดับความสำคัญของศักยภาพที่มีอยู่ ซึ่งทำให้การเลือกสรรแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งขึ้นมา เพื่อพัฒนาลำดับก่อนหลัง ได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมกับข้อจำกัดด้านบุคลากร เครื่องมือ และงบประมาณที่พึงมี แนวคิดในการจัดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว มีการพิจารณาจากองค์ประกอบ 2 ประการ ดังนี้

(1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่เป็นประวัติศาสตร์ ซึ่งนับเป็นคุณค่าหรือความสำคัญที่มีอยู่ จะยังผลให้เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว เป็นสิ่งสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและเป็นสิ่งตอบสนองความสนใจหรือความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะของคุณค่าในแต่ละแห่งจะมีมากน้อยต่างกันไปได้แก่ วัดที่มีโบราณวัตถุ โบราณสถาน ที่เป็นสถาปัตยกรรมเก่าแก่ มีประวัติเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ก็ย่อมจะมีคุณค่ามากกว่าวัดที่สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ และไม่มี

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจมากนัก

(2) ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งหรือส่วนประกอบของสถานที่แห่งนั้นในการต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือเป็นตัวช่วยในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ที่จะเลือกเดินทางมาสู่สถานที่แห่งนั้นๆ ซึ่งแม้ว่าความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะไม่ใช่อะไรที่ดึงดูดใจหรือสิ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยตรง แต่ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีอิทธิพลมากในการเลือกตัดสินใจเลือกเดินทางมายังสถานที่นั้น ซึ่งความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะใหญ่ๆ ทั้งหมด 5 ลักษณะ ได้แก่ สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม ความปลอดภัย และฤดูกาลในการรองรับนักท่องเที่ยว

การจัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว จำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณลักษณะในด้านต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นตัววัดศักยภาพ แล้วนำมาเปรียบเทียบกันในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถเลือกพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการจัดสรรงบประมาณของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.5 แนวคิดและการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (2549) ได้กล่าวไว้ว่า การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวใดนั้น แหล่งท่องเที่ยวที่นั้นจะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัย และความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจแล้ว แหล่งท่องเที่ยวควรมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การที่แหล่งท่องเที่ยวจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ ทั้งในด้านการจัดการด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยว การมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม นอกจากนี้ จากเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่นั้น ทำให้การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก รวมทั้งการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วย

จากแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นจึงได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 3 ด้าน ได้แก่

4.5.1 องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของ

วิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น ความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ อีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย

สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

4.5.1.1 คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 คำนีชีวัด ได้แก่

- (1) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้
- (2) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี
- (3) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม
- (4) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง
- (5) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้
- (6) ความผูกพันต่อท้องถิ่น
- (7) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

4.5.1.2 ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว มีดัชนีชี้วัด 3 ข้อ ดังนี้

- (1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- (2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว
- (3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

4.5.2 องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับด้านท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งวัฒนธรรมอาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วยสำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

4.5.2.1 ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

4.5.2.2 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

4.5.3 องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการจัดการควบคุม ดูแลแหล่งท่องเที่ยว และการดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

4.5.3.1 ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

4.5.3.2 การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกอันดีงาม โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในด้านเรื่องคุณค่าสำคัญของแหล่งวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

3.5.3.3 การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

4.6 เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

4.6.1 การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 คັນชีวัด ได้แก่

4.6.1.1 การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว

4.6.1.2 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่

4.6.1.3 การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว

4.6.2 การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 คันชีวัด ได้แก่

4.6.2.1 การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว

4.6.2.2 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

4.6.2.3 การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

4.6.2.4 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

4.6.2.5 ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยว สรุปได้ว่าเป็นประเมินศักยภาพด้านการพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และลดความเสียหายที่อาจเกิดจากการท่องเที่ยว จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ เป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในระดับพื้นฐานควบคู่ไปกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแบ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการประเมินแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 3 ด้านคือ ด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวด้านศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว และด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้ทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีจุดค้อยในเรื่องใด ทำให้มีความเข้าใจง่ายต่อการพัฒนาที่ตรงประเด็นปัญหาหลัก และดำเนินการกำหนดแนวทางในการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหาของพื้นที่ที่ได้จากผลการประเมิน

5. ทฤษฎี SWOT Analysis วิเคราะห์ความได้เปรียบเสียเปรียบในการแข่งขัน

เป็นการวิเคราะห์สภาพด้านการท่องเที่ยวในแต่ละจังหวัดแบบยั่งยืน ว่ามีความได้เปรียบและเสียเปรียบในการแข่งขันด้านใดบ้าง ซึ่งในการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 4 ด้านตามตัวอักษรย่อ นั่นคือ

5.1 S = Strength

หมายถึง จุดแข็ง เป็นคุณสมบัติด้านความได้เปรียบของจังหวัดตนเองที่อยู่เหนือคู่แข่ง อันเป็นจุดที่ควรส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวในตลาดท่องเที่ยวได้รับรู้เพื่อใช้เป็นจุดขายในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

ภายในจังหวัด เช่น สิ่งก่อสร้างในสมัยอดีตที่ทรงคุณค่ามาถึงปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม พันธุ์ไม้ที่สวยงามยากแก่การหาชมที่อื่นได้ ทรัพยากรที่แปลกและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทางมาท่องเที่ยวและมาตรฐานในด้านการบริการนักท่องเที่ยว หรือมีกลุ่มชุมชนในท้องถิ่นที่เข้มแข็งในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีประสิทธิภาพ หรือมีการทำโครงการนำร่องในเรื่องการท่องเที่ยว เป็นต้น

5.2 W = Weakness

หมายถึง จุดด้อย แข็ง เป็นคุณสมบัติด้านความเสียเปรียบของจังหวัดตนเองเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น กล่าวได้ว่าเป็นจุดที่ควรได้รับการปรับปรุงหรือทำให้กลายเป็นจุดแข็งในอนาคต เมื่อจะใช้ในการแข่งขันกับจังหวัดอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวหรือสิ่งอำนวยความสะดวกและระบบการจัดการการท่องเที่ยวยังไม่ได้มาตรฐาน ไม่มีกฎหมายควบคุมและอนุรักษ์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ทันสมัย ไม่มีระบบการจัดการแผนการท่องเที่ยวที่จะมาทำตลาดการท่องเที่ยวแบบทันสมัยและยั่งยืน หรือ ชุมชนท้องถิ่นไม่ให้ความสนใจหรือให้ความใส่ใจน้อยไปสำหรับการสนับสนุนการท่องเที่ยวในบริเวณนั้นๆ เป็นต้น

5.3 O = Opportunity

หมายถึง โอกาส เป็นช่องทางในการที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมีโอกาสเข้ามามีบทบาทหรือเจาะตลาดการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาดด้านการท่องเที่ยว และทำกำไรให้กับธุรกิจท่องเที่ยวภายในจังหวัดนั้น เช่น การเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเข้าตลาดท่องเที่ยวให้มากขึ้น มีโอกาสขยายสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้นตามเหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของชุมชน และคนในท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดให้มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น มีโอกาสพัฒนาทรัพยากรทางธรรมชาติให้มากขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว และโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในอนาคตต่อไป เป็นต้น

5.4 T = Threat

หมายถึง อุปสรรค เป็นสถานะที่ไม่ได้ก่อให้เกิดผลดีใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในจังหวัดและการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หรือนำไปสู่สถานะการไม่โตของตลาดท่องเที่ยวในนั้นๆ เช่น มีคู่แข่งมากทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศการไม่มีทรัพยากรที่น่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว การไม่มีเงินทุนระยะยาวในการพัฒนาด้านการตลาดท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในระดับที่มากพอ มีการต่อต้านจากชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หรือ ไม่มีการประสานงานที่ดีระหว่างจังหวัดและหน่วยงานการพัฒนาการท่องเที่ยวหรือกฎหมายบังคับด้านการท่องเที่ยวยังล้าสมัยอยู่นั่นเอง

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า การวิเคราะห์ความได้เปรียบทางการแข่งขัน หรือ SWOT Analysis เป็นเครื่องมือทางกลยุทธ์ เพื่อประเมินสถานการณ์ของแหล่งท่องเที่ยวในด้านจุดแข็ง จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค เพื่อสามารถกำหนดแนวทางในการพัฒนา และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

6. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากตำราและเอกสารรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ไว้ ดังที่ผู้วิจัยได้นำส่วนหนึ่งมานำเสนอไว้ในงานวิจัยเล่มนี้

นันทวรรณ ช่างคิด (2552) ได้ทำการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: เส้นทางวัฒนธรรมศรีวิชัยที่ไชยา โดยมีคำถามของการวิจัย คือ เส้นทางวัฒนธรรมศรีวิชัยที่ไชยาในความเห็นของชุมชนไชยา หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวใดบ้างในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสืบสานวัฒนธรรม ร่วมกับพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ชาวไชยาขาดความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์และเจตคติในด้านใดบ้าง อย่างไร บริบทหรือสภาพแวดล้อมโดยรวมรอบด้านของไชยาจะช่วยให้เขาเกิดการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ด้วยวิธีใด อย่างไร วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย คือ เพื่อจัดและรวบรวมแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่แสดงถึงวัฒนธรรมศรีวิชัยที่อำเภอไชยาให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวเส้นเดียวกันเพื่อง่ายและสะดวกต่อการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังต่อไปนี้ คือ เพิ่มความรู้ ความเข้าใจ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สืบสานวัฒนธรรมร่วมกับพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว เส้นทางวัฒนธรรมศรีวิชัยที่ยั่งยืนศึกษาบริบทชุมชนของชาวอำเภอไชยาที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมปัจจัยที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชาวอำเภอไชยาส่งเสริมและพัฒนากระบวนการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชนชาวไชยา ครอบคลุมการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ ไปสู่กลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน การเข้าสู่ชุมชนควรใช้ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับชุมชนนั้นๆ ผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสรุปผลได้ ดังนี้ 1) ชาวบ้านทั่วไปเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวพอสมควร มีความพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวและยินดีจะร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนไชยา 2) ผู้เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนไชยา ได้แสดงความคิดเห็นด้วยและสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชนไชยา โดยได้ร่วมกันกำหนดเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมศรีวิชัยที่ไชยา ดังนี้ วันแรก สวนโมกขพลาราม 1 วัน 1 คืน วันที่สอง พิพิธภัณฑสถานบ้านเมืองไชยา 1 วัน วันที่สาม บ้านพุมเรียง วัดสมุหนิมิต วัดเก่า วัดทุ่งจับช้าง พลับพลา วัดแหล่งโพธิ วัดตระพังจิก (สวนโมกข์เก่า) วันที่สี่ วัดอิฐ วัดจำปา วัดสากเหล็ก ชมหลักเมืองไชยา บ้านสงขลา วัดพระประสพ วัดป่าเลไลยก์ วัดแก้ว วัดหลง เขาน้ำร้อน และจัดโครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อยร่วมโครงการกับโรงเรียนไชยวิทยา เพื่อให้ความรู้แก่นักเรียนในการเตรียมเป็นผู้นำเที่ยวในท้องถิ่น 3) ได้มีการจัดการประชุมโดยกราบนิมนต์เจ้าคณะอำเภอไชยาในฐานะเจ้าอาวาสวัดเวียง และพระมณเฑียร มัชฌิโต ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดธารน้ำไหล สวนโมกขพลารามให้แนวคิดด้านการท่องเที่ยวแก่ชาวไชยา สรุปได้ว่าชาวไชยาต้องมีความรู้เรื่องท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของตนเองอย่างคิดแล้วนำความรู้นั้นไปถ่ายทอดให้ผู้ที่มาเยือนฟังอย่างถูกต้องชัดเจน ต้องมีความซื่อสัตย์ ในการปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวของชาวไชยา โดยเฉพาะโบราณวัตถุทรงคุณค่าในวัดพระบรมธาตุไชยารวิหาร 4) จัดประชุมฝ่ายปกครอง ฝ่ายบริหารของอำเภอไชยามีความพร้อมในหลายด้านเป็นต้นว่า ด้านที่พัก ร้านอาหาร ความสะดวกสบายความปลอดภัย แต่ปัญหาที่ควรเร่งแก้ไขก็ยังมีอยู่ด้วยกัน ได้แก่ การขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ขาดผู้นำเที่ยวที่มีความรู้เรื่องไชยา การจัดการท่องเที่ยวยังไม่เป็นระบบเส้นทาง ที่สำคัญขาดบุคลากรที่มีคุณภาพประจำแหล่งท่องเที่ยว 5) จัดประชุมผู้ประกอบการด้านธุรกิจ

ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของอำเภอไชยา ประกอบด้วย เจ้าของที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น ปรากฏว่าทุกฝ่ายต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบทางด้านการท่องเที่ยวในเรื่องการประชาสัมพันธ์ เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอำเภอไชยาให้มาก ให้มีการวางแผนเพื่อเตรียมผลิตภัณฑ์ที่จะจำหน่ายได้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และจัดปัญหาความขัดแย้งกันเองของผู้ประกอบการ 6) ประชุมวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวอำเภอไชยา ร่วมกับฝ่ายปกครอง ผู้ประกอบการ สมาชิกสภาวัฒนธรรมอำเภอ และชาวบ้านอำเภอไชยาโดยได้ใช้เทคนิควิเคราะห์แบบ SWOT โดยได้ข้อสรุป ด้านจุดเด่น คือ ศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีพร้อม จุดด้อย คือ ขาดการพัฒนาด้านบุคลากรทางการท่องเที่ยว ด้านโอกาส คือ การได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภาครัฐและสถาบันการศึกษาพอสมควร ด้านข้อจำกัด คือ งบประมาณสนับสนุนและความช่วยเหลือจากองค์กรภาครัฐไม่ต่อเนื่อง

จากการศึกษาโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: เส้นทางวัฒนธรรมศรีวิชัยที่ไชยา เป็นผลให้ผู้วิจัยมีความสนใจในเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีความน่าสนใจ และดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวได้ โดยในการพัฒนาจะต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนจึงจะส่งผลที่ดีต่อการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

ฉัตรมงคล พิชัยกมลฉัตร (2550) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การประเมินศักยภาพและการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพและการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนันทบุรี ที่จะมีส่วนต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ตามแนวเหตุผลในการสร้างดัชนีชี้วัดและนำมาวิเคราะห์ร่วมกับเทคนิคการถ่วงน้ำหนัก จะสามารถประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวได้ เก็บรวบรวมข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนันทบุรี ขอความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวทั่วไปถึงความต้องการที่จะเดินทางมาเยี่ยมชมยังแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนันทบุรี จากแบบสอบถาม จากนั้นได้ใช้ดัชนีชี้วัดด้านการท่องเที่ยวทั้ง 8 ด้านเพื่อนำมาหาค่าระดับเพื่อการประเมินศักยภาพ และวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนันทบุรี จากการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวมาทำการประเมินทั้งหมด 20 แห่ง เมื่อประเมินศักยภาพและการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวแล้วนั้นพบว่า กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง จะมีความปลอดภัยสูง เข้าถึงได้อย่างสะดวก มีจุดบริการในด้านการท่องเที่ยวเล็กน้อย กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลาง ซึ่งมีความสำคัญและมีคุณค่าไม่มากนัก มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวในระดับปานกลาง กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่ำ เข้าถึงลำบาก ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

เป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจเรื่องการประเมินศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนมากขึ้น โดยใช้ดัชนีชี้วัดด้านการท่องเที่ยวทั้ง 8 ด้าน เพื่อนำมาหาค่าระดับเพื่อการประเมินศักยภาพ และวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว อันเป็นผลให้เราทราบว่าพื้นที่วิจัยที่ต้องการศึกษาอยู่ในระดับศักยภาพระดับใด และสามารถปรับแผนการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

ชื่น ศรีสวัสดิ์ และ เกริก ไกร แก้วล้วน (2550) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวควยในเขตอีสานใต้และลาวใต้ ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการสำรวจสภาพทั่วไปทางด้านพื้นที่ และมีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนชาวควยในเขตอีสานใต้ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัด บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี

และบางส่วนของจังหวัดมหาสารคาม รวมทั้งหมดประมาณ 474,486 คน 2) ชุมชนชาวกวยทั้งในเขตอีสานใต้และลาวใต้ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในทางประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์ และทางวัฒนธรรม 3) แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวกวย อาจทำได้โดยการสำรวจสภาพชุมชนที่มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรม และขึ้นบัญชีไว้อย่างเป็นทางการในรูปแบบฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ และเผยแพร่การประจักษ์มามาในรูปแบบของเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ และอินเตอร์เน็ต ได้รับรู้และเข้าใจแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว 4) แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพึ่งพาในรากลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน สามารถทำได้โดยการประสานความร่วมมือกันระหว่างประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางทั้งของประเทศตนเองและประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกัน และใช้บัตรการเดินทางท่องเที่ยวร่วมกันของกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

จากการศึกษาทำให้สามารถพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตอีสานใต้และลาวใต้ไปในทิศทางที่ถูกต้อง กับปัญหาสภาพปัจจุบันที่กำลังเผชิญ เป็นผลให้ผู้วิจัย ต้องการศึกษานโยบายการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพึ่งพาในรากลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน สามารถทำได้โดยการประสานความร่วมมือกันระหว่างประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกันมาปรับใช้กับการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ในการศึกษาครั้งนี้

นายจริน สิริ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา กรณีชุมชนเมืองกืด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อ 1) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนเมืองกืดที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาศักยภาพชุมชนทั้งในการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการและทางด้านการนำไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาให้เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชน 2) เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในด้านการพัฒนาศักยภาพทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน และการพัฒนาศักยภาพด้านวัฒนธรรมให้ เป็นสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว 3) เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชนที่ใช้วัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาวิธีการนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย และผู้วิจัยได้ประเมินผลการวิจัยโดยใช้กระบวนการประเมินแบบมีส่วนร่วมและเพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงใช้วิธีการประเมินเชิงปริมาณประกอบ สามารถสรุปผลวิจัยได้ดังนี้ คือ ค้นพบวัฒนธรรมชุมชนเมืองกืดที่สามารถนำมาพัฒนาศักยภาพชุมชน ได้ คือ ด้านการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน และวัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นฐานการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวจากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจว่า คุณค่าของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มีความหมายและส่งผลต่อความสนใจของนักท่องเที่ยวมากเพียงใด ดังนั้นในการวิจัยจึงควรให้ความสำคัญกับทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และเพิ่มคุณค่าให้แก่ทรัพยากรท่องเที่ยว

กิตติชัย เจริญชัย (2548) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด และศักยภาพการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) บ้านชะยอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในการศึกษาผู้ศึกษาข้อมูลได้นำข้อมูลจากการศึกษาระดับศักยภาพมาวิเคราะห์เพื่อเสนอ

แนวทางในการวางแผนพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) 8 ด้าน คือ ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม ด้านมูลค่าเพิ่ม และด้านการส่งเสริมการตลาด

ชั้นยา นวลละออง (2547) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดปทุมธานี ศึกษาปัญหา ข้อจำกัด และจัดกลุ่มค่าความสำคัญของแหล่งศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้น ศึกษาศักยภาพตลาดการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งศิลปวัฒนธรรมตามความเหมาะสม ผลการศึกษาของตลาดการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี พบว่า บริเวณพื้นที่ศึกษามีศักยภาพในการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบต่างๆ สนับสนุน คือ ด้านศักยภาพการเข้าถึง ด้านศักยภาพของแหล่งศิลปวัฒนธรรม ด้านอุปสงค์การท่องเที่ยวและด้านจินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว

กนกพร ศิริโรจน์ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการตัดสินใจเลือกสถานที่พักของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ กรณีศึกษา สถานที่พักแรม ถนนข้าวสาร กรุงเทพมหานคร” ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการตัดสินใจเลือกสถานที่พักแรมในพื้นที่ถนนข้าวสารของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมี 2 รูปแบบ คือ แบบที่ 1 นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกสถานที่พักแรมที่ถนนข้าวสารก่อนที่จะเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ โดยเริ่มจากการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องแสวงหาสถานที่พักแรมและจากการที่นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่พักแรมที่ถนนข้าวสารอยู่บ้างพอสมควรจากเพื่อนหรือคนใกล้ชิดรู้จัก และนักท่องเที่ยวก็เคยมีประสบการณ์ในการมาพักแรมที่ถนนข้าวสารแล้ว ทำให้สามารถตัดสินใจพักแรมที่ถนนข้าวสารก่อนที่จะเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ และแบบที่ 2 นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศตัดสินใจเลือกสถานที่พักแรมที่ถนนข้าวสาร หลังจากที่เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ เพราะถึงแม้ว่า นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนหรือคนรู้จักใกล้ชิดแต่ตัวนักท่องเที่ยวเองยัง ไม่มีประสบการณ์ในการพักแรมที่ถนนข้าวสารจึงตัดสินใจพักแรมที่ถนนข้าวสารหลังจากที่ได้สำรวจด้วยตัวเองแล้ว

ประกอบศิริ ภักดีพิณีจ (2545) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ในการศึกษา มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา 2) เพื่อศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนกว๊านพะเยา 3) เพื่อวิเคราะห์หาข้อเสนอแนะแนวทางจัดทำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านร่องไฮ ซึ่งประชากรที่ใช้ศึกษา คือ ประชากรจากภายในและภายนอกชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประกอบการสังเกต ประชาชนภายนอกสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนกว๊านพะเยา 370 คน ผลการศึกษา พบว่า 1) ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านร่องไฮ มีองค์ประกอบสำหรับการจัดการทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน 2 ด้าน คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจและการเข้าถึง ส่วนองค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกยังจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป 2) ทำให้ทราบความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนกว๊านพะเยา 3) แนวทางในการจัดการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านร่องไฮ จากการวิเคราะห์ผู้ศึกษา ได้นำเสนอแนะแนวทางในการจัดทำแผนด้านพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านร่องไฮไว้ 6 แผนงาน คือ (1) แผนงานการส่งเสริมการมี

ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (2) แผนงานพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน (3) แผนงานพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งแวดล้อม (4) แผนงานพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน (5) แผนงานรักษาความปลอดภัย (6) แผนงานพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน

วาติกา แสนคำ (2545) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านเปียงหลวง และหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ กลุ่มชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยทำการรวบรวมข้อมูลจาก การสำรวจ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า บ้านเปียงหลวงมีศักยภาพด้านระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนเพียงพอสำหรับรองรับการท่องเที่ยว แต่ควรมีการปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว และห้องน้ำสาธารณะสำหรับนักท่องเที่ยว จากการศึกษาสามารถสรุปแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ส่งเสริมและพัฒนา การจัดรายการนำเที่ยวทางวัฒนธรรมภายในชุมชน 2) การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ซึ่งบริหารจัดการโดยคณะกรรมการของกลุ่มสมาชิกในชุมชน 3) การจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนใกล้เคียง 4) จัดเทศกาลดอกนางพญาเสือโคร่งบาน เพื่อเป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เป็นการส่งเสริมและพัฒนาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้มีคุณค่า และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจในการเดินทางมาท่องเที่ยว

วัฒนาพร สุฉายา (2545) ได้ทำการศึกษา “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษา คอยดุง จังหวัดเชียงราย” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า บริบทของสภาพแหล่งท่องเที่ยวคอยดุงตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ องค์ประกอบด้านองค์กร และองค์ประกอบด้านการจัดการ มีความพร้อมและสามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยวคอยดุง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความรู้ด้านพื้นที่ท่องเที่ยวคอยดุง ความรู้เรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและพฤติกรรมกรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรจะมีการปรับปรุงในด้านการให้ความรู้และการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น

สังศรี วงษ์เวช (2545) ได้ทำการศึกษา “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำปิง” ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า บริเวณสองฝั่งแม่น้ำปิงมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ครบถ้วน จึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจในการท่องเที่ยวให้สามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็น 2 รูปแบบหลักๆ คือ การท่องเที่ยวทางน้ำและทางบก จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันยังขาดความชัดเจนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธี SWOT สรุปได้ว่า จุดแข็ง คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่หลากหลายจุดอ่อน คือ มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ไม่เด่นชัด อุปสรรค คือ ขาดความรับผิดชอบของหน่วยงานทางภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการดูแลสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์บริเวณลุ่มแม่น้ำปิงโอกาสของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำปิง คือทำการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ได้ง่าย เพราะเกิดกระแสนิยมในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเป็นเมืองท่องเที่ยวเป็นพื้นฐานอยู่แล้วสำหรับผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลได้กลยุทธ์และแนวทางในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนี้ 1) กลยุทธ์การจัดการ เช่น จัดหา

งบประมาณเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง 2) กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ เช่น สนับสนุนการจัดระบบข้อมูล ข่าวสาร และการสื่อสารมวลชน เพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำปิงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางของคนทั่วไป 3) กลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดและบริการท่องเที่ยว เช่น นำเอกลักษณ์หรือจุดแข็งและ โอกาส ผนวกกับกิจกรรมที่น่าสนใจเสนอขาย 4) กลยุทธ์การจัด โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งแวดล้อม เช่น ให้ทุกหน่วยงานปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ว่าด้วยการควบคุมอาคาร และเรื่องการบริหารของเสียลงสู่แม่น้ำ 5) กลยุทธ์การสร้างจิตสำนึก เช่น สนับสนุนให้มีการศึกษาในประวัติศาสตร์ล้านนาแก่เยาวชนและชุมชนท้องถิ่น เพื่อจะได้ตระหนักถึงคุณค่า และเกิดความภาคภูมิใจในแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ของตน 6) กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เช่น เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตาม ประเมินผล ตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ทำให้สามารถทราบถึงปัญหา และสามารถหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ และเสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นผลให้ผู้วิจัยนำทฤษฎี SWOT มาช่วยในการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของพื้นที่วิจัย

หทัยรัตน์ วัฒนพฤกษ์ (2545) ได้ทำการเกี่ยวกับศึกษาเรื่อง “ความตระหนักต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน” ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความตระหนักต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติมีส่วนทำให้ความตระหนักต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติแตกต่างกัน

รัฐติศยา หิรัณยหาค (2544) ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาวที่สืบต่อกันมา พร้อมหาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของบ้านหนองขาว ให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ได้ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และบริษัทนำเที่ยวที่มีรายการนำเที่ยวสู่บ้านหนองขาว โดยได้เลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษา ใช้การสัมภาษณ์ การสำรวจ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลจากการศึกษาด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาว พบว่า จากการทำบ้านหนองขาวเป็นชุมชน โบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ได้อย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอด คำรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้อย่างดี นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมบ้านหนองขาวส่วนมากแล้วเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเพื่อศึกษา และดูงานทางด้านวัฒนธรรมโดยมาเป็นหมู่คณะ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริษัทนำเที่ยวพามาบ้างเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับนักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาด้วยตนเองไม่ได้ให้ความสนใจ เนื่องจากบ้านหนองขาวยังไม่เป็นที่รู้จักสำหรับนักท่องเที่ยวมากนัก ผลจากการศึกษาด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านหนองขาว พบว่ามีศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับพัฒนาทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง ควรที่จะต้องมีการปรับปรุงศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากร และเพิ่มเติมศักยภาพด้านสาธารณูปโภคขั้นสูงในสิ่งต่างๆ

เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก ห้องสุขาสำหรับนักท่องเที่ยว และศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว โดยที่ ผลการศึกษาในด้านแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของบ้านหนองขาวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้ เลือกแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน เลือกรูปแบบชุมชนบริหารจัดการเอง โดยมีองค์กรนอกสนับสนุนให้คำปรึกษา และมีแนวทางการพัฒนาในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ยังมีการวางแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการ ท่องเที่ยว และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการในลักษณะของการเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอีกด้วย

เป็นผลให้ผู้วิจัย สนใจในเรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ที่ต้องการศึกษา ซึ่งการใช้เครื่องมือด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ การสำรวจ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมใน การเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถทำให้ผู้วิจัยเข้าใจปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

วัฒนชัย ชูมาก (2544) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “แรงจูงใจในการเดินทางต่างประเทศของนักท่องเที่ยว ชาวไทยกรณีศึกษา สมาชิกสโมสร โรดริ อ่าเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามใน การรวบรวมข้อมูล ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศเพื่อต้องการ ความแปลกใหม่เป็นเหตุผลที่สำคัญที่สุด รองลงมาคือ การเดินทางไปต่างประเทศเพื่อไปพักผ่อน หย่อนใจ และ เป็นการให้รางวัลกับชีวิต นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่สนับสนุนให้การเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศทำได้ง่าย ขึ้น คือ การมีรายได้มากขึ้น การมีวันหยุดพักผ่อนมากขึ้น และ ความเจริญในการคมนาคมมีมากขึ้น

Emilio & Trafford (2010) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงเกาะมอลต้า สู่จุดหมายปลายทางของมรดก ทางวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่านโยบายรัฐของการลงทุนในสิ่งแวดลอมอาจด้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากความเดือดร้อนของการแทรกแซงและจากผลประ โยชน์ทางธุรกิจที่ยืดที่มัน บทบาทของผู้นำในด้าน ความคิดเห็นของกลุ่มความดันขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและอาสาสมัครทำงานมีความสำคัญใน การพยายามกดดันให้รัฐบาลต้องนำนโยบายในการแทรกแซงเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและมรดกรวมทั้งความชำนาญ และให้หน่วยงานที่ประกอบการซึ่งรัฐบาลได้มอบหมายให้ เริ่มเห็นคุณค่าในการดำเนินโครงการสิ่งแวดล้อม ภูมิของเกาะมอลต้าเป็นรัฐขนาดเล็ก มีข้อบ่งชี้ว่าไม่สามารถ โอน ได้โดยง่าย แต่มีความร่วมมือของผู้ที่มีส่วน ได้เสียจะแสดงบทบาทของการปฏิบัติตามนโยบายเพื่อพัฒนาเกาะมอลต้าต่อไป

Jones & Ells (2009) ได้ทำการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับชนพื้นเมือง: การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอะคาเดียน และชาวอะคาเดียน โดยการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอประวัติศาสตร์และการฟื้นฟูวัฒนธรรมล่าสุด ของ ชาวอะคาเดียน 1) ศึกษาความเฟื่องฟูในสองภูมิภาคที่แตกต่างทางภูมิศาสตร์ของทวีปอเมริกาเหนือ วิธีคือการ เปรียบเทียบวิธีการและโครงสร้างการใช้แหล่งวิจัยประวัติศาสตร์ 2) ศึกษาการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งได้เพิ่มขึ้นเป็นรูปแบบเดียวกัน การระงับและฟื้นฟูของปัญหาสภาพแวดล้อมของชาวอะคาเดียน และ วัฒนธรรมที่แตกต่างจากชาวคานัน ในขณะที่ความสัมพันธ์ของชาวอะคาเดียน และชาวคานัน เป็นเอกลักษณ์การ วิจัยในอนาคตอาจเปรียบเทียบกรณีเกี่ยวกับกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ แยกตามภูมิศาสตร์ และการเมืองระบบการศึกษา ครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าชาวอะคาเดียน และชาวคานัน เป็นกรณีพิเศษของสองวัฒนธรรมที่มีประวัติเดียวที่บรรลุด้าน แผนการทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน

Auria (2009) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาการนำเสนอแนวทางการ พัฒนามรดกการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยในการศึกษาครั้งนี้ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ ผลการศึกษาระหว่าง

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของเมืองเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยในการศึกษาจะเริ่มพิจารณาบทบาทของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเน้นที่การท่องเที่ยวสามารถรองรับการแข่งขันระดับภูมิภาคเกี่ยวกับข้อดีต่อการจ้างงานในระดับภูมิภาคและรายได้ จากนั้นได้ศึกษาเกี่ยวกับบริบทปัญหาเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเมือง โดยระบุผู้มีส่วนได้เสีย และเกี่ยวข้องกับค่าสินทรัพย์หรือเมืองหลวง ดังนั้นแนวคิดคือทุนทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จได้รับความสนใจด้วยเพราะถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว จากนั้นจะพิจารณาเปลี่ยนจากแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีต่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เป็นวิวัฒนาการของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยตรงต่อการทำงานและประสบความสำเร็จจริง ครอบคลุมวิถีชีวิตชุมชนสุดท้ายเงินใจการพัฒนาเมืองมรดกที่ยั่งยืนควรทำให้มนุษย์มีเห็นคุณค่าที่ลึกซึ้งในการพัฒนาเมืองมรดก

Erve (2009) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะที่สำคัญกรณีในพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งสามารถสรุปได้ คือ การท่องเที่ยวในอนาคตจะมีความต้องการในส่วนของประชาชนมากขึ้น ตัวเลขการเจริญเติบโตของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นในส่วนของประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่ในหลายประเทศที่พัฒนามากขึ้น มีผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและสังคมที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางเข้ามาเหล่านี้ กระแสนิยมทางการท่องเที่ยวในอนาคตอันใกล้มีแนวโน้มที่จะเป็นชนชั้นผู้ที่มีการศึกษาคุ้นเคยกับการเดินทาง และชอบสะดวกสบาย ในสถานการณ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรม พวกเขาจะมีความเข้าใจในผลของการพัฒนาเศรษฐกิจโลกและคิดว่าจะรู้ว่าการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวมาพร้อมกับการใช้จ่ายเพื่อเพิ่มรายได้ต่อชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยที่ จะเห็นค่าในประสบการณ์การท่องเที่ยวที่เท่าเทียมกันสนับสนุนหลักการของความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมการอนุรักษ์มรดกและความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมนุษย์ รุ่นของนักท่องเที่ยวจะมีทางเลือกมากขึ้นสถานที่ท่องเที่ยวและการเข้าถึงข้อมูลมากขึ้น ที่จะวางแผนการเดินทางของพวกเขา และพวกเขาจะมีแนวโน้มที่จะคาดหวัง

Constantin (2008) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการแข่งขันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิภาค กรณีศึกษาโรมาเนียโดยในการศึกษาคั้งนี้ ได้นำเสนอวิธีแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพในเรื่องของการแข่งขันในระดับภูมิภาคในปัจจุบันเป็นตลาดเฉพาะกลุ่มด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการที่เติบโตมากขึ้นของนักท่องเที่ยว มีการจัดอันดับศิลปะมรดกทางวัฒนธรรมและกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักของการเดินทาง งานวิจัยครั้งนี้นำเสนอกรณีศึกษาในโรมาเนีย ซึ่งกล่าวถึงสถานการณ์ปัจจุบันและมุมมองของการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในระดับชาติและระดับภูมิภาค โดยเฉพาะจะเป็นไปได้ โดยการวางความสัมพันธ์นโยบายมาตรการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ในด้านการแข่งขันการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานยั่งยืนเสริมสร้างศักยภาพสถาบันการเงินและการควบคุมเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูเศรษฐกิจและลด ความแตกต่างภายในและระหว่างท้องถิ่น

Coccosis (2008) ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืน พบว่าการท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ซับซ้อนตามความเติบโตของสังคมสมัยใหม่เพื่อการพักผ่อนและันทนาการ มันได้กลายเป็นกิจกรรมสำคัญทางเศรษฐกิจทั่วโลกและข้อมูลสำคัญในการทำนโยบายในระดับท้องถิ่นภูมิภาคประเทศและระหว่างประเทศระดับนอกอำนาจหน้าที่ของรัฐบาล การเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวได้นำไปสู่ความสนใจของนโยบายการมีศักยภาพ แต่ยังสังคมที่ผลกระทบต่อเศรษฐกิจและ

สิ่งแวดล้อม มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานของการดึงดูดนักท่องเที่ยวในยุโรปรวมทั้งในสถานที่ต่างๆทั่วโลก ผลกระทบของการท่องเที่ยวได้ทำให้สังคมสมัยใหม่เพื่อพิจารณาแนวทางการพัฒนาและตัวเลือก การพัฒนาอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวกลายเป็นลำดับความสำคัญ ในการค้นหากลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และด้านทรัพยากรท้องถิ่นให้กลายเป็นประเด็นที่สำคัญ

Girard (2008) ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากด้านการประชาสัมพันธ์และการผลิตเพื่อให้บรรลุผล สามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นภาคที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและความต้องการการดำเนินการส่งเสริมการขาย โดยเฉพาะผลกระทบที่ซับซ้อนของ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่แท้จริงต่อการผลิตอย่างเคร่งครัดและผลกระทบทางบวกรวมกันหลาย โดยชัดเจน ผลของความดันที่ท่องเที่ยวไม่มีการควบคุม ในแง่ของข้อสังเกตทั่วไปเหล่านี้ในบทความนี้ผู้ศึกษาได้พัฒนาบนเส้นทางไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเสนอเนื้อหาของแผนกลยุทธ์สามารถเร่งการพัฒนาเมืองวัฒนธรรมและยั่งยืน

Patrizia (2008) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบการท่องเที่ยวขนาดกลางและขนาดย่อมของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเมืองยุโรป: แผนการประเมินสำหรับเมืองไซราคัส ในการศึกษาครั้งนี้กล่าวถึงขอบเขตในด้านเศรษฐกิจภายนอกในด้านบวกและลบ โดยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เมืองมรดกและที่มีอยู่ในปัจจุบันเทคนิคการประเมินเพื่อการนี้ และผู้ศึกษาได้กล่าวถึงบทบาทที่เป็นขั้นตอนเบื้องต้นในการพัฒนากรอบการประเมินราคาที่เหมาะสมเมื่อระบุข้อแนะนำเป็นงานการรายงานกรณีของเมืองไซราคัส ประเทศอิตาลี เป็นผลให้งานวิจัยนี้จัดทำขึ้นเพื่อวิเคราะห์บทบาทของการประเมินค่าทางเศรษฐกิจสามารถจัดการผลกระทบด้านลบของเมืองวัฒนธรรม เพื่อลดจำนวนนักท่องเที่ยว มาเป็นการกระจายการท่องเที่ยวในพื้นที่

7. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

7.1 ข้อมูลทั่วไป

คำขวัญของอำเภอเชียงคาน คือ “เชียงคานเมืองคนงามข้าวหลามยาว มะพร้าวแก้วเพชรแพรวเกาะแก่ง แหล่งวัฒนธรรม น้อมนำศูนย์ศิลปาชีพ” ซึ่งอำเภอเชียงคานเป็นอำเภอเล็กๆ ในจังหวัดเลย เนื่องจากเป็นอำเภอที่ติดชายแดนของประเทศลาวและในสมัยก่อนชาวหลวงพระบางเองก็ได้อพยพมาตั้งรกราก ที่ อ.เชียงคานและได้นำวัฒนธรรมเข้ามาด้วย หรือจะเรียกได้ว่าเชียงคานเป็นเมืองคู่แฝดหลวงพระบาง ก็ว่าได้ เพราะไม่ว่าจะเป็นประเพณี อาหารการกิน ภาษาพูดก็มีความคล้ายเคียงกัน

อำเภอเชียงคาน มีพื้นที่ ดิตริมฝั่งแม่น้ำโขง มีที่พัก ร้านอาหารและบริการล่องเรือชมทิวทัศน์สองฝั่งโขง นอกจากนี้ยังมีของที่ระลึกที่ขึ้นชื่อของอำเภอคือฝั่วนวม มะพร้าวแก้ว ซึ่งนักท่องเที่ยวที่ไปเยือนไม่ควรพลาดที่จะซื้อเป็นของฝากและยังมีแหล่งท่องเที่ยวให้นักเดินทางได้สัมผัสอีกด้วย มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจเช่นแก่งคุดคู้ วัดศรีคุณเมือง พระพุทธบาทภูควายเงิน และพระใหญ่

7.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ลักษณะที่ตั้งอำเภอเชียงคาน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเลย ซึ่งห่างจากศาลากลางจังหวัดเลยประมาณ 48 กิโลเมตร เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ติดชายแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีเนื้อที่ อำเภอเชียงคานมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 940.45 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังต่อไปนี้

7.1.1.1 ทิศเหนือติดต่อกับแขวงไชยบุรี (ประเทศลาว) และอำเภอปากชม

7.1.1.2 ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอปากชม

7.1.1.3 ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอเมืองเลย

7.1.1.4 ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอท่าลี่และแขวงไชยบุรี (ประเทศลาว)

7.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ของอำเภอเชียงคาน มี 2 ลักษณะคือ มีที่ราบลุ่มที่ราบเชิงเขา และที่ภูเขาที่มีที่ราบร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด ที่ภูเขาร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด มีแม่น้ำที่สำคัญ 6 สาย ได้แก่ แม่น้ำโขง แม่น้ำเลย แม่น้ำเหือง ลำน้ำฮวย ลำน้ำมี และลำน้ำสวย มีพื้นที่เพื่อการเกษตร จำนวน 127,204 ไร่ พื้นที่ป่าไม้ จำนวน 236,065 ไร่ พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยจำนวน 4,228 ไร่

7.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ แบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน และฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม

7.1.4 การปกครอง

แบ่งพื้นที่การปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 รวมทั้งหมด 9 ตำบล 82 หมู่บ้าน ดังนี้

7.1.4.1 ตำบลเชียงคาน	มี	6 หมู่บ้าน	ครอบคลุมพื้นที่	100.1 ตารางกิโลเมตร
7.1.4.2 ตำบลธาตุ	มี	16 หมู่บ้าน	ครอบคลุมพื้นที่	192.5 ตารางกิโลเมตร
7.1.4.3 ตำบลนาซาว	มี	15 หมู่บ้าน	ครอบคลุมพื้นที่	80.0 ตารางกิโลเมตร
7.1.4.4 ตำบลเขาแก้ว	มี	13 หมู่บ้าน	ครอบคลุมพื้นที่	133.0 ตารางกิโลเมตร
7.1.4.5 ตำบลบุษม	มี	11 หมู่บ้าน	ครอบคลุมพื้นที่	202.0 ตารางกิโลเมตร
7.1.4.6 ตำบลปากคม	มี	8 หมู่บ้าน	ครอบคลุมพื้นที่	94.0 ตารางกิโลเมตร
7.1.4.7 ตำบลจอมศรี	มี	8 หมู่บ้าน	ครอบคลุมพื้นที่	65.0 ตารางกิโลเมตร
7.1.4.8 ตำบลหาดทรายขาว	มี	5 หมู่บ้าน	ครอบคลุมพื้นที่	71.15 ตารางกิโลเมตร

มีเทศบาลตำบล 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลเชียงคาน และเทศบาลตำบลเขาแก้ว ซึ่งตำบลต่างๆ ใต้ ยกฐานะเป็น องค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง มีประชากรทั้งสิ้น 59,277 คน ชาย 29,957 คน หญิง 29,325 คน มีครัวเรือน 16,865 ครัวเรือนความหนาแน่นเฉลี่ย 63 คน/ตารางกิโลเมตร(เทศบาลเชียงคาน, 2550)

7.2 ด้านลักษณะการประกอบอาชีพ

7.2.1 การเกษตรกรรม อำเภอเชียงคาน มีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 158,950 ไร่ ครอบครัวยุทธกร จำนวน 8,799 ครอบครัวยุทธกร โดยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

7.2.1.1 พืชไร่ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มะเขือ แตงไทย ถั่วเหลือง ถั่วคำ ถั่วแดง

7.2.1.2 พืชสวน ได้แก่ ยางพารา มะขามหวาน ส้มเขียวหวาน ส้มโอ ลิ้นจี่ กัญชงน้ำหวาน มะม่วง ลำไย เงาะ ทุเรียน

7.2.2 การปศุสัตว์ เกษตรกร ประกอบอาชีพเลี้ยงฟาร์มสุกร ฟาร์มไก่พันธุ์ไข่ โค กระบือ และ เป็ดเทศ เป็นต้น

7.2.3 การประมง มีเกษตรกรประกอบที่อาชีพเลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำเลย เลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำโขง และจับปลาในแม่น้ำโขงการประกอบอาชีพเสริม ประชาชนส่วนใหญ่หลังจากเสร็จการทำงาน ทำไร จะรวมตัวกันประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวได้แก่ การทอผ้าด้วยกี่กระตุก การทอผ้าด้วยผ้าฝ้าย ผ้ามัดหมี่ การทอผ้าไหม การเลี้ยงหม่อนไหม การทำอาหารและขนม การจักสาน การทำสมุนไพร

7.2.4 เหมืองแร่ มีเหมืองแร่เหล็ก จำนวน 1 แห่ง ที่บ้านนุสม หมู่ที่ 5 ตำบลนุสม

7.2.5 การอุตสาหกรรมมีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอุตสาหกรรมดำเนินการ และประกอบธุรกิจในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง และขนาดเล็กเป็นจำนวนทั้งสิ้น 12 โรงงาน และโรงงานขนาดใหญ่ จำนวน 2 โรงงาน

7.2.6 การพาณิชย์กรรม/การบริการ แบ่งออกได้ดังนี้

7.2.6.1 ธนาคารของรัฐ	2	แห่ง
7.2.6.2 สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ขนาดกลาง	12	แห่ง
7.2.6.3 โรงแรม และสถานที่พักแรม	13	แห่ง
7.2.6.4 สถานบริการด้านบันเทิง	17	แห่ง

7.3 ด้านการศึกษา

7.3.1 ระดับประถมศึกษา	41	แห่ง
7.3.2 ระดับมัธยมศึกษา	4	แห่ง
7.3.3 ระดับประถมศึกษา (เอกชน)	1	แห่ง
7.3.4 สายปริยัติธรรม	2	แห่ง
7.3.5 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน	1	แห่ง
7.3.6 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	8	แห่ง
7.3.7 ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	82	แห่ง
7.3.8 ห้องสมุดประชาชน	1	แห่ง
7.3.9 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์	35	แห่ง

7.4 ด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

ประชาชนอำเภอเชียงคานส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ 98 % และนับถือศาสนาอื่น 2 % ซึ่งมีสถาบันหรือองค์กรทางศาสนา และศิลปวัฒนธรรมชนบประเพณีที่สำคัญ ดังนี้

7.4.1 สถาบันหรือองค์กรทางศาสนา		
7.4.1.1 วัด, ที่พักสงฆ์	114	แห่ง
7.4.1.2 วัดที่ขึ้นทะเบียน	54	แห่ง
7.4.1.3 ศาลเจ้า	1	แห่ง
7.4.1.4 โบสถ์	1	แห่ง
7.4.2 ศิลปวัฒนธรรมชนบประเพณี		
7.4.2.1 เทศกาลออกพรรษาที่เชียงคาน		
7.4.2.2 ประเพณีงานบุญเดือน 6 และการละเล่นศิขณน้ำ บ้านนาซ่าว		

7.4.2.3 ประเพณีวันสงกรานต์และวันผู้สูงอายุ

7.4.2.4 งานประเพณีมัสการรอยพระพุทธรูปทศกัณฐ์

7.4.2.5 งานมัสการพระพุทธรูปนวมินมงคลลีลาทวินคราภิรักษ์ (พระใหญ่)

7.4 ด้านการสาธารณสุข

โดยมีสถานบริการสาธารณสุข ดังนี้

7.4.1	โรงพยาบาลขนาดเล็ก 30 เตียง	1	แห่ง
7.4.2	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ	1	แห่ง
7.4.3	ร้านขายยาแผนปัจจุบัน	7	แห่ง
7.4.4	สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน	14	แห่ง
7.4.5	สถานพยาบาลเอกชน	18	แห่ง

7.5 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

อำเภอเชียงคานมีหน่วยกำลังในพื้นที่ ดังนี้

7.5.1	สถานีตำรวจภูธรอำเภอ 1 แห่ง มีหน่วยบริการประชาชน 8 แห่ง
7.5.2	กองร้อย ดชด.ที่ 246 เชียงคาน
7.5.3	สถานีตำรวจน้ำ 4 กก. 11 บก. รน. อ.เชียงคาน
7.5.4	สถานีเรือเชียงคาน (นรข.)
7.5.5	ด่านตรวจคนเข้าเมืองเชียงคาน
7.5.6	ด่านศุลกากรเชียงคาน
7.5.7	กองร้อย อส.ที่ 5 อำเภอเชียงคาน
7.5.8	ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจ ฯ กองร้อยทหารพรานที่ 2105

7.6 การคมนาคม

มีเส้นทางติดต่อระหว่างอำเภอและจังหวัด ประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดิน ดังนี้

7.6.1	ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 201 อำเภอเมืองเลย - อำเภอเชียงคาน
7.6.2	ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 211 อำเภอเชียงคาน - อำเภอปากชม
7.6.3	ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2108 บ้านธาตุ อำเภอเชียงคาน - อำเภอปากชม
7.6.4	ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2249 บ้านสงเปือย อ.เชียงคาน-บ้านไร่ทาม อ.เมือง
7.6.5	ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2154 บ้านนาบอน - บ้านกลาง อำเภอเชียงคาน
7.6.6	ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2195 อำเภอเชียงคาน - อำเภอท่าลี่

7.7 การโทรคมนาคม และการติดต่อสื่อสาร

อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย มีหน่วยงานที่คอยให้บริการประชาชนด้านโทรคมนาคม ดังนี้

7.7.1	ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข จำนวน	1	แห่ง
7.7.2	บริษัท ทีไอที	1	แห่ง

7.8 การสาธารณสุขโลก

มีการบริการน้ำประปาระดับอำเภอและตำบล หมู่บ้าน ดังนี้

7.8.1 การประปาส่วนภูมิภาคอำเภอ	1	แห่ง
7.8.2 การประปาส่วนภูมิภาคตำบล	1	แห่ง
7.8.3 การประปาหมู่บ้าน	61	แห่ง

7.9 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

7.9.1 ทรัพยากรดิน ทรัพยากรดินในพื้นที่อำเภอเชียงคาน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นดินร่วนปนทราย ไม่สามารถจะดูดซับน้ำไว้ได้นาน

7.9.2 ทรัพยากรน้ำ มีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขง แม่น้ำเหือง แม่น้ำเลย จะมีน้ำไหลตลอดทั้งปี ลำน้ำฮวย ลำน้ำสวย ลำน้ำมี ในฤดูแล้งน้ำจะแห้ง

7.9.3 ทรัพยากรป่าไม้ มีพื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ป่าภูงษ์ เนื้อที่ 21,725 ไร่ ป่าภูซำ และป่าภูนกก เนื้อที่ 50,812 ไร่ ป่าภูเขากว้างปากชม เนื้อที่ 162,821 และป่าภูเหล็ก เนื้อที่ 707 ไร่

7.9.4 ทรัพยากรแร่ธาตุ มีแร่ธาตุที่สำคัญ ได้แก่ หินแกรนิต แร่เหล็ก แร่แมงกานีส แร่แบไรต์ และทรายน้ำโจง

7.10 การค้าตามแนวชายแดน

มีด่านศุลกากรและท่าเทียบเรือน้ำลึก 1 แห่ง ตั้งอยู่บริเวณหน้าท่าว่าการอำเภอ ส่วนมากจะขนถ่ายสินค้าได้เฉพาะในช่วงฤดูน้ำหลากเท่านั้น เพราะเรือบรรทุกสินค้าจะสามารถวิ่งผ่านร่องน้ำได้

7.10.1 สินค้าที่มีการนำเข้า ได้แก่ ไม้ไผ่ ไม้แปรรูป ลูกเคียว งา ปอสา มูลค่าการนำเข้าเป็นจำนวน 122,552,127.55 บาท

7.10.2 สินค้าที่มีการส่งออก ได้แก่ สินค้าประเภทอุปโภค-บริโภค อุปกรณ์การไฟฟ้า และสินค้าผ่านแดน มูลค่าการส่งออก 462,010,743.87 บาท

7.11 ประเพณี

7.11.1 ผีชนน้ำ

เป็นประเพณีศักดิ์สิทธิ์เมื่อถึงเดือนหกชาวบ้านบ้านนาข้าวจะรวมตัวกันเพื่อจัดงานประเพณีผีชนน้ำเป็นพิธีกรรมเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ “ควาย” สัตว์เลี้ยงที่ให้กำหนดชีวิตผู้คนที่นี่มานานนม โดยชาวบ้านที่นี่เชื่อกันว่า “ควาย” เป็นสัตว์ที่มีบุญคุณมากชาวบ้าน

บ้านนาข้าวจึงรวมตัวกันในวันสำคัญทำบุญอุทิศส่วนกุศลตอบแทนควายที่ให้ชีวิตให้ความยั่งยืนกับพวกเขาจะจัดขึ้นในบริเวณ โรงเรียนบ้านนาข้าวเส้นทางเลข-เชียงคานก่อนเข้าถึง อ.เชียงคานประมาณ 7 กิโลเมตรมีทุกปีช่วงระหว่างวันแรม 1-3 ค่ำเดือน 6 ประมาณเดือนพฤษภาคมหลังวันวิสาขบูชา

7.11.2 การลอยผาสาคลงน้ำโจง

เป็นส่วนหนึ่งในการพิธีสะเดาะเคราะห์ท้องถิ่นแบบดั้งเดิม ลอยความอัปมงคลออกไปจากชีวิตจะจัดในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปีการท่องเที่ยวของอ.เชียงคานจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่หาไม่ได้จากชีวิตเมืองกรุง เชิญสัมผัสบรรยากาศที่ชื่นฉ่ำหัวใจได้ที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

7.12 ข้อมูลการเดินทาง

7.12.1 เดินทางโดยเครื่องบิน

สามารถเดินทางจากท่าอากาศยานนานาชาติสุวรรณภูมิ ปลายทางจังหวัดอุตรธานี มีบริการรถรับ-ส่ง จากสนามบินนานาชาติอุตรธานี * (โดยรถแวน หรือ รถเก๋ง ขึ้นกับจำนวนผู้โดยสาร)

*ค่าบริการรถรับ-ส่ง จากสนามบินนานาชาติอุตรธานี สู่มืองเลย กรุณาสอบถามทางโทรศัพท์ ก่อนเดินทาง

7.12.2 เดินทางโดยรถโดยสาร

เส้นทางโดยสารรถประจำทาง สามารถเดินทางได้โดยตรงจากสถานีขนส่งสายเหนือ (สถานีขนส่งหมอชิต) จากรถโดยสารปรับอากาศกรุงเทพฯ-เชียงคานสถานี ไปยังปลายทาง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยเดินทางโดยรถโดยสาร ซึ่งการเดินทางโดยรถโดยสาร มีความสะดวกมาก ท่านสามารถเลือกเดินทางจากหลายเส้นทาง ดังนี้

7.12.2.1 เส้นทางที่ 1 (ระยะทางรวม 550 กม.) เริ่มจากใช้เส้นทางกรุงเทพฯ - เพชรบูรณ์ (ประมาณ 350 กม.) จากนั้นใช้เส้นทาง เพชรบูรณ์ - เขาค้อ - หล่มสัก - ค่ายช้าง - ภูเรือ - เลย (ประมาณ 240 กม.)

7.12.2.2 เส้นทางที่ 2 (ระยะทางรวม 590 กม.) เริ่มจากใช้เส้นทางกรุงเทพฯ - นครราชสีมา (ประมาณ 250 กม.) จากนั้นใช้เส้นทางนครราชสีมา - ชัยภูมิ - อำเภอชุมแพ (ประมาณ 220 กม.) แล้วต่อมาที่เส้นทางอำเภอชุมแพ - อำเภอผานกเค้า - ภูกระดึง - อ.วังสะพุง - เลย (ประมาณ 160 กม.)

7.12.2.3 เส้นทางที่ 3 (ระยะทางรวม 660 กม.) โดยเริ่มจากใช้เส้นทางกรุงเทพฯ-ขอนแก่น (ประมาณ 450 กม.) จากนั้นใช้เส้นทางขอนแก่น-อำเภอชุมแพ (ประมาณ 90 กม.) แล้วต่อมาที่เส้นทางอำเภอชุมแพ - ผานกเค้า - ภูกระดึง - วังสะพุง - เลย (ประมาณ 160 กม.)

7.12.3 การเดินทางโดยรถยนต์

เส้นทางที่นิยมก็คือ จากกรุงเทพฯไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) เดินทางไปจนถึงสระบุรี แล้วไปต่อยังทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) ผ่าน อ.ปากช่อง ลำตะคอง แยกซ้ายไป อ.สีคิ้ว จ. นครราชสีมา เข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 201 ผ่าน อ.ด่านขุนทด เข้าสู่ จ.ชัยภูมิ แยกขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 201 และเดินทางต่อที่ อ.คอนสวรรค์ อ.แก้งคร้อ อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น จากนั้นไปต่อยังทางหลวงหมายเลข 12 แล้วแยกซ้ายไปทาง อ.คอนสาร จากนั้นแยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 201 อีกครั้ง เพื่อเข้าสู่เขตจังหวัดเลย แล้วมุ่งตรงผ่าน อ.ภูผาม่าน อ.ภูกระดึง อ.วังสะพุง เข้าตัวเมืองเลย แล้วแยกขวามุ่งสู่อ.เชียงคาน รวมระยะทางกรุงเทพฯประมาณ 587 กม.

7.13 การเดินทางเข้า - ออก และการหางานทำของคนต่างด้าว

เนื่องจากอำเภอเชียงคานมีพรมแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขง และแม่น้ำเหืองกั้นเขตแดน ระยะทางประมาณ 60 กม. มีจุดผ่านแดนถาวรจำนวน 1 แห่ง บริเวณหน้าที่ว่า การอำเภอ มีการเดินทางข้ามไปมาหาสู่กันเป็นประจำ การเดินทางใช้เรือเป็นพาหนะเท่านั้น ยังไม่มีสะพานข้ามลำน้ำ จึงเป็นการยากลำบากในการตรวจติดตามและเฝ้าระวังของเจ้าหน้าที่ในฝั่งประมาณ 2550 มีประชาชน สปป.ลาว เดินทางเข้าในราชอาณาจักรเป็นชาย 17,922 คน หญิง 27,542 คน รวม 45,464 คน และ

เดินทางกลับเป็น ชาย 17,054 หญิง 26,697 คน รวม 43,751 คน คนไทยเดินทางไป สปป.ลาว เป็นชาย 3,669 คน หญิง 2,064 คน รวม 5,733คน เดินทางกลับ เป็นชาย 3,669 คน หญิง 2,064 คน รวม 5733คน

การเดินทางเข้ามาหางานทำของคนต่างด้าวในพื้นที่อำเภอเชียงคาน ส่วนมากจะเป็นการเดินทางเข้ามารับจ้างทางการเกษตรกรรม เช่น รับจ้างเก็บมะเขือ รับจ้างแผ้วถางหญ้าตามไร่นา รับจ้างคานา เป็นการรับจ้างทำงานชั่วคราว มาเข้า เย็นกลับ ในส่วนที่เดินทางเข้ามาหางานทำในพื้นที่ โดยถูกต้องตามกฎหมาย เช่น การรับจ้างทำงานบ้าน รับจ้างเฝ้าสวน รับจ้างโรงงาน และร้านอาหาร ซึ่งเป็นแรงงานลาว พม่า กัมพูชาที่ได้มาจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวที่อำเภอเชียงคาน จำนวนทั้งสิ้น 1,308 คน ชาย 463 คน หญิง 855 คน ปัจจุบันจดทะเบียนแรงงาน ชาย 22 คน หญิง 42 คน รวม 64 คน

7.14 สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

- 7.14.1 แก่งคุดคู้ บ้านน้อย ตำบลเชียงคาน
- 7.14.2 วัดพระพุทธบาทภูควายเงิน บ้านผา ตำบลนุสม
- 7.14.3 จุดชมวิวกุทอก บ้านเชียงคาน ตำบลเชียงคาน
- 7.14.4 จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีคุณเมือง วัดศรีคุณเมือง ถนนชายโขง ตำบลเชียงคาน
- 7.14.5 โครงการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ บ้านคกิ้ว ตำบลปากตม
- 7.14.6 ถ้ำวัดผาแบ่น บ้านผาแบ่น ตำบลนุสม
- 7.14.7 น้ำตกตาดซ้อ บ้านแก่งมี ตำบลนาซ่าว
- 7.14.8 ศูนย์วัฒนธรรมไทดำบ้านนาป่าหนาด บ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว
- 7.14.9 ศูนย์วัฒนธรรมผิชนน้ำบ้านนาซ่าว บ้านนาซ่าว ตำบลนาซ่าว
- 7.14.10 พระพุทธรูปนวมินทรมงคลลีลาทวินคราภิรักษ์ (วัดปากน้ำเหนือ) บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม
- 7.14.11 น้ำพุธรรมชาติ วัดน้ำพุ บ้านหินตั้ง ตำบลจอมศรี

7.15 การจำแนกแหล่งท่องเที่ยว

ซึ่งในอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย สามารถแบ่งสถานที่ท่องเที่ยวออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

- 7.15.1 ประเภทภูเขา มีดังนี้
 - 7.15.1.1 ภูทอก
 - 7.15.1.2 ภูม่อน
 - 7.15.1.3 ภูควายเงิน
 - 7.15.1.4 ภูซำน้อย
 - 7.15.1.5 ภูหงส์
 - 7.15.1.6 ภูพระใหญ่ท่าดีหมี
 - 7.15.1.7 ภูผาแบ่น
- 7.15.2 ประเภทสายน้ำ มีดังนี้
 - 7.15.2.1 แม่น้ำโขง
 - 7.15.2.2 แม่น้ำเลย
 - 7.15.2.3 แม่น้ำฮวย

7.15.2.4 แม่น้ำเหือง

7.15.2.5 แก่งคุดคู้

เป็นแก่งหินใหญ่ขวางอยู่กลางลำน้ำโขง ช่วงโค้งของลำน้ำโขงพอดี ทำให้เกิดกระแสน้ำเชี่ยวไหลผ่านแก่ง ในหน้าน้ำ น้ำจะท่วมจนมองไม่เห็นแก่ง เวลาที่เหมาะสมจะชมแก่งคุดคู้คือ ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นเวลาที่น้ำแห้งมองเห็นเกาะแก่งชัดเจนมีโค้งต้นทรายริมแม่น้ำ สำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสสายน้ำโขงและธรรมชาติสองฝั่งอย่างใกล้ชิด ที่บริเวณแก่งคุดคู้มีบริการเช่าเรือยนต์ ล่องแม่น้ำโขง ใช้เวลาไป-กลับประมาณ 1 ชั่วโมง ราคาแล้วแต่จะตกลง นอกจากนี้ยังมีร้านอาหาร เช่น ไก่ย่าง ส้มตำ ลาบ โดยเฉพาะปลา กุ้ง เต็ม คัมข่าปลาจากลำน้ำโขงเป็นอาหารแนะนำในราคาไม่แพง การเดินทางจากตัวอำเภอเชียงคานนักท่องเที่ยว สามารถนั่งรถสาย รอบเมืองไปแก่งคุดคู้ได้ซึ่งห่างจากตัวอำเภอเชียงคานไปประมาณ 3 กิโลเมตร

7.15.3 ประเภทบ้านเก่า

7.15.3.1 ถนนชายโขงเชียงคาน

ชุมชนบ้านไม้เก่าที่มีลักษณะเป็นห้องแถวเรือนไม้เรียงรายตลอดแนว 2 กิโลเมตรริมฝั่งโขง อายุหลายร้อยปี ประตูบานเพ็ชรมีบานเปิดกว้าง เนื่องจากเป็นชุมชนค้าขาย ไทย-ลาว มาแต่โบราณ บ้านบางหลังเคยเป็นโรงเรียนสอนภาษาจีน และยังมีบ้านที่สร้างด้วยไม้เสี้ยซัดตะ โบกด้วยปูนขาว ซึ่งความคลาสิกของบ้านแถวเรือนไม้บางห้องบางหลังก็ถูกปรับปรุงตกแต่งเป็นที่พักโฮมสเตย์ ร้านอาหารร้านขายของที่ระลึกต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนเชียงคาน

7.15.3.2 บ้านผาแบ่น

7.15.4 ประเภทวัด

7.15.4.1 วัดศรีคุณเมือง

อยู่ที่ถนนชายโขง ซอย 7 ทางด้านเหนือของตลาดอำเภอเชียงคาน มีสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2485 มีกำแพงแก้วล้อมรอบตัวพระอุโบสถ วัดนี้เป็นแหล่งรวมงานศิลปะทั้งแบบล้านนาและล้านช้างคังจะเห็นได้จาก โปสต์ ซึ่งหลังคาลดหล่นอย่างศิลปะล้านนา ศิลปวัตถุที่สำคัญมีหลายชิ้น เช่นพระพุทธรูปไม้จำหลัก ลงรักปิดทองปางประทานอภัยแบบล้านช้าง พระพุทธรูปคังกล่าวมีพระเกศาเป็นปุ่มแหลมเล็ก พระกรรมค่อนข้างแหลมและยาว สันนิษฐานได้ว่ามีอายุในราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 นอกจากนี้ในวัดยังมีธรรมมาสน์แกะสลักไม้ ลงรักปิดทองทุกด้านที่ผนังหลังมียอดคล้ายปราสาท ด้านหน้าโบสถ์มี ภาพจิตรกรรมฝาผนังอยู่เต็มหน้าบัน ภาพทั้งหมดเป็นภาพ นิทานชาดก ชูชพระเจ้าสิบชาติซึ่งวาดขึ้นใหม่แทนของเดิม

7.15.4.2 วัดท่าแขก

เป็นวัดเก่าแก่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ห่างจากอำเภอเชียงคาน 2 กิโลเมตร ก่อนถึงหมู่บ้านน้อยและแก่งคุดคู้ ภายในโบสถ์มีพระพุทธรูป 3 องค์ศักดิ์จากหินทรายทั้งก้อน เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ มีอายุประมาณ 300 กว่าปี

7.15.4.3 วัดพระพุทธบาทภูควายเงิน

อยู่ที่บ้านอุ้มง ตำบลอุ้มง การเดินทาง ใช้เส้นทางสายเชียงคาน-ปากชม ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร ถึงหมู่บ้านผาแบ่นมีทางแยกเข้าบ้านอุ้มง 3 กิโลเมตร จะถึงทางขึ้นเขาเป็นทางลูกรัง ระยะทาง 1 กิโลเมตร พระพุทธบาทภูควายเงินเป็นรอยพระพุทธบาทยาวประมาณ 120 เซนติเมตร กว้าง 65 เซนติเมตร ประดิษฐานบนหินลับมีด ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อ พ.ศ. 2478 รอยพระพุทธบาทภูควายเงินเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านในแถบนี้มาก ในสมัยก่อนครั้งที่การเดินทางมาขึ้นมัสการยังลำบาก เชื่อกันว่าคนที่มิบุญวาสนาเท่านั้นจึงจะเดินทางมาราบไหว้ได้ คนที่วาสนาไม่ถึงจะต้องมีเหตุให้มาไม่ได้ ทั้งที่ตั้งใจไว้อย่างเต็มที่ก็ตาม บางคนก็หลงทาง ทุกปีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ทางวัดจะจัดงานสมโภชประจำปี

7.16 ประวัติเมืองเชียงคาน

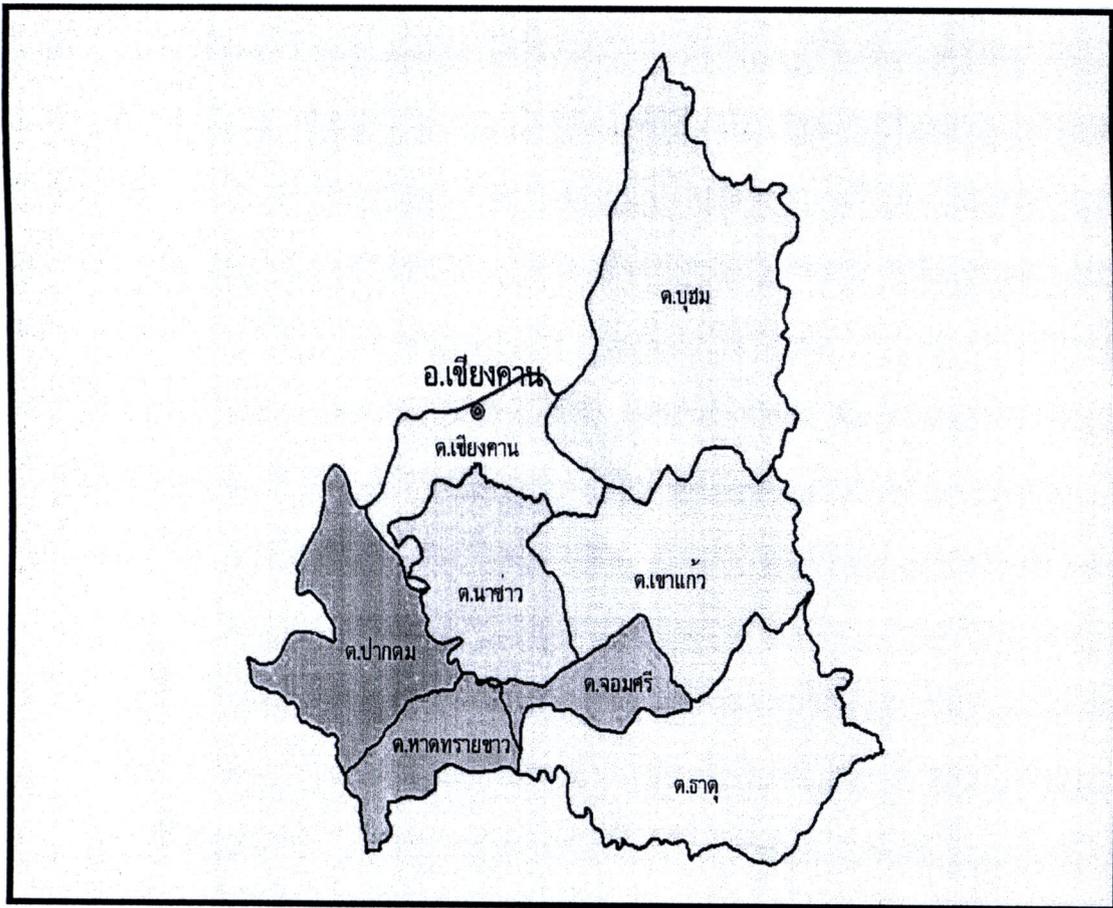
เมืองเชียงคาน เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเลย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ห่างจากอำเภอเมืองไปทางทิศเหนือ เป็นระยะทาง 48 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร 568 กิโลเมตร มีคำขวัญว่า เมืองคนงาม ข้าวหลามยาว มะพร้าวแก้ว เพชรแพรวแก่งแก่ง แหล่งวัฒนธรรม น้อมนำศูนย์ศิลปาชีพ มีเนื้อที่ 937.80 ตารางกิโลเมตร สูงกว่าระดับน้ำทะเล 213 เมตร ข้อมูล พ.ศ. 2550 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 59,104 คน ประชากรชาย 29,854 คน ประชากรหญิง 29,250 คน ความหนาแน่นของประชากร 63.02 คน/ตารางกิโลเมตร มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 201, 211, 2195 เคยเป็นราชธานี หรือเมืองหลวงของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือราชอาณาจักรลาว มาก่อน ในตัวเมืองเชียงคานปัจจุบันนี้ แต่ก่อนเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ชื่อว่า บ้านท่านาจัน ส่วนตัวเมืองเชียงคานนั้น ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเยื้องที่ว่าการอำเภอเชียงคานฝั่งตรงกันข้ามไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของบ้านผาสด หรือเมืองसानะคาม (ชนะสงคราม) หรือเมืองเชียงคานเก่าซึ่งเป็นเมืองที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์

ในทางพุทธศาสตร์สมัยราชอาณาจักรล้านช้าง เมืองเชียงคานนั้นมีประวัติศาสตร์ดั้งเดิมว่า ขุนคาน กษัตริย์เมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) โอรสขุนควัว ซึ่งเป็นเชื้อสายของขุนลอ ได้เป็นผู้สร้างเมืองเชียงคานแล้วขนานนามเมืองตามพระนามของพระองค์ตามธรรมเนียมราชประเพณีของลานช้างซึ่งตั้งแต่ก่อนกาลที่ใช้คำนำหน้าเมืองว่าเชียงนั้น เป็นนามใช้เฉลิมเกียรตินามเมืองซึ่งกษัตริย์เป็นผู้สร้างหรือได้เสด็จไปประทับอยู่คล้ายคลึงกับราชธรรมเนียมโบราณของขอมที่ใช้บุรี ต่อท้ายเมือง คำว่า เชียง ใช้เรียกชื่อผู้ที่เคยบวชเป็นสามเณร (จัว) และทิด ใช้สำหรับเรียกคำนำหน้าผู้ที่เคยบวชเป็นพระภิกษุมมาแล้ว ซึ่งย่อมาจากคำว่า “บัณฑิต” นั้นเอง อีกประเด็นหนึ่งกล่าวว่า คำว่า เมืองเชียงคาน นั้นมาจากที่ พระยาไชยะจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว เจ้ามหาชีวิต กษัตริย์ราชอาณาจักรล้านช้าง เมืองหลวงพระบาง เป็นราชธานี ได้ส่ง พระราชโอรสองค์ที่ 2 นามว่า ท้าวแทนคำ มาครองเมืองเชียงคาน ซึ่งเป็นเมืองซ้ายของเมืองหลวงพระบาง เรียกว่า เมืองซ้ายเชียงคาน หนังสือประวัติศาสตร์ลาว ของ สปป.ลาว ก็ใช้คำว่าเมืองซ้ายเชียงคาน เพราะเป็นเมืองลูกหลวง ตามราชประเพณี ที่ส่งพระราชโอรสไปครองเมืองลูกหลวงซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านทางซ้ายมือ ของเมืองหลวงพระบางตามลำแม่น้ำโขง เมืองซ้ายคือเมืองเชียงคาน เมืองขวาคือเมืองเทพา แขวงพงสาตี สปป.ลาว และเมืองหลวงพระบางก็มีแม่น้ำคานไหลออกบรรจบแม่น้ำโขง ซึ่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ของชาวหลวงพระบาง เกี่ยวข้องกับน้ำคานมาตลอด เมื่อมาครองเมืองก็นำเอาคำว่า คาน มาตั้งชื่อเมืองด้วย และเมื่อพระยาไชยะจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว สวรรคตที่เมืองเชียงคาน ประชาชนได้ก่อพระธาตุบรรจุพระอัฐิ สร้างวัดสบ(ศพ)เชียงคานขึ้น ต่อมา พระราชโอรส ได้เดินทางมาบำเพ็ญราชกุศล ก็ได้

นำพระอัฐิขึ้นไปบรรจุไว้ที่วัดสบคัน เมืองหลวงพระบาง เรียกว่าวัดสบคันใกล้แม่น้ำคาน และที่วัดที่เมืองเชียงคานก็เรียกว่า วัดสบคันเหมือนกัน ต่อมา จากสบคานก็เป็นเชียงคาน ตามลำดับและกลายเป็นชื่อเมืองเชียงคานในปัจจุบัน อีกความหมายหนึ่ง สบ แปลว่า ปาก สบคาน แปลว่า ปากน้ำคาน นำจะใช้คำว่าปากคานมากกว่า เช่น ปากเลย คือ ปากน้ำเลย ความจริง ไม่ใช่ น้ำเลย ภาษาเดิมคือ น้ำเลว หนังสือประวัติศาสตร์ลาว ก็ใช้คำว่า ปากน้ำเลว ต่อมาเพี้ยนเปลี่ยนจากน้ำเลว ไปเป็น น้ำเลย ตามประวัติศาสตร์เมืองเชียงคานนั้น ผู้คนอพยพจากเมืองเชียงคานเดิมหรือเมืองसानะคาม ซึ่งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ไปอยู่เมืองปากเหืองบ้านเวินคำใกล้เมืองปัญจนครหรือเมืองเปงจานครต่อมา ได้อพยพมาที่บ้านท่านาจันเปลี่ยนชื่อเมืองใหม่ว่าเมืองใหม่เชียงคานต่อมาก็เป็นเมืองเชียงคานและอำเภอเชียงคานตามลำดับ

บ้านท่านาจัน นั้นเรียกตามต้นไม้ยืนต้นที่อยู่ริมแม่น้ำโขง ชื่อ ต้นจัน จะออกดอกประมาณเดือนธันวาคม ดอกจันมีดอกเล็กๆ คล้ายช่อมะม่วง มีกลิ่นหอม มีผลกลมคล้ายดอกชมพู เมื่อสุกจะมีรสหวานอีกความหมายหนึ่ง นาจัน นั้นเป็นชื่อของนา บริเวณที่ดินที่ใช้ทำนาของคนชื่อ จัน ที่มักเอาชื่อคน ขนาด ต้นไม้ ห้วย บึง สัตว์ มาตั้งชื่อนา บริเวณนั้น เช่น นาน้อย ซึ่งเป็นตลาดสดในปัจจุบัน นาสีดา นากระต่าย นามหือ นาคอม นาโหม่ นาจัน เป็นต้น นาจัน เป็นชื่อที่ได้เขียนมาจากภาษาเดิม นาจันทร์เขียนมาจากดวงจันทร์ หรือต้นจันท์นาจันท์มาจากคำว่าเวียงจันท์ที่เขียนสะกดมาจากVientiane

พ.ศ. 1900 พระยาฟ้าจุ่ม ครองเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) รวบรวมอาณาจักรลาวได้แล้ว จึงได้เลื่อนยศแต่งตั้งบุคคลสำคัญไปปกครองเมืองต่างๆระดับขุนพลให้ครองเมืองชั้นเขื่อนเมืองเรียกว่าขุนใหญ่เขื่อนเมือง มี 6 เมือง คือ เวียงจันท์ เวียงคำ เวียงแก เวียงผาน้ำสูง เวียงปากห้วยหลวง เวียงเชียงสา ส่วนชั้นขอบเมืองเรียกว่า ขุนใหญ่ขอบเมือง 5 เมือง คือ แก่นท้าว หนองบัวลำภู สามหมื่น เมืองขวา เมืองเชียงคาน แสดงว่าเมืองเชียงคานสร้างมาแล้วไม่น้อยกว่า 650-600 ปี (ฉัตรกุล ตันมิ่ง, 2552)

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงอาณาเขตอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
(กรมส่งเสริมการเกษตร, 2552)

